

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Žnidar
Vpliv partnerskega odnosa staršev na lasten partnerski odnos
Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Žnidar
Mentor: doc. dr. Metka Kuhar
Somentor: mag. Maša Žvelc
Vpliv partnerskega odnosa staršev na lasten partnerski odnos
Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ZAHVALA

V življenju so poti, ki jih je treba prehoditi,
so ljudje, ki jih je vredno spoštovati,
so dlani, ki jih moramo stisniti v zahvalo za
naklonjenost, zvestobo, razumevanje in prijateljstvo,
ker zmorejo in želijo pokloniti del sebe, del svojih misli
in želja-sočloveku.
(avtorici je avtor verza neznan)

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Merki Kuhar in somentorici mag. Maši Žvelc za podporo, pomoč in naklonjenost pri izdelavi diplomskega dela. Posebna zahvala gre respondentom, ki so sodelovali v moji raziskavi in mi omogočili dostop do pomembnih informacij za raziskovalno delo ter prijateljem, ki so me spodbujali in podpirali pri nastajanju diplomske naloge.

Vpliv partnerskega odnosa staršev na lasten partnerski odnos

V diplomskem delu sem se osredotočila na odnose staršev do otroka in nastajanje notranjih modelov sebe in drugih ter vpliva primarnega odnosa staršev na nadaljnje partnerske odnose otroka. V kvalitativni raziskavi sem preučila vpliv medsebojnih družinskih odnosov na partnerske odnose respondenta. Za metodo sem uporabila pisanje dveh prostih spisov in na podlagi spisov sestavila polstrukturirani intervju za vsakega respondenta posebej. Izkazalo se je, da družinski odnosi in predstave o sebi, ki jih otrok dobi v družini, pomembno vplivajo na njegove nadaljnje partnerske odnose. Učenje poteka tako neposredno kot tudi posredno, preko opazovanja odnosov med družinskimi člani in vzdušja v sami družini. Raziskava je pokazala, da so se respondenti v lastnih partnerskih odnosih vedli podobno, kot so se do njih vedli starši ali pa so si našli partnerja, ki jih je zbujal podobne občutke kot njihovi starši. Prav tako se je izkazalo, da so nekateri respondenti bili v odnosu, ki je bil podoben odnosu njegovih staršev med seboj.

Ključne besede: družina, odnosi, partnerstvo, teorija navezanosti, starševstvo.

The influence of the partnership of our parents to our own partnership

I have focused on the relationships of parents to their children and to the formation of inner models of themselves and others as well as the influence of primal relationship of parents to further partnership relationships of children. In the quality research, I have been researching the influence of mutual family relationships to the partnership relations of the respondents. As a method, I have used writing of two compositions; I have composed a half-structured interview for each respondent based on them. It has turned out that family relationships and an idea of a child in his/her family has a great influence to his/her further partnership relations. Learning can be direct and indirect – it can be an observation of relationships among family members and the atmosphere in the family. The research has shown that the respondents in their own partnership relations behave similarly as their parents behaved to them or they have found a partner that arouses similar emotions in them as their parents. The reasearch has also shown up that some of the respondents have been in a relationship similar to the relationship of their parents.

Key words: family, relationships, partnership, attachment theory, parenthood.

KAZALO

1 UVOD.....	7
2.1 Kaj je družina?.....	9
2.2 Funkcije družine.....	10
2.3 Sodobni družinski trendi.....	11
2.3.1 Proces pluralizacije družinskih oblik in stilov.....	11
2.3.1.1 Statistični podatki za Slovenijo.....	12
2.3.2 Maritalne spremembe.....	12
2.3.3 Rodnostne spremembe.....	14
2.3.4 Socialne spremembe.....	16
2.3.5 Spremembe v življenjskem poteku družine.....	17
2.4 Krajši oris družbenih sprememb procesa odraščanja.....	17
3 MEDOSEBNI ODNOSI.....	20
3.1 Teorija navezanosti - odnos med skrbnikom in otrokom.....	20
3.1.1 Navezanost.....	20
3.1.2 Stili navezanosti v otroštvu.....	22
3.1.3 Kategorije odnosa mladih odraslih do svojih staršev.....	25
3.1.4 Stili navezanosti v odraslosti.....	27
3.1.5 Notranji model sebe in drugega.....	31
3.1.6 Spreminjanje in/ali ohranjanje stila navezanosti skozi čas?.....	32
3.2 Partnerski odnos.....	35
3.2.1 Zaljubljenost in ljubezen.....	35
3.2.2 Razvoj (intimnih) odnosov.....	38
3.2.3 Izbira partnerja.....	40
3.2.4 Tipi zakona in zakonske vloge.....	42
3.2.5 Zmotna prepričanja in zreli zakon.....	46
3.2.6 Konflikt v partnerskem odnosu.....	48
3.2.7 Vzajemni vpliv odnosa med partnerjema na otroka in otroka na partnerski odnos.....	50
3.3 Odnos med sorojenci.....	52
4. STARŠEVSTVO.....	54
4.1 Odločanje za starševstvo.....	54
4.2 O starševstvu.....	54
4.3 Pomen drugačne vzgoje.....	56
4.4 Materinstvo.....	56
4.5 Očetovstvo.....	58
5 IZVEDBA RAZISKAVE.....	60
5.1 Opredelitev problema.....	60
5.2 Raziskovalni vprašanja.....	60
5.3 Metodologija.....	60
5.4 Vzorec.....	60
5.5 Analiza in interpretacija podatkov.....	61
5.5.1 Zaznava staršev kot partnerja.....	61
5.5.2 Identifikacija z vzgojitelji.....	62
5.5.3 Prenašanje zglada na lasten partnerski odnos.....	63
5.5.4 Vedenje staršev do otroka in prenašanje občutkov, ki jih otrok doživlja na nadaljnje partnerske odnose.....	66
5.5.5 Podobnosti med partnerji respondenta in njegovimi starši.....	73

5.5.6 Spremembe starih vzorcev.....	75
6 ZAKLJUČEK.....	78
7 LITERATURA.....	81
PRILOGA A: Navodila za pisanje spisov.....	855
PRILOGA B: Osnovni intervju.....	855
PRILOGA C: Primera spisa in intervjuja.....	866
SEZNAM TABEL	
Tabela 2.1: Sklenitve in razveze zakonskih zvez.....	14
Tabela 2.2: Živorojeni otroci.....	16
Tabela 5.1: Vzorec.....	61

1 UVOD

Pomen in vloga družin je (kljub nekaterim razlikam) univerzalna. Družina predstavlja osnovno celico vsake družbe, ne glede na kulturno in zgodovinsko ozadje. Večini je družina nekaj tako samoumevnega, da le malokrat razmišlja o njej in njenih vplivih na posameznika. Sama se dostikrat sprašujem o vplivih družinskega okolja na svoje vedenje in osebnost, zato sem se v diplomski nalogi odločila raziskati del vplivov družinske dinamike na posameznika in njegove nadaljnje odnose.

Struktura družin se je skozi zgodovino spreminjala. Včasih je moški veljal za glavo družine, medtem ko so spremembe na trgu dela in težnja po enakopravnosti spolov nekoliko prestrukturirale družinske vloge in dinamiko. Tudi vloga otrok ni več podrejena in zaznamovana s poslušnostjo in strogim uboganjem staršev. Odnosi med starši in otroci so postali izrazito liberalnejši. Komunikacija o družinskih odnosih temelji na pogajanju in kompromisu med vsemi člani družine.

V diplomski nalogi želim raziskati, kako respondenti ocenjujejo odnos med sabo in starši in kako odnos med staršema, pa tudi, kako zaznavajo vpliv odnosa med staršema na vzpostavljanje intimnih odnosov (v prihodnosti). Izhajam iz dosedanjih raziskovalnih ugotovitev, da na otrokove nadaljnje odnose v prihodnosti pomembno vpliva primarni odnos z njegovimi skrbniki. Danes se vse večji pomen pripisuje prav tem zgodnjim odnosom med starši in otrokom, s čimer se ukvarja tudi teorija navezanosti. Sporočila, ki jih posameznik prejema od staršev med odraščanjem, se močno vtisnejo v njegovo zaznavanje sebe in drugih ljudi. Te zaznave posameznik nosi s sabo tudi v svoje prihodnje odnose izven družine. Stili navezanosti naj bi se prenašali iz ene generacije v drugo preko procesa socializacije, starševskega vedenja in interakcije med staršem in otrokom. Več raziskovalcev je našlo ujemanje med stilom navezanosti mame ter stilom navezanosti njenega otroka. Pričakujem, da na prihodnje odnose ne vpliva samo neposredni odnos med skrbnikom in otrokom, ampak tudi vzori, ki jih otrok vidi doma. Preko partnerskega odnosa staršev se otrok uči, kaj je ljubezen in kaj lahko pričakuje v nadaljnjih odnosih.

Danes imamo pod pojmom starševstvo najverjetneje drugačne predstave, kot so jih imeli v preteklosti. Prav tako kot so se družine spreminjala skozi čas, se spreminja tudi samo starševstvo. Ne samo, da je danes pogled na starševstvo drugačen, kot je bil včasih, tudi znotraj odnosov med otroci in starši je potrebno način vzgoje prilagoditi otrokovi starosti primerno. Tako starševstvo ni vloga, ki se jo naučimo enkrat za vselej, ampak od nas zahteva neprestano učenje, prilagajanje in spreminjanje. Kljub temu da je v družbi še vedno močno zakoreninjeno prepričanje, da je mama pomembnejša in primernejša oseba za vzgojo otrok, se vloga očeta močno spreminja. Oče postaja aktivneje vključen v vzgojo in nego otroka. Tako kot materinstvo ni naravno dano in želja po otroku ne tli v vsaki ženski, se je prav tako očetovstva kot materinstva možno priučiti in je nič manj pomembno za pozitivni otrokov razvoj.

V prvem delu diplomske naloge opišem spremembe, ki so se zgodile z družinami v sodobnem času ter so pomembno vplivale na spremembo družinskega ozračja in odnosov. Drugi del diplomske naloge je namenjen teoriji navezanosti, odnosa med partnerjema in odnosa med sorojenci. V tretjem delu na kratko predstavim sodobno starševstvo ter vlogo mame in očeta.

V svoji kvalitativni raziskavi ugotavljam morebitno povezavo med otrokovo oceno odnosa njegovih staršev na njegove dosedanje partnerske odnose ter tudi sam odnos skrbnikov do otroka. Predpostavljam, da so odnosi, ki so jih skrbniki imeli do otroka, pomembno vplivali na njegovo samopodobo ter vključenost v okolje, ki ga obdaja. Prav tako predpostavljam, da je odnos med starši pomembno vplival na to, kakšno predstavo o ljubezni ima otrok danes. Zanima me respondentova ocena morebitnega vpliva starševskega odnosa na vzpostavljanje, kvaliteto in trajnost njegovih lastnih partnerskih odnosov. Seveda to niso edine informacije o ljubezenskih odnosih, ki jih človek prejme v življenju. Tu ne smemo zanemariti vloge medijev, vrstnikov, prvih izkušenj itd. Zagotovo pa odnos med staršema predstavlja prvo sporočilo o odnosih, ki pomembno vplivajo na otroka.

2 DRUŽINA

2.1 Kaj je družina?

Zaradi novih oblik družinskega življenja in pluralizacije družinskih oblik je težje enotno definirati pojem družine. Različni avtorji tako navajajo različne definicije: "Družina je osnovna institucija zasebnega življenja, kjer se oblikuje večina za ljudi pomembnih socialnih odnosov. /.../ Najbolj splošno povedano, je družina socialna skupina, ki sloni na prostorski ali časovni (generacijski) povezanosti in pripadnosti članov" (Ule 1993, 171); družina je na eni strani sistem z nekimi notranjimi odnosi, po drugi strani pa je ves čas v stiku in odvisnosti z zunanjim okoljem (Tomori 1994); "družina je skupina oseb, ki skrbi za otroke, oziroma družina je skupina oseb, ki jo zakonodaja in /ali prakse posameznih držav prepoznajo za družino" (Family: Forms and Functions v Rener 1995, 19).

V Sloveniji je družina opredeljena kot življenjska skupnost (enega ali obeh) staršev in otrok, ki živijo v istem gospodinjstvu. Starost otrok ni omejena, vendar pa ti tedaj ne smejo imeti lastne družine oziroma živeti v zunajzakonski skupnosti. Družina sta lahko tudi samo mož in žena oz. partnerja, ki živita brez otrok v zunajzakonski skupnosti. Glede na položaj posameznih članov v družini se družine razvrščajo v sledeče kategorije: zakonski par brez otrok, zakonski par z otroki, mati z otroki, oče z otroki, zunajzakonska partnerja brez otrok in zunajzakonska partnerja z otroki (Statistični urad Republike Slovenije 2008).

Družina ima dva vidika – je objektivna entiteta, prav tako pa entiteta, ki jo stalno soustvarjajo posamezniki. Družina tako ni zgolj pasivni objekt, ki se spreminja pod vplivom širših družbenih sprememb, ampak aktivni dejavnik, ki v razmerje z družbenim okoljem vstopa tako, da ga spreminja, istočasno pa se nanj tudi adaptira ter se s tem spreminja. Družina je družbeno (vsaj navidezno) percipirana kot zaprto okolje, ki je v celoti prepuščeno posamezniku in v katerega tujci nimajo vstopa (Švab 2001). Družina je prvi posrednik norm in pravil, ki veljajo v neki družbi. Otrok prva sporočila o dogajanju v družbi prejme prav preko družine. Družina tako postane medij, preko katerega se otrok srečuje z zunanjim svetom, še preden je vanj sposoben neposredno vstopiti. Vendar pa posredna vloga družine ne igra pomembne vloge samo v otroštvu,

kajti človek je v posrednem stiku s svetom preko družine tudi v odraslosti oziroma tudi takrat, ko je v zunanjem svetu samostojno navzoč in dejaven. Prav tako pa vzpodbude iz zunanjega sveta pronicajo v družino preko vseh njenih članov. Člani nove izkušnje iz zunanjosti prinašajo v družino in jih delijo z drugimi, s tem pa posredno in neposredno preoblikujejo osebnost vseh družinskih članov (Tomori 1994).

Za družino je značilna povezanost njenih članov med seboj, obenem pa se ločijo drug od drugega. Avtonomijo posameznega člana ter povezanost med družino kot celoto je potrebno medsebojno usklajevati. Življenje v eni izmed skrajnosti, torej v pretesni povezanosti ali preveliki avtonomiji ne omogoča konstruktivnega družinskega življenja (Ule 1993). Tako družina postane malo podjetje, kjer je med člani potrebno medsebojno usklajevanje. Najpogosteje čas vsakega člana stopa v konflikt s časom družinske skupnosti. Zaradi različnih življenjskih ritmov članov, ki le redko ustrezajo drug drugemu, je v družinah potrebno veliko prilagajanja in uravnoteženja (Beck in Beck-Gernsheim v Ule in Kuhar 2003). V sodobnih družinah je moč opaziti uravnoteženje moči med generacijami. Gre za liberalnejše odnose med otroki in starši, ki temeljijo na pogovarjanju in pogajanju o težavnih in/ali vsakdanjih problemih (Ule in Kuhar 2003).

2.2 Funkcije družine

Bergant navaja, da nekateri sociologi definirajo družino kot biološko skupnost ljudi, ki poleg rojstva otrok (nadaljevanje človeškega rodu) izpolnjuje še druge pomembne potrebe ljudi, kot so skrb za hrano, obleko, stanovanje, daje varstvo med boleznijo, starostjo ter zadovoljuje spolne potrebe svojih članov. Družina pa se pri nalogah nikoli ni ustavila samo pri bioloških potrebah, ampak je otroke tudi vzgajala in jih socializirala v širše družbeno in kulturno okolje. Z dajanjem varnosti, ljubezni, zabave in omogočanjem socialnih stikov pa družina izpolnjuje socialne potrebe svojih članov. Tako bi družino lahko videli kot »psihološko in biološko celico« družbe (Bergant 1981). V sodobnosti pa mora vse več socialnih funkcij, ki jih je v preteklosti opravljala družina, prevzeti država. Sodobna družina se mora vse tesneje povezovati z zunanjimi institucijami, kot so zdravstvo, vzgojno-izobraževalne institucije, sociala itd. Nasprotno pa si posameznik lahko ustvari popolnoma samostojno življenje zunaj okvirov družine, kar v preteklosti ni bilo mogoče (Bergant 1981).

Ekonomska funkcija je bila nekoč, ko je bila družina povezana s proizvodnjo, tako pomembna, da so ji bile podrejene vse ostale funkcije. Danes pa je ta funkcija stopila nekoliko v ozadje (Bergant 1981). Sodobna družina vse bolj postaja socialno-emozivna skupnost. Vzrok za vstop v partnerstvo, zakon, družino temelji predvsem na romantični ljubezni med partnerjema in ne več na materialnih interesih. Danes mladi različno prehajajo v partnersko zvezo ali lastno družino, prehod ni več jasno določen, ritualiziran in kolektiven, ampak je pri posameznikih postal raznolik in individualiziran (Ule in Kuhar 2003).

Ule meni, da v sferi zasebnosti / potrošnje družina opravlja dve važni funkciji:

Biosocialno reprodukcijo (rojstvo in vzgoja otrok) in individualno psihosocialno reprodukcijo družinskih članov. Ta druga funkcija je zajeta v vsakdanjem obnavljanju delovne sposobnosti in sposobnosti za preživetje v konkurenčnem boju na trgu delovne sile (in/ali kapitala). Obe funkciji sta temelja celotne družbene proizvodnje in s tega vidika ima družina izredno pomembno ekonomsko funkcijo, pa čeprav ta ni predvsem proizvodnja funkcija (kot je to bila v tradicionalni družbi) (Ule 1993, 199).

2.3 Sodobni družinski trendi

Deinstitucionaliziranje družine v sodobnih družbah razumemo kot proces zmanjševanja pomena zakona in družine kot institucije, nikakor pa ne kot izginjanje družine. Ta proces ni nekaj negativnega, temveč le zoženje institucionalnih funkcij družine, zato da bi se odprl prostor za individualizacijo življenjskih potekov družinskih članov (glej Tyrell v Ule in Kuhar 2003, 53).

2.3.1 Proces pluralizacije družinskih oblik in stilov

Pluralizacija družinskih oblik pomeni soobstoj družinskih oblik in načinov družinskega življenja glede na odločitev posameznika. Način družinskega življenja je lahko rezultat lastnih preferenc (npr. stilskih) ali pa je vsiljen z določenimi dogodki ali razmerami (npr. razveze, smrt). Ta proces je tesno povezan z upadanjem formalnih zakonskih zvez, povečanjem razvez in rojstev izven zakonske zveze itd. S procesom pluralizacije

sovpada tudi pluralizacija življenjskih stilov, življenjskih potekov, spreminjanje družinskih vrednot in intradružinska diferenciacija, ki pomeni predvsem pluralizacijo posameznih družinskih vlog. Nasprotujoči si fenomeni, torej soobstoj različnih, nasprotujočih si predstav o družinskem življenju, pa se zdijo tipična značilnost sodobnega družinskega življenja v postmoderni (Švab 2001). Prihaja do zmanjševanja števila nuklearnih družin, naraščanja števila reorganiziranih družin¹ in enostarševskih družin, parastarševanja², naraščanje števila istospolnih družin in enočlanskih gospodinjstev (Švab 2001). Zato tudi biološko starševstvo vse bolj nadomešča socialno starševstvo, kar pomeni, da ima vlogo starša tisti, ki z otrokom živi in zanj skrbi (Ule in Kuhar 2003).

2.3.1.1 Statistični podatki za Slovenijo

Ob popisu leta 2002 je večina, 1,7 milijona oz. 78 %, prebivalcev Slovenije živela v družinah; 150.000 ljudi pa je živelo samih v enočlanskih gospodinjstvih. Pri tem se je dejansko zmanjšal delež družin zakonskih parov z otroki, in sicer z 59,0 % leta 1991 na 53,0 % leta 2002, medtem ko se je delež družin zunajzakonskih partnerjev z otroki v enakem obdobju povečal z 2,2 % na 5,3 %. Delež enostarševskih družin v Sloveniji se povečuje. Med popisoma 1981 in 2002 se je delež teh družin povečal za 4,5 %, vendar dvakrat bolj delež družin mater z otroki kot pa družin očetov z otroki (Statistični urad Republike Slovenije 2002).

2.3.2 Maritalne spremembe

Velike so tudi spremembe pri zakonskih zvezah, ki se kažejo v vedno manjšem poročanju, naraščanju števila kohabitacij. Zvišuje se tudi starost ob prvi poroki, prav tako pa narašča število razvez ter prihaja do fenomena ponovnega poročanja (Švab 2001).

Sklenitev zakonske zveze je tako postala le ena izmed možnosti. Sieder vzroke za vedno pogostejše razveze išče v podaljšanju trajanja zakona in povečevanju

¹ Reorganizirana družina ali združena družina, v kateri otroci živijo z očimom ali mačeho, s polsestrami in/ali polbrati (Švab 2001, 60).

² Parastarševanje opredeljujejo kot neformalno ureditev, v kateri prijatelj oz. prijateljica ali družina tako materialno kot čustveno za določeno ali nedoločeno obdobje pomaga družini, s katero ni v sorodu (Švab 2001, 60).

gospodarskih možnosti za razdrtje le-tega. Ker se viša življenjska doba človeka, se podaljšuje tudi čas zakona. S tem se poveča verjetnost, da bo v zakonu prišlo do pogostejših konfliktov. Družbeni pritisk zoper ločitev se je zmanjšal. V družbi, ki je naklonjena ločitvam, se ljudje lažje odločajo za razvezo, saj s strani družbe lahko pričakujejo podporo. Poleg uradno ločenih pa ne smemo pozabiti na veliko število parov, ki dejansko živijo ločeno, vendar so na papirju še vedno označeni kot poročeni (Sieder 1998).

2.3.2.1 Statistični podatki za Slovenijo

Po letu 2005, ko je bilo v Sloveniji prvič sklenjenih manj kot 6.000 zakonskih zvez, je podobno kot leta 2006 tudi v letu 2007 število preseglo 6.000. Sklenjenih je bilo 6.373 zakonskih zvez oziroma pet več kot leta 2006. Na 1.000 prebivalcev so bile tako v letu 2007 sklenjene 3,2 zakonske zveze, to je dva in pol krat manj kot pred tremi desetletji. Povprečna starost ženina in neveste ob sklenitvi zakonske zveze se zvišuje. Starost že od sredine devetdesetih let presega 30 let. V letu 2007 so bili ženini v povprečju starejši od 33 let (33,2 leta); neveste so bile v povprečju tri leta mlajše od ženinov, vendar je tudi njihova povprečna starost v letu 2007 presegla starost 30 let (30,3 leta). V letu 2007 je bilo za 12 odstotkov več razvez kot v letu 2006. Število razvez zakonskih zvez se je po znižanju v letu 2006 v letu 2007 znova dvignilo. Zabeleženih je bilo 2.617 razvez zakonskih zvez. Na 1.000 sklenitev zakonskih zvez je bilo 411 razvez. Po začasnih podatkih sta v letu 2007 imeli med državami članicami EU manj razvez kot Slovenija le Italija in Grčija. Med razvezami zakonskih zvez je vse več takih, ki se razvežejo po dlje časa trajajoči zakonski zvezi. Med zakonskimi zvezami, razvezanimi leta 2007, je bilo 1.269 (48,5 odstotkov) takih, v katerih ni bilo vzdrževanih otrok (Statistični urad Republike Slovenije 2007) (glej tabelo 2.1).

Tabela 2.1: Sklenitve in razveze zakonskih zvez

	1977	1987	1997	2006	2007
Sklenitve zakonskih zvez	15.026	10.307	7.500	6.368	6.373
Razveze zakonskih zvez	2.406	2.163	1.996	2.334	2.617
Na 1.000 prebivalcev					
sklenitve zakonskih zvez	8,2	5,2	3,8	3,2	3,2
razveze zakonskih zvez	1,3	1,1	1,0	1,2	1,3
Razveze na 1000 sklenitev zakonskih zvez	160,1	209,9	266,1	366,5	411,0
Povprečna starost					
ženina	27,5	27,0	30,7	32,8	33,2
neveste	24,2	23,7	27,6	30,0	30,3
Ob prvi sklenitvi zakonske zveze					
ženina	25,8	25,6	28,5	30,6	30,7
neveste	22,6	22,5	25,6	28,1	28,1

Vira: Statistični urad Republike Slovenije, Ministrstvo za notranje zadeve - Centralni register prebivalstva (2007a).

2.3.3 Rodnostne spremembe

Padec števila rojstev je značilen za sodobno razvite družbe. Eden izmed možnih vzrokov bi lahko bil »potrošniški egoizem« staršev, ki naj bi se zaradi ohranjanja standarda in kvalitete življenja odločali za manjše število otrok. Tu ne smemo spregledati povečanje vloge vedno bolj odgovornega starševstva in skrbi za otroke. Ustrezna vzgoja ter pomoč otrokom na poklicni in življenjski poti (vlaganje v izobrazbo otrok in pomoč pri stanovanjski problematiki) pa zahteva vedno več materialnih sredstev, zato si družine več otrok enostavno ne morejo privoščiti. Sodobna družina se tako dejansko več ukvarja z otroki kot tradicionalna in tudi več pričakuje od njih. Zaradi vedno večjih stroškov s preskrbo, varstvom in vzgojo otrok so družine z

otroki ekonomsko na slabšem kot zakonske zveze (z enakimi dohodki) brez otrok. Načrtovanje otrok je v sodobnosti tako postala nuja (Glej Ule 1993).

2.3.3.1 Statistični podatki za Slovenijo

V letu 2007 se je rodilo 19.823 otrok, kar je največ v zadnjih petnajstih letih. V primerjavi z letom 2006 se je število živorojenih otrok povečalo za 4,3 %. Od leta 2003, ko smo zabeležili najmanj živorojenih otrok doslej, pa število postopoma narašča. Na 1.000 prebivalcev se je tako v povprečju rodilo 9,8 otroka (9,4 v 2006). Celotna stopnja rodnosti, to je povprečno število živorojenih otrok na eno žensko v rodni dobi za leto 2007 znaša 1,38. Vrednosti v zadnjih štirih letih naraščajo, vendar se prebivalstvo Slovenije še naprej srečuje z zoženo reprodukcijo. Odlaganje materinstva v kasnejša leta vsaj do leta 2007 še ni prenehalo. Ponovno se je povišala tako povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka kot ob rojstvu vseh otrok, in sicer za 0,2 leta. V letu 2007 so bile matere v povprečju stare 29,9 leta. Ob rojstvu prvega otroka so imele v povprečju 28,2 leta. To je doslej najvišja starost žensk ob rojstvu prvega otroka po drugi svetovni vojni. Sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja so bile ženske, ki so prvič rodile, v povprečju stare manj kot 23 let. Potem se je povprečna starost pričela zviševati, ker je veliko žensk preložilo rojstvo otroka v kasnejša leta. Ženske so se šolale dlje, povečal se je njihov delež v višjem in visokem izobraževanju, vedno več žensk se je zaposlovalo (Statistični urad Republike Slovenije 2007) (glej tabelo 2.2.).

Tabela 2.2: Živorojeni otroci

	1977	1987	1997	2006	2007
SKUPAJ	29904	25592	18165	18932	19823
dečki	15.448	13.064	9.323	9.762	10.152
deklice	14.456	12.528	8.842	9.170	9.671
Živorojeni na 1.000 prebivalcev	16,2	12,9	9,1	9,4	9,8
Povprečna starost matere ob otrokovem rojstvu					
vseh otrok	25,4	25,6	27,7	29,7	29,9
prvega otroka	22,9	23,3	25,6	28	28,2
Celotna stopnja rodnosti (povprečno število živorojenih na žensko v rodni dobi)	2,16	1,64	1,25	1,31	1,38

Viri: SURS, Ministrstvo za notranje zadeve – Centralni register prebivalstva, Ministrstvo za notranje zadeve – Direktorat za upravne notranje zadeve, Inštitut za varovanje zdravja RS (2007b).

2.3.4 Socialne spremembe

V okviru partnerskih zvez je prišlo do normalizacije stanja, kjer denar služita oba zakonca. Socialne spremembe se najbolj kažejo v vse večjem izobraževanju in zaposlovanju žensk. Zaradi povišanja brezposelnosti je vse več družin, kjer je zaposlena samo ženska ali pa je glavni hranilec družine. Ostalo pa je družinsko in gospodinjsko delo, ki pa še vedno bolj obremenjuje žensko kot moškega, kar ženskam prinese dvojno obremenitev (delo - dom). Med drugim pa to vpliva tudi na prelaganje materinstva v kasnejša leta, samo izobraževanje in poklicna kariera jemljeta čas, kar pa še ne pomeni, da si ženske ne želijo postati matere (Glej Ule 1993; Ule in Kuhar 2003).

2.3.5 Spremembe v življenjskem poteku družine

Povečuje se obdobje prehoda iz družine staršev v lastno družino. Vse več mladih na polsamostojen način živi pri starših (»živeti skupaj narazen«). Zaradi daljšanja povprečne življenjske starosti ljudi pa partnerja ob izselitvi otrok preživita več časa eden z drugim. To je čas, ko je potrebno na novo postaviti medsebojni odnos, ki ni več tako močno usmerjen k otrokom (Rener 1995).

2.4 Krajši oris družbenih sprememb procesa odraščanja

Mladi v postsocialističnih državah se spopadajo s številnimi tveganji, ki generaciji njihovih staršev niso bila poznana. Večina sprememb v prehodu iz planske v tržno družbo se je zgodila v relativno kratkem času in prehodi v odraslost niso več predvidljivi, temveč so postali negotovi. Širjenje neoliberalnega poudarka na vodilni vlogi trga, vse večji pomen osebne pobude, zaupanja vase in samoodgovornosti za lastno življenje odpirajo nove možnosti, pomenijo pa tudi nova tveganja. Mladi so zato zelo odvisni od družinske materialne in čustvene podpore, predvsem pri prehodu v odraslost (Kuhar 2007, 51).

Kot kažejo raziskave, negotovost pri prehodu mladih v odraslost v zahodnih družbah in pri nas narašča. Izobrazba in kulturni kapital sta postala vstopnica za bolj gotovo prihodnost mladine. Proces izobraževanja tako postaja podoben resnemu delovnemu procesu in zajema večino časa otroštva in mladosti. Starši tako vse več materialnih sredstev vlagajo v otrokovo prihodnost, ki se gradi predvsem na prizadevanju za kariero in poslovno uspešnost. Podaljšan proces izobraževanja povzroča, da so mladi dlje časa odvisni od svojih staršev (Ule 2002). "Starši ne težijo več v tolikšni meri k temu, da bi zapustili otrokom čim večjo dediščino, temveč so vedno bolj pripravljeni vlagati v otrokovo izobraževanje, ki bo pripeljalo otroka do zanesljivega poklica. Ne denar – temveč izobrazba, ki bo omogočila njihovemu otroku, fantu ali dekletu, da si bo sam z delom ustvaril trdne gospodarske temelje za vse življenje, to je načelo družin današnjih dni." (Bergant 1981, 60) Podaljšano izobraževanje in podaljšano obdobje ekonomske odvisnosti pa prihajata v ostro protislovje z zahtevami po zgodnjem izbiranju in prevzemanju odgovornosti zase (Rener 2007).

Tako prihaja do poznega doseganja avtonomije na materialnem področju in na drugi strani zgodnejšega doseganja samostojnosti v intimni sferi, kulturi in potrošnji. Mladi svobodno izbirajo, kako bodo preživljali čas in si organizirali vsakdanje življenje, s kom se bodo družili in/ali bili intimni itd. Po drugi strani pa to ne more nadomestiti njihove odrezanosti iz sveta dela in odgovornost za svoj materialni položaj, kar dela mlade delno avtonomne in delno odvisne (Ule in Kuhar 2003).

Vse delovanje mladostnika je podvrženo čimprejšnjemu prehodu v odraslost. Namesto samostojnega življenjskega sveta mladost pomeni neko vstopno fazo v poklicni in družinski sveta odraslih, ki ga mladi sprejemajo kot poglobitno normo in cilj mladosti. Mladostnik zapade v neposreden, oseben in strog nadzor staršev in drugih avtoritet. Poglobitne institucije kontrole so starši, delo in okolje. Skupnost mladih in vrstniške skupine izgubljajo pomembno vlogo pri odraščanju mladostnikov. Mladi se v primerjavi z odraslimi znajdejo v podrejenem položaju začetnikov pri delu, družini in v družbi (Ule in Kuhar 2003).

V ospredje vse bolj prihaja proces individualizacije. Individualizacija označuje zlasti opuščanje v naprej določene življenjske oblike in porast novih institucionalnih zahtev, oblik nadzora in prisil za posameznike (trg delovne sile, birokracija, potrošništvo). V tradicionalnih družbah je bil človek enostavno rojen na nek družbeni položaj, sloj, religijo, danes pa mora posameznik storiti nekaj sam. Družbeni prostor tako ponuja dosti manj zagotovil, kot jih je ponujal prejšnji socialni sistem. To zaradi občutka negotovosti, prisile v zgodnje dolgoročne izbire (npr. poklic), nekompetentnosti, povzroča stres. Včasih so stres blažila različna mladinska gibanja, mladinska solidarnost in generacijske izkušnje, danes pa se ta (družbeni) problem razrešuje v mikrosferi, in sicer v krogu družine in prijateljev (glej Ule 2002).

Individualizacija mladosti se izteka v vse večjo osamljenost in izolacijo mladih, ki jo množična mladinska potrošnja in mladinska kultura le prikriva, ne pa ukinja. Mladi sicer postajajo bolj prilagojeni na nove družbene razmere, razvijajo bolj prefinjene oblike identitete, vendar so se vedno manj sposobni upreti tem razmeram in se soočiti z njimi. Preprosto jim manjka subjektivnih moči za odpor in dejavno kritiko. (Ule in Kuhar 2003, 37)

Mladi tako ne ustvarjajo novih mladinskih subkultur, kot so to počeli v preteklosti, temveč raje uživajo v mešanici stilov, simbolov in fantazem, ki jim ponujajo sprostitvev in pozabo vsakdanjih stresov. Ne dokazujejo svoje odraslosti, ker jim to več ni treba. Cenijo individualizem in simbolno distanco do vsega, kar se jim vsiljuje kot formalna, nevprašljiva avtoriteta (glej Ule 2007, 67).

Negativna posledica procesov subjektivizacije in individualizacije je še večja protislovnost mladosti, ki se kaže v zgodnjem odraščanju in v podaljšanem socialnem infantilizmu mladih hkrati. Druga negativna posledica je vse večja težavnost vzpostavljanja konsistentnih in poglobljenih socialnih odnosov ter nizka motiviranost za napor, da take povezave dosežejo (glej Ule in Kuhar 2003, 37). "Zato ljudje v primežu induciranih izolacij in družbene amnezije vidijo družbeni svet kot nepregleden in nepredvidljiv, poln tveganj, s katerimi se je treba spopasti kot posameznik, kot bi ne bilo drugih, ki živijo v enakih okoliščinah in se srečujejo z enakimi tveganji." (Rener 2007, 43) Situacije, ki bi se nekoč reševale preko kolektivnih in političnih akcij, danes izgledajo kot nesrečne zgodbe posameznika, ki so lahko rešene na individualni ravni z osebnim delovanjem (Rener 2007).

Tako ni moč več govoriti o linearnem vzorcu odraščanja, nasprotno. Mladinske kulture postajajo kulture vseh in ne pripadajo več ekskluzivno mladim. Mladost vse bolj postaja zaželen stil in preokupacija za celotno populacijo. Tako se vse več odraslih vključuje v dejavnosti, ki so bile včasih značilne za mladost (npr. vračanje v šole), seveda pa tudi obratno. V nekatere dejavnosti, ki so (bile) značilne za odraslost, npr. potrošnja, mladi vstopajo zelo zgodaj. Tako so meje med odraslostjo in mladostjo postale prepustnejše in zabrisane (Ule in Kuhar 2003).

3 MEDOSEBNI ODNOSI

3.1 Teorija navezanosti - odnos med skrbnikom in otrokom

Za ustvarjanje čustvenega odnosa med materjo in otrokom ni dovolj, da mati otroku zadovoljuje le osnovne biološke potrebe, ampak je med njima potrebna širša interakcija. Ustrezna simbioza omogoča razvoj zdrave navezanosti v odnosu (Cugmas 1998). "Navezanost je močna čustvena vez, ki jo občutimo do določenih oseb v našem življenju." (Berk v Cugmas 1998, 13) Drugače rečeno navezanost pomeni "trajajoč intimen emocionalni odnos" (Praper v Cugmas 1998, 13).

3.1.1 Navezanost

Po Bowlby-ju razumemo navezanost kot univerzalno težnjo otroka po vzdrževanju bližine z zanj pomembno osebo, ki je običajno mati, ni pa nujno. Med otrokom in primarno osebo se do konca prvega leta razvije značilen in predvidljiv vzorec interakcije (Kobal 2001).

Z razvojem otroka se naloge sistema navezanosti spreminjajo. Koncept navezanosti vsebuje:

- Socialne komponente; socialne odnose.
- Čustvene komponente; v odnosih se med udeleženci razvijajo čustvene vezi.
- Spoznavne komponente; vsak udeleženec v odnosu oblikuje kognitivne sheme, to so delovni modeli odnosov in udeležencev.
- Vedenjske komponente; z vedenjem udeleženci izražajo in vzdržujejo odnose (glej Cugmas 2003, 91).

Kakovost otrokove navezanosti je odvisna od interakcije med dojenčkom in skrbnikom. Pomembno je, v kolikšni meri skrbnik nudi občutek varnosti in podpore. Občutljivi starši, ki konsistentno odgovarjajo na potrebe otroka, spodbujajo varno navezanost. Varno navezani otroci tako razvijejo notranji (delavni) model sebe³ kot ljubljene osebe in notranji model drugih kot odgovornih (Cugmas 2001).

³ Podrobneje razloženo v nadaljevanju

Kakovost navezanosti med otrokom in materjo vpliva na kakovost otrokovih interakcij z drugimi, kar dokazujejo številne raziskave: Belsky, Rovine in Taylor (1984) ugotavljajo, da so bili otroci z varno navezanostjo⁴ pri dveh, treh in petih letih v socialnem okolju bolj kompetentni kot tisti otroci, ki so bili v obdobju enega leta in leta in pol razvrščeni v kategorijo izogibanje ali upiranje. Mainova (1983) je ugotavljala odnos med kakovostjo otrokove navezanosti na mater in sodelovanje otroka z neznano odraslo osebo. Otroci v kategoriji varnost so se popolnoma približali odraslemu soigralcu že ob prvem srečanju, nasprotno so se negotovo navezani med igro pogosteje obračali in gledali vstran (izražali so več izogibanja). Cassidy in Berlin (1994) sta v raziskavi ugotovila, da se ambivalentno navezani otroci najraje igrajo sami ali z materjo, ne pomagajo vrstnikom v stiski, niti ne sprejemajo pomoči, ko jo potrebujejo, niso vodje. Main in West (1981) sta raziskovali kakovost socialnega razvoja in otrokovo navezanost na mater in očeta. Otroci, ki so bili varno navezani na oba starša, so bili do klovn⁵ bolj prijazni, otroci varno navezani na mamo in nevarno na očeta, so izražali več pozitivnega odnosa do klovn kot otroci, ki so bili varno navezani na očeta in nevarno na mamo. Slednji otroci pa so izražali več prijaznosti do klovn kot otroci, ki so bili nevarno navezani na oba starša. V obdobju otroštva so otroci, ki imajo skrbne občutljive matere med vrstniki bolj priljubljeni, medtem ko negotovo navezani otroci niso sposobni uskladiti daj-dam odnosa med vrstniki, zato so med njimi pogosto prezrti, izolirani ali pa so tarče posmehovanja. Varno navezani razvijejo prijateljstvo, ki je navadno recipročno, kar pomeni, da jih vrstniki tudi izbirajo za prijatelje, s svojimi prijatelji se vključujejo v večje skupine in so v njih aktivni (Cugmas 1998). Raziskave so pokazale, da dojenček, za katerega skrbi več oseb, razvije več odnosov navezanosti, tako se navezanost ne razvije le do matere, temveč tudi do očeta, vzgojiteljic itd. Skrb več oseb za otroka pa ni neposredno povezana s kakovostjo otrokove navezanosti na mater. Druge osebe lahko mami pomagajo in so ji v podporo in s tem vplivajo na njeno počutje, posledično pa na obnašanje matere do otroka. Občutljivost drugih oseb lahko delno kompenzira materino neobčutljivost. Ob skrbi več oseb ima njena neobčutljivost

⁴ Podrobneje razloženo v nadaljevanju

⁵ Klovn je v eksperimentalni igralni situaciji skušal z otrokom navezati prijateljski stik in se z njimi igrati z žogo. Igra je bila motena, s tem, da so raziskovalci poklicali klovn iz sobe, zaradi česar je klovn začel jokati. Čez čas se je spet smejal in se začel ponovno igrati z otrokom (Cugmas 1998).

manjšo napovedno vrednost za razvoj negotove navezanosti kot v primerih, ko za otroka skrbi samo mati (Cugmas 2001).

3.1.2 Stili navezanosti v otroštvu

Na podlagi Bowlby-jeve teorije je Ainsworthova skovala sledečo predpostavko, za katero se je v znanstveni literaturi uveljavil izraz tuja situacija⁶: "Otrokovo reagiranje na odsotnost matere oziroma na ponovno snidenje z njo v nepoznanem laboratoriju pri starosti od 12 do 18 mesecev je kazalec kakovosti otrokove navezanosti na mater, torej izraža, ali otrok ima občutek varnosti v odnosu do matere ali ne." (Cugmas 1998, 16)

Ena izmed osnovnih predpostavk za Ainsworthovo je pomembnost razvoja varne odvisnosti od staršev pri dojenčkih in mlajših otrocih. "Občutek varnosti, ki ga razvijejo v družinskem okolju, je osnova za razvoj novih spretnosti in interesov na drugih področjih." (Cugmas 2001, 53)

Raziskovalci so otrokovo obnašanje razdelili v tri kategorije:

1. Varno navezani otroci (tip B)

Varno navezani otroci mater uporabljajo kot varno bazo, ob vznemirjajočih situacijah pa iščejo in sprejemajo njeno pomoč. Tako v novih situacijah lahko precej svobodno raziskujejo in mammo uporabljajo kot bazo. Ko otrok ne doživlja stresa, je odnos do matere naklonjen, med njima se kaže prijateljstvo in intimnost. Materina odsotnost jih vznemiri, vendar lahko prenesejo krajša obdobja odsotnosti brez razburjenja. Po ponovnem snidenju z njo iščejo stik, v njeni bližini se hitro potolažijo in kmalu nadaljujejo z igro. Z mammo razvijejo raznoliko komunikacijo, bolj sodelujejo pri soočenju z materinimi željami in zahtevami ter manj izražajo jezo, ko jim nekaj

⁶ Mati in otrok vstopita v neznano laboratorijsko okolje, v katerem so igrače, prilagojene otrokovi starosti. Raziskovalec seznani mater z navodili, nato odide iz sobe. Mati posadi otroka na določeno mesto, vzame v roke časopis in (se pretvarja, da) bere. Če se otrok za igrače v sobi ne zmeni, mu čez čas skuša zbuditi zanimanje zanje. Nato stopi tuja oseba, se pogovarja z materjo, nato pa se zbliža z otrokom. Mati zapusti sobo, otrok ostane sam s tujo osebo v neznanem okolje. Nato se mati vrne, skuša otroka zainteresirati za igrače, tuja oseba pa odide. Mati ponovno zapusti sobo, otrok pa ostane sam v sobi. Tuja oseba se vrne, se poigra z otrokom in sede. Potem se vrne še mati (glej Cugmas 1998, 16–17).

preprečijo. Ker pa otroci ne izražajo navezanosti samo v stresnih situacijah, kot je tuja situacija, ampak tudi v vsakodnevnih situacijah, so raziskovalci pričeli z raziskovanjem na domu. Ugotovili so, da pri varno navezanih mati ustrezno odgovarja na otrokove signale. Občutljiva in pozorna je na signale otroka, nanje se hitro in ustrezno odziva, z otrokom sodeluje in izraža toplino (Cugmas 1998; Kopal Možina 2007).

2. Plašno izogibajoče navezani otroci (tip A)

Otroci se v tuji situaciji izogibajo stikom z materjo (še posebej po dolgotrajnem odhodu), v primerjavi z drugimi otroci pa izražajo nižjo stopnjo stresa ob ločitvi od nje. Po materini vrnitvi se zanje ne zmenijo, tudi drugim osebam namenjajo le malo pozornosti. Veliko se jih bolj prijateljsko vede do tujca kot do matere. Ko so poleg mame, se je ne dotikajo ali pa se dotikajo le perifernega dela (npr. stopala). Izogibanje materi se kaže v ne vključevanju le-te v igro. V interakciji ni zaslediti intimnosti, ni obnašanja, ki bi izražalo pozitivna ali negativna čustva do matere. Če jih mati dvigne v naročje, se ob njenem telesu ne namestijo udobno, ampak ostajajo napeti. Ko jih mati skuša odložiti, protestirajo bolj kot drugi otroci, večkrat izražajo jezo do predmetov. Otroci, ki so bili na osnovi opazovanja na domu razvrščeni v kategorijo izogibanje, so relativno neodvisni od svoje matere, ne iščejo njene bližine, te pa jim matere navadno tudi ne dajejo. Po drugi strani pa so matere izogibajočih otrok lahko tudi preveč vsiljive. Otroci v tej kategoriji doživljajo občutke, da jih mati odklanja, matere se navadno izogibajo telesnega stika (Cugmas 1998; Kopal Možina 2007).

3. Plašno ambivalentno navezani otroci (tip C)

Ambivalentni otrok je pretirano zaposlen z materjo, ne raziskuje okolja in se nezrelo obnaša (npr. uporablja otroški govor, kadar je jokav), do matere je tudi agresiven (jo udari, se brani dotikov). Otroci od matere ne dobijo dovolj občutka varnosti, da bi lahko svobodno raziskovali okolje. V tuji situaciji so prilepljeni na mater in se ne zanimajo za igrače. Izražajo odpor in jezo, ko jih mati poskuša zainteresirati za igrače. Tudi ko se oddaljijo od mame, jih lahko majhna stvar zmede in se vrnejo v materino naročje. Pri ponovnem snidenju otroci nihajo med iskanjem bližine in stika ter odporom pred tem. Ko jih mati za kratek čas zapusti, izražajo močen stres, tudi ob vrnitvi se težko pomirijo zaradi prejšnje ločitve. Njihovo obnašanje je lahko ambivalentno, v smislu zavračanja

stika z materjo in iskanja stika z njo. Zdi se, kot da od matere ne bi mogli dobiti tistega, kar potrebujejo. Pri opazovanju na domu so ugotovili, da so matere pogosto neobčutljive na otrokove signale ali pa nanje odgovarjajo neustrezno, čeprav so sposobne velike občutljivosti, ko si same želijo interakcije z otrokom. Otroci aktivno iščejo stik z materjo, ko pa tega dosežejo, postanejo sovražni in/ali razburjeni. Ti otroci zaradi nezaupanja v konstantnost objekta poskušajo čim več časa ostati z materjo in jo kontrolirati, kar jim pobere veliko časa in energije na račun njihovega lastnega raziskovanja okolice. V tuji situaciji jih ne razburi toliko materina odsotnost kot preusmerjanje njene pozornosti na tujca, saj niso prepričani, da bodo spet pridobili njeno pozornost (Cugmas 1998; Kobal Možina 2007).

4. Dezorganizirani–dezorientirani tip

Kasnejši raziskovalci so zgoraj opisanim trem stilom navezanosti otroka dodali še četrti dezorganizirani oz. dezorientirani tip, za katerega je značilna mešanica izogibajočega in ambivalentnega vedenja. Ti otroci kažejo nenavadno, nasprotujočo, zbegano, prestrašeno, neorientirano obnašanje ob prisotnosti ali odsotnosti matere. Otrok je najverjetneje imel hudo izkušnjo fizične ali psihične zlorabe. Otroci kažejo izogibanje in upor, znake strahu, neodločnost, zmedenost. V tuji situaciji lahko uporabljajo protislovne oblike vedenja (približevanje z glavo nazaj, tiki, ohromijo) (Cugmas 1998; Kobal Možina).

Če zaključim, teorija navezanosti poudarja pomen uglašnosti matere z otrokovimi signali. Pomen materinega ustreznega vedenja odgovarja na otrokovo potrebo po bližini na eni strani ter na otrokovo potrebo po raziskovanju na drugi strani in ni zanemarljiv. Teorija navezanosti navaja, da je zaupanje v koristnost objekta navezanosti pomembno za zdravo funkcioniranje posameznika vse življenje. Prvo leto po rojstvu je še posebej občutljivo obdobje posameznikovega življenja, saj se v tem obdobju na osnovi ponavljajočih se interakcij razvije navezanost na primarno figuro navezanosti, kar vpliva na posameznikove kasnejše zveze z ljudmi. To ne pomeni, da se kasneje navezanost ne razvija več, a osnova zanjo je oblikovana v prvih letih. Od zgodnjih izkušenj je odvisno, katere izkušnje posameznik kasneje išče oziroma katerih se izogiba, kako jih zaznava in si jih razlaga. Poleg delavnega modela drugih se razvije tudi delavni model sebe. To vpliva na posameznikovo sprejemanje sebe ter

posameznikova pričakovanja do sebe. Če ima otrok izkušnje z občutljivo skrbjo matere, se bo v odnosu do nje čutil varnega - ne le da bo zaupal materi, ampak bo zaupal tudi sebi. Čutil se bo vrednega in učinkovitega v sprejemanju materine skrbi. Razvil bo občutek, da je sposoben na druge vplivati tako, da zanj poskrbijo in mu pomagajo takrat, ko to potrebuje. Ta občutek bo ohranil vse življenje. Otroci, ki ne čutijo varnosti v odnosih navezanosti, postanejo odvisni od drugih in negotovi glede lastnih sposobnosti. Prepričani so, da vse zveze med ljudmi temeljijo na enakih načinih delovanja (to je anksioznih), kot so jih sami izkusili v zgodnjem obdobju življenja. Otroci se v zgodnjih letih zaveda sebe v kontekstu zvez z bližnjimi osebami (glej Cugmas 1998, 126).

Mnogi raziskovalci so s tujo situacijo raziskovali navezanost med materjo in otrokom, redkeje pa se je raziskovala narava povezanosti med otrokom in očetom, kar se v zadnjem času spreminja. Tako so raziskovalci raziskali različne pomene očetovske vloge v povezavi z navezanostjo. Nekatere raziskave so pokazale nepovezanost med kakovostjo navezanosti otroka na mater in kakovostjo navezanosti otroka na očeta. Druge raziskave so pokazale pomembnost kakovosti navezanosti na enega izmed staršev, kajti ta naj bi imela napovedno vrednost za navezanost na drugega starša. Raziskovalci ugotavljajo, da je neustrezna navezanost na eno osebo lahko ublažena oziroma delno kompenzirana z ustrežno navezanostjo na drugo osebo (Cugmas 1998).

3.1.3 Kategorije odnosa mladih odraslih do svojih staršev

Frank, Avery in Laman v svoji raziskavi (1988) opisujejo šest kategorij odnosa mladih odraslih in njihovih staršev oziroma šest načinov, kako mladi odrasli doživljajo odnos s svojimi starši. Prvih pet kategorij velja za oba starša, medtem ko šesta, zadnja, velja samo za očeta:

1. Individualni ('Individuated') mladi odrasli, se s strani staršev počutijo spoštovani in so pripravljeni na življenjske izzive odraslosti. Čeprav se s starši ne pogovarjajo o zelo intimnih stvareh, nimajo problemov vprašati staršev za nasvet ali pomoč, uživajo v njihovi družbi, poročajo o nekaj konfliktih, vendar odnosa ne vidijo kot premalo globokega.

2. Kompetentni/Povezani ('Competent/connected') mladi odrasli so zelo neodvisni, njihov pogled na svet se navadno razlikuje od starševskega. So bolj empatični do staršev kot individualni mladi odrasli, vendar odnos zaznavajo kot premalo osebni. Ti mladi odrasli so v otroštvu večkrat prevzeli starševsko vlogo. Čeprav so bili nad to zamenjavo vlog pri očetu ravnodušni, so pri mami čutili večjo odgovornost za njene nekompetentnosti in so se sramovali istih lastnosti med njimi in mamo. Mame so opisovali kot zahtevne in kritične. Ti respondenti so ohranjali tesne odnose s svojimi starši, razumeli so njihove omejitve in s tem preprečevali, da bi konflikt ušel iz rok.

3. Psevdoavtonomni ('Pseudoautonomous') mladi odrasli so zanikali očiten konflikt v odnosu s svojimi starši in se izogibali odkriti konfrontaciji. Ločenost od očeta je temeljila na skupnem nezanimanju drug za drugega ('Samo na pol poslušaj, kaj mi govorim in tudi jaz sem naveličan poslušati njega.'). Ti mladi odrasli želijo mamo ohraniti na distanci ('Bolj kot jaz si želi bližine, ker potrebuje nekoga, nad katerim ima kontrolo in je od nje odvisen.'). Vztrajajo, da lahko poskrbijo sami zase in zavračajo starševsko pomoč. Veliko mladih odraslih v tej skupini je bilo odkrito zaničevalnih do svojih staršev, malo pa jih je razkrilo jezo na starša, zaradi njunega nesprejemanja njih samih in strah pred podrejenostjo staršema.

4. Identificirani ('Identified') mladi odrasli opisujejo nenavadno odprt in tesen odnos s svojimi starši. Sprejemajo njihov pogled na svet ('Med študijem sem zavračal vrednote staršev, za svoje sem vzel samo tiste, ki so se meni zdele primerne. Ko sem postal starejši, sem ugotovil, da postajam vedno bolj podoben svojim staršem.'). Ta skupina išče starševski nasvet tudi pri največjih življenjskih odločitvah in vedo, da so starši vedno na voljo. V bistvu so zaznane odvisnosti v odnosu do očetov vrsto ljudi vodile do skrbi, da bi to znalo odlašati prizadevanja, da se vzpostavijo kot odrasli. Po opisu respondentov ti uživajo v odnosu tako z mamo kot z očetom, imajo izkušnje z nekaj napetostmi v odnosu, toda cenijo starševsko nekritično in suportivno držo.

5. Odvisni ('Dependent') mladi odrasli, so ne samo odvisni, ampak tudi negotovo - ambivalentno navezani na svoje starše. Težko so se soočali s problemi brez starševske pomoči. V odnosu s starši so se čutili nemočni spremeniti svoje vedenje (Ko mi ne uspe, mi ona (mama) reče: 'Sem ti rekla.' To me ne spodbudi k večji neodvisnosti'). Ti mladi odrasli ocenjujejo starše kot kritične in/ali pa čustveno oddaljene in zagledane

vase. Nekateri se izogibajo jezi in neodobravanju staršev, tako da jih ne razburjajo, spet drugi se zatekajo k otroškemu boju ('Bolj kot me poskuša spremeniti, bolj ji/mu nasprotujem.').

6. Konfliktni ('Conflicted') mladih odrasli se čutijo sposobni voditi svoje življenje. Njihov odnos z očetom opisujejo kot velik čustveni prevrat. Večina očeta opisuje kot temperamentnega in nezmožnega tesnejših stikov. Mnogo respondentov je olepšalo očetov resnično neprimeren napad na njihove ideje in dejanja. Ti mladi odrasli so se zavedali in sramovali očetovega neprimernege soočanja z življenjem. Želeli so si tesnejši odnos s svojim očetom, večina je imela do očeta presenetljivo visoko empatijo, čeprav jim je ta največkrat vzbudila občutke krivde (Frank, Laman, Butler Avery 1988).

3.1.4 Stili navezanosti v odraslosti

Navezanost ni proces, značilen samo za otroštvo, vendar poteka vse življenje, ne glede na starost. Nekateri raziskovalci so kategorije navezanosti v otroštvu prevedli v identične kategorije navezanosti v odraslosti na temelju romantične ljubezni med partnerjema.

Značilnosti stila navezanosti se lahko spremenijo ob večjih življenjskih dogodkih družine, partnerskih ali terapevtskih odnosih. Drugače pa se z razvojem sicer spreminjajo, toda temelji ostajajo enaki (Žvelc in Žvelc 2006). "Kot najboljša napovedovalca stila navezanosti v odraslosti sta se pokazala posameznikova zaznava kvalitete odnosa med njim in staršem ter odnos staršev med seboj." (Žvelc in Žvelc 2006, 54)

Bowlby meni, da je narava zgodnjega odnosa velik napovedovalec prihodnjih odnosov z drugimi. Hazan in Shaver sta uporabila teorijo navezanosti za razumevanje odraslih ljubezenskih odnosov. Ne samo, da predlagata vpliv zgodnjih odnosov s starši na nadaljnje odnose, ampak tudi to, da je romantično razmerje samo po sebi navezanost (Collins in Read 1990).

Kljub temu pa se odnos med partnerjema in odnos med otrokom in staršem med seboj razlikujeta v vsaj dveh pomembnih točkah, ki jih je potrebno vzeti v obzir, in sicer:

- Romantična ljubezen je dvostranska ulica, kjer sta oba partnerja včasih anksiozna in iščoča varno bazo, spet drugič sta sposobna dajati varno bazo in skrb.
- Romantična ljubezen skoraj vedno vključuje spolnost (Hazan in Shaver 1987).

Bowlby (1969/1982) in Ainsworth (1973) navajata štiri faze v razvoju navezanosti med otrokom in primarnim subjektom:

- Faza pred navezanostjo ('Preattachment phase') (od rojstva do 2. meseca): dojenček se je sam po sebi zainteresiran navezati s komerkoli.
- Navezanost v nastajanju ('Attachment-in-the-making') (od 2. do 6. meseca): začne kazati preference preko nasmeha in se pri nekaterih pomiri hitreje kot pri drugih.
- Faza navezanosti »čisti rez« ('Clear-cut attachment phase') (od 6. do 7. meseca): vsa dejanja, ki so povezana z navezovanjem, so usmerjena v primarnega skrbnika.
- Ciljno popravljeno partnerstvo ('Goal-corrected partnership') (od dveh let): otrok lahko zdrži daljša obdobja separacije in lahko kontrolira svojo potrebo po bližini glede na cilje in preference skrbnika (Mikulincer in Shaver 2007).

Vzporedno tem fazam sta Hazan in Zeifman (1999) videla razvojne faze partnerskega odnosa, ki gre skozi iste faze razvoja kot odnos med otrokom in skrbnikom, kot ga opisujeta Bowlby in Ainsworth:

- Romantični odnos se navadno začne s spogledovanjem ('flirtanje') in neobvezajočo spolno vpletenostjo.
- Povečana selektivnost in obveza v odnosu.
- Tretja faza je v zahodnih družbah pogosto formalno zapečaten s poroko.
- Proces navezanosti v romantičnem odnosu nato potrebuje 1 - 2 leti, da se v popolnosti razvije (Mikulincer in Shaver 2007).

Bartholomew in Horowitz (vir) sta na predpostavki notranjega modela sebe in drugih razvila štiri stile navezanosti v odraslosti (Kobal 2007).

1. Stil varne navezanosti

Osebe se v odnosih počutijo varne in nimajo težav s čustveno bližino. Zanesejo se na druge in nase. Z drugimi ljudmi so povezane, a se z njimi ne zlivajo, ohranjajo namreč svojo individualnost. Imajo pozitivno predstavo o sebi, zavedajo se svojih dobrih in slabih strani ter si postavljajo realne cilje. Uspešno se prilagajajo različnim življenjskim izzivom. Partnersko reševanje konfliktov je konstruktivno, njihovi odnosi trajajo dvakrat več kot odnosi preostalih stilov. Za odnos je značilna intimnost, bližina, spoštovanje in zaupanje. V odnosu se znajo bolje prilagajati, tudi s strani vrstnikov so ti ljudje opisani kot bolj vešč v socialnih situacijah, vedri in prijetni posamezniki. Jezo izražajo konstruktivno in situacijam primernejše.

2. Anksiozno-ambivalenten (preokupirani) stil

Osebe s tem stilom težijo k tesnim stikom z drugimi ljudmi in se navadno z njimi zlivajo. Želijo si popolne čustvene bližine, medtem ko ugotavljajo, da si drugi tega ne želijo tako močno in se navadno prestrašijo. Ti ljudje imajo nizko samovrednotenje in pozitivno vrednotenje drugih. V ljubezenskem odnosu doživljajo čustvene vzpone in padce, ljubosumje, ekstremno seksualno privlačnost, preko katere dostikrat želijo zadovoljiti svojo potrebo po varnosti in ljubezni. Pogosto dvomijo v partnerjevo ljubezen do njih. Za druge skrbijo na samopožrtvovalen način, nezadovoljni pa so s skrbjo, ki jo prejema od drugih. Zaljubljuje se hitro, zanje sta pogosto značilni odvisnost in posesivnost. Izražanje jeze je disfunkcionalno, pogosto nekontrolirano. Če v stiski ne dobijo (po njihovih predstavah) primerne podpore svojega partnerja, reagirajo z jezo. Izražanje jeze jim pogosto zbudi strah pred izgubo pomembne osebe, kar lahko vodi v potlačitev impulzov jeze. V sebi nosijo konflikt med pozitivnimi in negativnimi lastnostmi osebe, ki jih ne zmorejo integrirati.

3. Izogibajoči stil navezanosti

Osebam s tem stilom navezanosti je bližina neprijetna, težko zaupajo in/ali se zanesejo na druge. Bojijo se intimnosti, neradi prejema ali dajejo skrb in podporo. V odnosih do ljudi so distancirani in osamljeni, kažejo višjo sovražnosti (od drugih dveh stilov),

njihova ego moč pa je šibka. Zanj je prav tako značilna disfunkcionalna jeza, ki je za njih najpogosteje obrambni mehanizem pred aktivacijo sistema navezanosti⁷. Na jezo drugega reagirajo z lastno jezo, prav tako pa izražajo več jeze, ko so odvisni od nekoga drugega in ne sebe. Avtorja delita ta stil na dva 'podstila', plašljivo-izogibajočega in odklonilno-izogibajočega. Razlika med njima je, da si plašljivo-izogibajoči želi bližine, vendar se je boji, medtem ko odklonilno-izogibajoča oseba deluje samozadostno in ne priznava potrebe po bližini. Vzrok naj bi bil v različnem družinskem ozadju, starši plašljivih odraslih naj bi direktno izražali negativna čustva do njih, medtem ko je pri odklonilnem stilu to prikrito.

- Plašljivo-izogibajoči stil navezanosti. Pri navezovanju tesnejših stikov so ti ljudje nesproščeni, bojijo se, da bodo prizadeti, če se jim bo kdo preveč približal. Zaradi strahu pred zavrnitvijo se izogibajo socialnim situacijam. Po drugi strani pa si želijo biti bolj odprti in zaupljivi. Sebe doživljajo kot nevredne ljubezni, druge kot nevredne zaupanja. Izogibanje jih obvaruje pred pričakovano zavrnitvijo drugih. Počutijo se, da v prijateljske odnose dajejo več kot prijatelji, medtem ko se težko zaljubijo in spustijo v partnerski odnos. Zanje je značilna čustvena odvisnost in ljubosumje. Navadno prevzamejo pasivno vlogo in so bolj vpleteni v njihov odnos kot partnerji. Te osebe imajo razvit negativni model sebe in drugega, starši so jih pogosto zavračali.
- Odklonilno-izogibajoči stil navezanosti. Se dobro počutijo brez tesnih odnosov z drugimi, pomemben jim je občutek svobode in samozadostnosti. Zmanjšujejo pomembnost odnosov in se osredotočajo na neosebne aspekte življenja. Ne želijo se zanašati na druge in ne marajo, ko se drugi zanašajo na njih. Primanjkuje jim introspekcije, sebe vrednotijo pozitivno, druge negativno. Prijateljstva gradijo na vzajemnih interesih in ne toliko na čustvenih aspektih. V partnerskem odnosu se malo samorazkrivajo, značilno je pomanjkanje intimnosti, bližine ter so manj vpleteni v odnos kot njihovi partnerji (Žvelc in Žvelc 2006).

⁷ Sistem navezanosti se aktivira, ko posameznik išče bližino in vzpostavi resnično ali simbolično bližino s pomembnim drugim. Ko je ta dosežena, se sistem navezanosti deaktivira (Bowlby v Mikulincer in Shaver 2007).

3.1.5 Notranji model sebe in drugega

Notranji modeli se oblikujejo na podlagi odzivanja primarnega objekta na posameznika v otroštvu, kar lahko napoveduje posameznikovo obnašanje v partnerskem odnosu. Notranji modeli so označeni kot varni, ko je posameznik zaznal psihološko dosegljivost drugega in s tem sebe zaznava kot vrednega pomoči in tolažbe. Nasprotno je posameznik, ki je imel nekonsistentni ali zavračajoč primarni objekt, izoblikoval svoj notranji model kot neučinkovit in nevreden. Ko se notranji modeli enkrat izoblikujejo, napovedujejo obnašanje v situacijah, ko se sistem navezanosti aktivira (Mikulincer in Florian 1999a).

Model sebe in drugega se odraža v dveh spremenljivkah:

- ali posameznik presoja, da se oseba, na katero je navezan, navadno odzove na klice po podpori in zaščiti (model drugega),
- ali je posameznik takšna oseba, na katero objekt navezanosti odgovori na način pomoči (model sebe) (glej Kopal Možina 2007, 78).

Koncept notranjih modelov je podoben konceptu kognitivnih zemljevidov. Notranji modeli določajo vedenje, zaznavo, čustva in lahko oblikujejo način, kako oseba razume, interpretira in shrani sporočila druge osebe. "Posameznik navadno nima le enega modela objekta navezanosti ali enega modela sebe. V tem primeru se modeli razlikujejo med seboj glede na vir, svojo dominantnost in stopnjo zavedanja, ki jo ima posameznik o njih." (Kopal 2001, 342) Glede na različne odnose, v katere stopa posameznik, ima vsak v sebi model varne, izogibajoče in anksiozne navezanosti, tako vsak lahko včasih vidi odnos kot varnega, spet drugič kot negotovega. Moč enega modela je odvisna od števila, ponavljanja in teže izkušenj tega modela glede na druge. Model, ki predstavlja interakcijo s primarnim skrbnikom, najpogosteje postane dominantni model navezanosti in ima najmočnejši vpliv na aktiviranje sistema navezanosti (Mikulincer in Shaver 2007).

Kognitivne sheme so kognitivne organizacije znanja o določeni osebi, (fizičnih) objektih in socialni situaciji. Sheme vsebujejo temeljna in tipična znanja ter izkušnje o objektih in situacijah ter so neke vrste možganski zemljevidi o zunanjih situacijah in objektih. V shemi neke osebe so tako njene tipične lastnosti, povezava med njimi

(domneva, da je oseba vredna zaupanja, pametna itd.) ter moj odnos s to osebo (kaj jaz čutim do njega, kaj mislim, da on čuti do mene, kaj lahko pričakujem od njega itd.). Ko določeno shemo osvojimo, se ravnamo tako, kot nam narekuje shema. Kar se z določeno shemo ujema, nam takoj pade v oči in vse nadaljnje dogodke tolmačimo v skladu s to shemo. Tako je lahko že najmanjša informacija o osebi povod za številne sklepe o njej, ki pa niso nujno upravičeni. Po eni strani nam ravnanje v skladu s shemami lahko povzroča pristranskost v opažanju, utrjuje stereotipe in predsodke, po drugi strani pa nam omogoča hitrejšo predelavo informacij o osebi, hitrejšemu prilagajanju na različne informacije, hitrejšemu prepoznavanju vedenja, svet tako doživljamo kot prepoznaven in obvladljiv (Ule 2004). "Kognitivne in vedenjske strukture določajo, kaj bo posameznik zaznal in kaj prezrl, kako bo oblikoval nove situacije in kako jih bo načrtoval. Trenutne strukture določajo, kakšne ljudi in situacije bo posameznik iskal in katerim se izogibal. Na ta način posameznik vpliva na izbor svojega lastnega okolja." (Bowlby v Kobal Možina 2007, 78)

Z večjimi spremembami, npr. izgubo, se notranji modeli preoblikujejo in v svoj sistem dogradijo nove informacije. Posamezniki se razlikujejo v pripravljenosti sprejemanja novih informacij in s tem preoblikovanja modela. Ob sprejemanju novih informacij o sebi in drugih, notranji model ostane relativno točen, medtem ko ob ignoriranju informacij model ostane zastarel. Posamezniki z relativno točnimi modeli omogočajo večjo prilagodljivost in razumevanje v odnosu. Njihova pričakovanja glede obnašanja drugega partnerja so bolj realistična, kar pozitivno vpliva na odnos (Bowlby v Kobak in Hazan 1991).

3.1.6 Spreminjanje in/ali ohranjanje stila navezanosti skozi čas?

Bowlby je v teoriji navezanosti navajal, da otrokove zgodnje izkušnje s primarnim skrbnikom vplivajo na pričakovanja in prepričanja, ki jih razvije o sebi, svetu in medsebojnih odnosih. Teorija navezanosti predpostavlja relativno stabilnost stilov navezanosti v običajnih okoliščinah. Nekateri avtorji so menja, da je bila v preteklosti stabilnost navezanosti precenjena. Vzrok je moč iskati v premajhnih vzorcih ali nepopolni obdelavi statističnih podatkov. Po drugi strani pa je možno, da stabilnost ni bila precenjena, vendar so na to vplivale družbene spremembe, kot so zaposlovanje mater zunaj doma, povečana vloga očeta v negi in vzgoji otroka. Teorije navezanosti

trdijo, da so vzorci navezanosti stabilni, vendar so ob večjih dogodkih možne spremembe. Rezultati kažejo, da sta izpostavljenost novim idejam, ljudem in odnosom kakor tudi telesna in psihična oddaljenost od staršev spodbudna dejavnika pri rekonceptualizaciji odnosov navezanosti (Mikulincer in Shaver 2007).

V vzdrževanju vzorcev navezanosti, naj bi bila ključna selektivnost pri navezovanju, ki se kaže pri selekciji socialnih partnerjev, izogibanju ali iskanju socialnih stikov, ki potrjuje posameznikove notranje modele. Vendar teorija navezanosti predpostavlja neprestano rekonstrukcijo notranjih (delavnih) modelov. Na osnovi novih informacij so tako možne spremembe, čeprav le-te otežujejo stari modeli ali sheme, ki so prišle v navado. Nove oblike notranjih modelov še vedno vsebujejo nekatere podobnosti in ostanke starih vzorcev. Zelo malo struktur pa ostaja nespremenjenih (Kobal 2001).

Procesi, ki podpirajo stabilnost navezanosti, so številni, in sicer:

- stabilnost obnašanja objekta navezanosti v času,
- tendenca vztrajanja zgodnjih kognitivnih struktur,
- nizka intenzivnost in pogostost stresnih življenjskih dogodkov povezanih z navezanostjo,
- vpliv posameznika na okolje,
- vpliv stabiliziranja osebnostnih lastnosti (Cugmas 2003).

Rezultati stabilnosti navezanosti tako niso enotni in so odvisni od številnih dejavnikov, med drugim od velikosti in načina obravnavanja vzorcev, uporabe inštrumentov za merjenje, starosti udeležencev, načina obdelave podatkov, časa, ki je potekel med meritvami vzorcev navezanosti, ali se meri navezanost na mamo ali očeta, od posameznih kategorij navezanosti in številnih drugih dejavnikov (Cugmas 2003).

Walters in drugi so pri istih osebah izvedli postopek tuje situacije pri 12. mesecih, nato pa AAI⁸ po 20. letih. Rezultati so pokazali, da je 72% posameznikov imelo isti stil navezanosti (varnost ali anksioznost) pri enem letu in dvajset let kasneje. Če upoštevamo vzorec izogibanje, upiranje in varnost, je imelo 64% isti vzorec navezanosti. Tako je 36% spremenilo svoj vzorec navezanosti, pri čemer so imeli

⁸ Intervju navezanosti v odraslosti

pomembno vlogo negativni življenjski dogodki. Avtorji raziskave so kontrolirali naslednje dogodke: izgubo enega od staršev, razvezo staršev, življenjsko nevarno bolezen enega od staršev ali otroka (sladkorna bolezen, rak, srčni napad), psihične motnje staršev in telesno ali spolno zlorabo od člana družine. 22% udeležencev je spremenilo vzorec navezanosti, če so matere poročale o negativnem dogodku, medtem ko, če upoštevamo vse tri vzorce navezanosti, je 28% udeležencev spremenilo vzorec obnašanja, katerih matere niso poročale o negativnih življenjskih dogodkih. Avtorji so ugotovili, da ni odvisno od stila navezanosti, ali se bo stil spremenil, ampak pomembno vlogo igrajo stresni dogodki v življenju posameznika. V večini primerov se stresni dogodki spremenijo iz varne v anksiozno navezanost, kar pa ni pravilo (Walters v Cugmas 2003).

Bowlby (1988) meni, da so notranji modeli nagnjeni k stabilnosti preko generacij. Generacijski prehod je možen preko socializacije, vedenja staršev in interakcije med otrokom in staršem. Rezultat tega naj bi bil podoben stil navezanosti, kot ga imajo njegovi starši. Raziskave so potrdile korelacijo med stilom navezanosti mame (AAI) in otroka (tuja situacija). Korelacijo so prav tako potrdili, ko so merili navezanost pri predšolskih otrocih (Van-IJzendoorn, Kranenburg, Zwaetwoudstra in Van-Busschbach 1991) in odraslosti (Benoit in Parker 1994). Podobno povezavo so merili tudi s stilom navezanosti očeta, skladnost med stilom očeta in otroka je bila šibka. Raziskovalci so navezanost najpogosteje merili v obdobju dojenčka in malčka, v obzir so največkrat vzeli mamin stil navezanosti ter izključili pomembnost drugih družinskih in okoljskih faktorjev, kar ima lahko vpliv na raziskave o stabilnosti stila navezanosti (v Mukulincer in Florian 1999).

Raziskovalci so ugotovili močne povezave med stilom navezanosti matere in njenim otrokom, nekoliko šibke povezave pa so med stilom navezanosti otroka in očeta. Tako je Mainova (1991) ugotovila, da so matere, za katere je bil značilen varen stil navezanosti, v večini imele otroke z varnim stilom navezanosti, odklonilne matere otroke z izogibajočim stilom, preokupirane matere otroke z upirajočim stilom in dezorganizirane matere otroke z dezorganizirajočim stilom. Benoit in Parker (1994) sta ugotavljala stabilnost stilov navezanosti preko treh generacij in zaključila, da so se stili starih mater, mater in otrok pomembno pogosto ponavljali (glej Žvelc in Žvelc 2006, 61).

3.2 Partnerski odnos

3.2.1 Zaljubljenost in ljubezen

3.2.1.1 Zaljubljenost in romantična ljubezen

'Zaljubljenost je projekcija sebe v drugega, preceenjevanje sebe v drugem, maksimalno popačena percepcija drugega, vse to pa spremlja izključitev lastnega razuma oziroma zatajevanje razumskega in kritičnega v nas ter izbruh emocionalnega, nagonskega in podzavestnega v nas.' (Brajša 1982, 233)

Pri romantični ljubezni gre za idealizacijo partnerja, kjer nepopolna oseba z ljubezenskim razmerjem na nek način postane popolna. Podoba ljubezni je povezana s predstavami s poroko in materinstvom ter predstavo, da ko enkrat najdeš pravo ljubezen, traja večno (Giddens 2000).

Lahko bi rekli, da so meje med partnerjema pri zaljubljenosti izbrisane, stapljata se v enako mislečo, čutečo, doživljajočo enoto. Zaljubljenost je spontan odnos, ki nastane in ga ni potrebno razvijati, v njem ni prostora za dialog, partnerja skupaj vodita monolog, žal pa to obdobje tako hitro kot nastane, tudi izgine. Ni prostora za individualnost in različnost, partnerja gojita iluzijo večnega trajanja, ki se izraža tudi preko njunih besed. Oba se v svojem vedenju skušata prilagoditi iluzorni podobi, pri čemer odrivata konfrontacijo in resnično medsebojno spoznavanje. V zaljubljenosti skušamo ugajati partnerju, tako da v tem obdobju ni prostora za razvoj prave intimnosti, kjer je partner lahko avtonomen in tak, kot v resnici je (Brajša 1982).

Romantična ljubezen se lahko nadaljuje v dveh oblikah, in sicer:

- Strastna ljubezen, kjer se v odnosu ohranja čustvena in erotična intenzivnost, pomeni popolno prevzetost nad partnerjem, vključuje močna čustva, kot so ljubezenski zanos, vznesenost ter tudi nežnost in močne spolne želje. Po Hatfieldovi (1988) strastna ljubezen vsebuje sledeče komponente:
 - vznesenost, prevzetost, obsedenost s partnerjem,
 - občutke fiziološke vzburjenosti in spolne privlačnosti,
 - občutke obupanosti in nesrečnosti, če je v odnosu kaj narobe,
 - močna želja biti s partnerjem,

- želja biti ljubljen s partnerjeve strani (enako kot ga ljubimo sami).

- Tovariška ljubezen, ki temelji na uravnovešenih, stabilnih ter naklonjenih čustvih do partnerja. Pomeni globlja, zaupna, topla čustva do partnerja, s katerem je posameznik vpleten v tesen in prepleten odnos. Med dvema zakoncema ima tovarštvo in prijateljstvo pomembno vlogo. To ne pomeni, da morata imeti rada iste stvari, vendar je pomembno, da imata čim več skupnih dejavnosti. Pristno uživanje v preživljanju skupnega časa je pomembno. Resnična povezanost ni odvisna samo od spolne skladnosti, ampak od tega, koliko zaupamo drug drugemu, smo se pripravljene odkrito pogovoriti, deliti svoje radosti, ideje, razočaranja in bolečine. Povsem razumljivo je, da partnerski odnos vsebuje tudi spolne odnose ter da se z njimi pogloblja tudi intimnost, vendar spolnost ni edini in glavni temelj ljubezni.

Obe obliki ljubezni se lahko dogajata istočasno, ni pa nujno. Romantična ljubezen naj bi nastala zaradi čustvene ali fiziološke vzburjenosti, za njeno ohranjanje je potrebno tovrstno vzburjenje vzdrževati. S poglobljanjem intimnosti v odnosu pa se povečuje tudi čustvena udeležnost in medsebojna odvisnost, poleg tega pa se s tem veča tudi medsebojna kritičnost in občasna sovražnost (Ule 2004, Musek 1995, Hatfield v Musek 1995, Čerin in dr. 1983).

3.2.1.2 Ljubezen

Ljubezni je več vrst, ljubezen med starši in otroci, med brati in sestrami, med prijatelji, prva ljubezen, ljubezen do športa itd. Najbolj znana oblika pa je ljubezen med partnerjema. Ljubezen sama vsebuje več prvin (Hatfield, 1983), in sicer čustvene, motivacijske, razumske, socialne in transcendentne prvine. Za nastanek same ljubezni pa je potrebna prisotnost primerne ljubezenskega partnerja (privlačnost, starost itd.), kulturno ozadje ter fiziološko vzburjenje, ki ga posameznik interpretira kot ljubezensko čustvo. Ljubezen je univerzalni pojav, vendar njena vloga nima v vseh kulturah enakega pomena. V zahodni kulturi ima ljubezen velik pomen in predstavlja temelj zakonske zveze in družinskega življenja. Že od rojstva se učimo povezovati ljubezen s spolno privlačnostjo, poroko in družinskim življenjem. Za nas pomeni ljubezen imeti spolnega partnerja, se poročiti, biti srečen v družini. S temi modeli smo seznanjeni relativno zgodaj, tako da smo že nekako pripravljene na to, da bomo v pravem trenutku srečali pravo osebo. Bližnji odnosi pomenijo medosebne povezave, v katerih

posamezniki vplivajo drug na drugega, so med seboj odvisni, zmožni razvijati in vzbujati močna medsebojna čustva in mišljenja (Musek 1995).

Intimni odnos je posebna oblika medsebojnega odnosa. Nastane lahko med otroci in starši, med prijatelji, najbolj značilna oblika intimnega odnosa pa je partnerski oziroma ljubezenski odnos. To je na erotičnosti zasnovan močan čustveni odnos med dvema človekoma. Ljubezen se od simpatije razlikuje po treh glavnih komponentah, in sicer:

1. ekskluzivnost odnosa,
2. intimnost odnosa,
3. potreba po fizični bližini in prisotnosti (Ule 2004).

Maslow (1954) razlikuje D-potrebe=pomanjkanje in B-potrebe=eksistenca. D-ljubezen je pogosto odziv na nezadovoljeno potrebo po pripadnosti, pri čemer skuša posameznik s čustvenim navezovanjem na partnerja zadovoljiti lastna občutja negotovosti in pomanjkanja. Ta oblika ljubezni dela človeka odvisnega od drugega, posameznik težko sprejme razvijanje in spreminjanje partnerja, kar najpogosteje vodi v razočaranje. Medtem ko je posameznik, ki je samoaktualiziran, torej ima druge potrebe zadovoljenje, sposoben B-ljubezni, kar pomeni, da uživa v medsebojnem sprejemanju in spoštovanju in v odnosu ni odvisen (Musek 1995).

Sternberg (1985, 1987) je v teoretski okvir zajel vse pomembne dimenzije in vrste ljubezni. Po njegovem obstajajo tri dimenzije ljubezni:

1. Intimnost: pretežno čustvena komponenta, kjer človek teži po bližini, povezanosti, toplini, odkritosti s partnerjem, išče stik in komunikacijo, vzajemno čustveno podporo in razumevanje, skrb in visoko vrednotenje partnerja.
2. Strast: pri strasti prevladuje motivacijska komponenta, ki se izraža kot zanosna čustvena usmerjenost k partnerju ter telesna privlačnost.
3. Zavezanost (odločenost): vsebuje kognitivno komponento ljubezni, ki pomeni našo odločitev, da ostajamo v odnosu in se na nekoga globoko navežemo. Kaže se v vztrajanju v odnosu kljub težavam.

Kombinacije med različnimi dimenzijami ljubezni tvorijo različne vrste ljubezni, kot so romantična ljubezen, tovariška ljubezen, prazna ljubezen, nora ljubezen, strastna ljubezen, polna ljubezen ter ugajanje. Raziskave (Sternberg 1987, Hendrick in Adler

1988) potrjujejo, da na začetku ljubezenskega odnosa prevladuje predvsem strastna dimenzija ljubezni, ki s časom izginja, najverjetneje zaradi zadovoljitve potreb predvsem po telesni bližini. Medtem ko je raven intimnosti in zavezanosti k odnosu najboljši napovedovalec trajnosti odnosa (Musek 1995).

Da bi se odnos ohranil, se mora zaljubljenost razviti v ljubezen, kjer si oba partnerja prizadevata za aktivni razvoj in ohranjanje odnosa, kar zahteva določeno stopnjo zrelosti. V ljubezni je nujen prehod iz monologa k dialogu, individualizacija, priznavanje različnosti, tveganje stimuliranja in spreminjanja, frustracije in konfrontacije z možnimi konflikti, ki izvirajo iz tega (Brajša 1982).

Ko dva stopita v družabni odnos zaradi stika samega, temu po Giddensu pravimo čisti odnos. O njem govorimo takrat, ko obe osebi menita, da je odnos obojestransko zadovoljiv in da vsak partner lahko dobi nekaj iz daljšega druženja z drugo osebo. Danes se zakonska zveza vse bolj spreminja v čisti odnos. Današnja razmerja niso naravno dana, kot je bilo nekoč značilno za zakonsko zvezo, katere trajnost je bila samoumevna, z izjemo določenih okoliščin. Lastnost čistega razmerja je, da ga eden izmed partnerjev lahko kadarkoli konča. Odnos je bližje čistemu, kolikor bolj je vzajemno čustveno dajanje in prejemanje, do koder je vsak partner pripravljen drugemu razkrivati skrbi in potrebe ter pokazati svojo ranljivost. V čistem odnosu je potrebno zaupanje razviti na temelju intimnosti, kar pomeni, da se posameznik samorazkriva in kaže čustva, ki jih ne bi kazal širšemu krogu, kar v drugem zelo verjetno zbudi zaupanje vanj (Giddens 2000). Današnji zakon temelji na iskrenih, intimnih ter čustvenih povezavah dveh ljudi, ki se ne menita več za razredne ali statusne razlike, temveč priznavata legitimnost le enega kriterija - to je 'glas njunega srca', ki mora privedi do srečnega konca, kot ga opisujejo pravljice (Beck in Beck – Gernsheim 1990).

3.2.2 Razvoj (intimnih) odnosov

Razvoj odnosa poteka skozi posamezne faze, ki se razlikujejo v stopnji intenzivnosti, povezanosti, odvisnosti in angažiranosti v odnosu. Lavinger je tako razvil dva modela razvoja odnosov, in sicer model razvoja medosebnih odnosov in razvoja intimnega odnosa.

Štiri stopnje v razvoju medosebnih odnosov (Levinger in Snoek 1972):

1. Ničelni stik: tu ni interakcije med partnerjema, gre samo za zavedanje enega partnerja za obstoj drugega (človek, ki sedi zraven tebe na avtobusu, oboževalec filmske zvezde itd.)
2. Bežni stik: osebi se zavedata ena druge, vendar na tej stopnji še ni neposrednega stika.
3. Površinski stik: ena oseba začne s površinskim navezovanjem stika, navadno je stik kratek in je posledica okoliščin in vlog (zdravnik in pacient), medosebni vpliv pa je majhen.
4. Vzajemni stik: navadno ljudje šele temu stiku med dvema posameznikoma pravijo odnos, saj se na tem nivoju razvije neke vrste prava vpletenost in intimnost v odnosu. Pride do poglobljanja stikov, začne se medosebno vplivanje in odvisnost, ki s časom narašča. Oblikujejo se močne vezi med udeležencema, pomemben dejavnik poglobljanja stikov pa je emocionalna navezanost (Musek 1995, Forgas 1985).

Razvoj intimnega odnosa Lavinger (1980) opisuje skozi pet faz:

1. Privlačnost.
2. Gradnja; na tej stopnji se partnerja vzajemno, z nespremenjeno intenzivnostjo, angažirata. Angažiranje partnerjev se razlikuje po spolu, na začetku so aktivnejši pri navezovanju stikov in zmenkih moški, vendar to vlogo vedno bolj prevzemajo tudi ženske. Moč pa je opaziti tudi kulturne razlike, na zahodu tako ženske postajajo bolj aktivnejše, medtem ko so na vzhodu to (še vedno) moški.
3. Nadaljevanje odnosa:
 - odnos napreduje in je obojestransko zadovoljiv, angažiranost se ne preneha, vendar ni več tako intenzivna, odnos se navadno konča s smrtjo enega izmed partnerjev,
 - postopno poslabšanje v odnosu, ki navadno povzroči prekinitev odnosa,
 - nemirno, labilno, konfliktno nadaljevanje odnosa, ki se prevesi v poslabšanje in prekinitev z razhodom. Slednji dve alineji, tako vodita v četrto in peto fazo v odnosu:
4. slabšanje,
5. in razpad (Lavinger v Ule 2004, Musek 1995).

Raziskave kažejo, da imajo na potek odnosa kljub vsem kasnejšim izkustvom največji vpliv začetne zaznave in pričakovanja zaljubljenca, vendar je med začetnimi izkustvi ljubimcev in kasnejšim dojetjem odnosa kontrastno nasprotje. Pari, ki pojmujejo čas svoje zaljubljenosti za zelo srečen in neobremenjen, imajo kasneje veliko večje težave kot pari z bolj realističnimi predstavami. Vedenje o tem, kako zaznavamo svoje intimne odnose, je tako prvi nujni korak za kasnejši uspeh odnosa (glej Forgas v Ule 2004).

Najbrž je napačno mnenje, da se mora odnos med dvema partnerjema nujno izčrpati in postati manj zadovoljujoč, vsekakor pa se to tudi dogaja. Konflikt je največji rušilec harmonije v odnosu, vendar ne vsak konflikt, saj so konflikti v skupnosti dveh nekaj normalnega. Konfliktnost, ki v odnosu prevladuje, lahko pretehta medsebojno privlačnost in ljubezen. V romantičnem zanosu partnerja navadno ne vidita neujemanja, medtem ko le ta postanejo povod za kasnejše konflikte v odnosu. Že sam občutek, da nas drugi ne razume in napačno ocenjuje, je lahko resen povod za spor. Potrebno se je zavedati, da imamo zase drugačna merila kot za drugega. Raziskave so pokazale, da so neujemanja v osebostnem presojanju veliko bolj pogosta pri zakonskih parih, ki imajo med seboj več konfliktov. Nekateri partnerji bodo pričakovali in zahtevali od drugega partnerja, da se spremeni, spet drugi se bodo prilagodili in se ob tem počutili oškodovani. Seveda sta to del skrajnosti reševanja sporov, medtem ko obstaja tudi bolj konstruktiven načini reševanja konfliktov (Musek 1995).

3.2.3 Izbira partnerja

Izbira partnerja temelji na zavedni in nezavedni ravni. Človek išče partnerja, ki mu bo dajal občutek, da je sprejet tak, kot je, torej da bodo njegovi obrambni mehanizmi v tem odnosu ustrezni. Ponavadi so izbire partnerja utemeljene na otroški samopodobi, s čimer je mišljeno, da izberemo nekoga, ob katerem sprejemanje njegove ljubezni do nas ne bo zahtevalo spremembe naše samopodobe. Zanimivo je, da nas partnerji, s katerimi bi lahko vzpostavili trden odnos, ki temelji na odraslem, spoštljivem in ljubečem odnosu, prej odbijajo kot privlačijo, saj njihovih lastnosti ne znamo prepoznati (Kompan Erzar 2003).

Privlačnost je bistveni pogoj za to, da začnemo z neko osebo navezovati trajnejši in bolj intimni odnos. Ne govorimo o fizični privlačnosti osebe, ampak o privlačnosti samega

odnosa, ki nastane v interakciji s to osebo. Pri privlačnosti gre za čustveno poudarjeno pozitivno stališče ene osebe do druge (Ule 2004).

Raziskave so pokazale, da so pari ponavadi sestavljeni iz partnerjev, ki so približno isto telesno privlačni. Občutno manj telesno privlačen partner ima verjetno kak drug pomemben atribut (npr. bogastvo, oblast), s katerim lahko to kompenzira. To si lahko razlagamo tako, da si vsak želi vsaj tako privlačnega partnerja, kot misli, da ga lahko dobi. Koliko smo nekomu privlačni, pa ni odvisno samo od potez. Na splošno so bolj prijazni ljudje telesno bolj privlačni kot hladni, pa tudi srečen ali nevtralen izraz na obrazu deluje bolj privlačno kot žalosten. V današnji družbi je privlačnost visoko cenjena, kar pa velja bolj za moško ocenjevanje žensk kot obratno (Tysoe 1997). Privlačnost je neke vrste filter, ki nam omogoča ugotoviti, kdo pride v poštev za potencialnega partnerja, ne pove pa nič o nadaljevanju odnosa (Musek 1995).

Sčasoma pa bo postalo pomembno to, kolikor nam je druga oseba podobna. Že mogoče, da se nasprotja privlačijo, toda za trajnejšo zvezo imajo podobni partnerji boljše možnosti. Pri partnerju si želimo, da bi bile njegove glavne vrednote, pogledi in stališča podobna našim in ponavadi si izberemo partnerja podobne starosti, izobrazbe, interesov, pameti itd. Psihologi iskanje podobnega partnerja razlagajo kot posledico potrebe človeka, da je njegov pogled na stvarnost pravilen. Kot pričajo dokazi, si podobna stališča želimo imeti tudi zato, ker se ne počutimo najbolje, če se ne strinjamo z nekom, ki nam je všeč. Ko nas nekdo privlači, ga počasi preverjamo, če odkrijemo, da je od nas preveč različen, ga kaj hitro 'odvržemo'. Poleg tega pa se verjetno tudi nam zdi, da bomo bolj všeč ljudem, s katerimi imamo podoben pogled na svet (Tysoe 1997). Človek v množici odnosov, ki jih sklepa skozi življenje, pogosteje 'naleti' na nekoga, ki ima podobno ozadje, vero, poklic, status, materialni položaj, ki je podoben našemu. Statistično je dokazano, da prijateljstva, zakon ali romantična razmerja vključujejo ljudi s podobnim ozadjem (Forgas 1985).

Na izbiro partnerja močno vplivajo naši pretekli odnosi. Poleg tega pa na izbiro vplivajo tudi naše notranje potrebe po dopolnjevanju, ohranjanju in utrjevanju naše osebnosti. Partnerja tako ne izberemo zavoljo njega samega, ampak zavoljo nečesa, pri čemer nam bo pomagal on sam ali njegov del. Pomembno je tisto v njem ali na njem, ki nam pomaga doseči naše cilje (podzavestni egoizem). Tako zavračamo njegove druge

dele in nagovarjamo ta del, za katerega mislimo, da ga partner ima, čeprav kasneje pogosto odkrijemo, da ga nima, in se čudimo, kako je mogoče, da že prej nismo videli njegovih preostalih delov (Brajša 1982).

Pomembno je izbrati partnerja tako na funkcionalni ravni, torej glede na sposobnost seksualnega, poklicnega, družinskega itd. delovanja kot na ontološki ravni, torej sposobnost za emocionalni stik med nami in njim. V današnji družbi se bolj ceni slednje. Veliko bolj pomembno nam je, da nam je partner všeč, da imamo nekaj skupnega na čustveni ravni kot pa, kako partner v resnici deluje. Povezovanje obeh ravni, torej ontološke in funkcionalne, pri izbiri partnerja, je tako redko, da bi lahko govorili že o idealu (Brajša 1982).

3.2.4 Tipi zakona in zakonske vloge

V literaturi je veliko napisanega o zakonu med dvema partnerjema, toda današnja statistika priča o manjšanju pomena zakonske vloge pri nas. Danes je vse pogostejši dolgotrajni odnos med partnerjema, ki ni sklenjen z zakonom. Po mojem mnenju lahko v literaturi, ki raziskuje značilnosti in odnosnosti v zakonu, vidimo značilnosti in vzporednice v dolgotrajnem partnerskem odnosu, ki je značilen v sodobnosti. Zato nimam v nadaljevanju v mislih samo odnosa med dvema zakoncema, ampak tudi dolgotrajen odnos med partnerjema, ki nista poročena.

Brajša loči dva zakona, in sicer:

1. Odnosno-enostransko zadovoljujoč zakon: v tem zakonskem odnosu je vse podrejeno enemu zakonskemu partnerju, med njima ni enakopravnega zadovoljevanja potreb. Posamezni partner v tem odnosu ni samostojna, celovita oseba, ampak je kot predmet namenjen uporabi drugega partnerja. V takem odnosu prevladuje medsebojno izrabljanje, kjer je vse podvrženo funkcionalnosti in koristnosti. Odkrite konfrontacije v tem odnosu ni, vsak izmed partnerjev varuje svoje 'karte', ki mu omogočajo (priti na) boljši položaj. V tem odnosu vlada lažna harmonija, konflikti pa izbruhnejo le v primeru večjih kritičnih trenutkov. Iz tega se lahko razvijejo različne zakonske vloge. Pod zakonsko vlogo razumemo medsebojno pričakovano vedenje partnerjev. Vloga posameznega zakonskega partnerja naj bi zagotovila, izpolnila in utrdila

osebnost drugega partnerja (narcistične potrebe), ponovila ter dokončala za drugega partnerja v preteklosti pomemben, vendar nerešen odnos (transferne potrebe) ter zagotovila zavezništvo ob ogroženosti (zavezniške potrebe). Vloge:

- Popolna podobnost partnerju; mnogi od zakonskega partnerja pričakujejo, da bo natančna kopija njihovega vedenja, idej, ambicij, spolnih pričakovanj itd. Ti partnerji ne prenesejo različnosti in jo pojmujejo za nezvestobo ter pomanjkanje ljubezni. Partnerje prisilijo, da so enaki, sami pa se težko sprijaznijo z različnim mesečnim dohodkom, izobrazbo itd. Značilnost tega zakona je neprilagodljivost in posnemanje, cilj pa je v drugem partnerju utrditi to, v kar prvi partner ni povsem prepričan.
- Vsiljevanje idealizirane kopije samega sebe se dogaja, ko od partnerja zahtevamo, da postane vse tisto, kar sami nismo mogli ali uspeli postati. Od njega pričakujemo, da bo pametnejši, uspešnejši, spretnejši itd. Živimo od njegovega uspeha in napredovanja, mi pa se hvalimo z njegovimi uspehi in s tem napredujemo sami. Njegovo ljubezen do nas merimo z njegovim uspehom, ob neuspehu pa ga vse manj spoštujemo, vse bolj nas jezijo njegove lastnosti, ne vidimo ga več kot ustreznega partnerja za nas.
- Poznamo pa tudi obraten primer, kjer od partnerja pričakujemo, da ne bo boljši od nas in s tem ohranjamo svojo veljavo. Iz dneva v dan mu kažemo, da je slabši pod nas, prisilimo ga, da nam verjame, da brez nas ne bi mogel obstajati. S partnerjevo 'šibkostjo' ohranjamo občutek naše moči. S tem, ko mu pomagamo, ga delamo še bolj šibkega, navzven živimo za partnerja, v resnici pa ga uporabljamo za ohranjanje sebe in svojega položaja.
- Partner nam lahko služi tudi kot projekcijsko platno. Partner se namesto nas vdaja alkoholu, je namesto nas prostaški, krši zakone, se vede asocialno, vendar mu vse oproščamo. Drugi zaradi tega sočustvujejo z nami, sami pa kontroliramo zavrte in negativne impulze v nas. Samo navzven želimo, da se partner spremeni, v resnici pa nam to ustreza. S pomočjo partnerja smo namreč lahko pokvarjeni in slabi brez vesti in kazni. Partner je negativen zato, da bi mi lahko obvarovali svojo pozitivnost.
- Vsiljevanje vloge roditelja; od partnerja pričakujemo, da bo prevzel vlogo našega starša. Tako dolgo vztrajamo v tem, da je naš starš, dokler tega v resnici ne začne početi. Narekujemo mu, kako naj se vede do nas, razlog pa tiči v tem,

da želimo obračunati s svojo preteklostjo. Na tak način pa se ne odzivamo na dejanskega partnerja, ampak na tistega, ki ga predstavlja. Zakonski partner tako postaja nadomestek drugega.

- Vloga zaveznika v smislu, da skupaj s partnerjem obvladuješ in se boriš proti svojim sovražnikom. Pogosto se zakon ustvari za to, da bi se pred nečem zavaroval in bil skupaj močnejši proti sovražniku. Pomembno postane le tisto, kar se dogaja zunaj zakona, kar pa izčrpava zakon in se ne posveča notranjim odnosom. Zakon se ohranja s pomočjo tretjega, ki je skupen sovražnik, če kdo od partnerjev preneha igrati igro, zakon razpade. Notranja praznina se tako kompenzira z zunanjim dogajanjem.
2. Odnosno-obojestransko zadovoljujoč odnos služi obema partnerjema, ker enakopravno zadovoljujeta svoje potrebe. Tu gre za odkrito konfrontacijo različnosti, ki jih ne prikrivata ali žrtvujeta, ampak med njima poteka kompromisno usklajevanje. Gre za recipročno in obojestransko zadovoljevanje potreb. Pogoji za to je razvita lastna in partnerjeva identiteta, ki omogoča prepoznavanje lastnih in tujih potreb. V takem zakonu ostajamo zato, ker si tega želimo, in ni nobene potrebe po nekom tretjem, kar navadno vodi v nezvestobo (Brajša 1982). Za partnerstvo je značilna recipročnost in vzajemnost v odnosu, podobno kot se to dogaja v diadnih odnosih med starši in otroci. Za ljubezenski partnerski odnos je značilno pozitivno vzajemno vrednotenje, katerega posledica so dobri odnosi med partnerji (Musek 1995).

Seveda se je potrebno zavedati, da sta to dve skrajnosti v zakonskih odnosih, stvaren zakon je navadno mešanica obeh odnosov. Zanimiva pa je tudi razdelitev zakonskih tipov, ki sta jo na podlagi njune raziskave oblikovala Olson in Fowers (1993). Avtorja ločujeta pet zakonskih tipov:

1. Mrtvi zakon ('devitalized couples'): pri teh parih izgleda, da so konstantno nezadovoljni s svojim zakonom. V raziskavi je bila ta skupina tudi najbolj obsežna, kar pa je najverjetneje posledica, da je bila raziskava del družinske terapije. Posamezniki v teh parih so mlajši, manj izobraženi, imajo poklic z nižjim statusom, nižji dohodek, moški del para ima v tej skupini pogosto dve službi. Pari so bili poročeni krajši čas, tako da so bili manj časa vajeni zakonskega življenja, v njihovi skupini je bilo več parov z različnim verskim ozadjem ali raso. Večina teh parov je razmišljala o ločitvi in so bili na splošno z

zakonom nezadovoljni. Ti pari so se ločevali dvakrat pogosteje kot pari v konfliktnem zakonu in so imeli desetkrat več možnosti za ločitev kot pari v drugih tipih. Eden od petih partnerjev v tej skupini je bil v svojem življenju že enkrat ločen.

2. Konfliktni zakon ('conflicted couples'): zakonci v tej skupini imajo navadno enakopravno porazdeljene vloge, religija je pomemben del odnosa. Težave pa nastopijo pri sposobnostih za komunikacijo in reševanje sporov. Ti pari imajo, podobno kot prejšnja skupina, nižjo izobrazbo, delavni status in dohodek, prav tako so mlajši in pred kratkim poročeni. Oba partnerja sta razmišljala o razvezi in sta bila na splošno nezadovoljna z zakonom, vendar se je ločitev redkeje dejansko zgodila.
3. Tradicionalni zakon ('traditional couples'): v primerjavi z drugimi tipi je bil ta tip najbolj zadovoljen s svojim načinom vzgoje otrok. Par se je v večini strinjal, kakšno mesto naj v družini postavi religiji, rezultati so pokazali, da religijo vidijo kot pomemben aspekt zakona. Ta skupina je mlada, ampak je poročena dlje časa in ima več otrok kot drugi tipi zakonov. Žene so bile redkeje zaposlene polni delavni čas. Ta skupina je imela tradicionalni pogled na poroko, zato je bil le 1% parov poročen že prej. Po večini niso razmišljali o ločitvi, oba partnerja sta poročala o vsesplošnem zadovoljstvu v večini primerov.
4. Harmoničen zakon ('harmonious couples'): ta skupina je bila v primerjavi z drugimi skupinami zakonskih tipov najmanj usklajena v starševstvu. Skupina je bila starejša, poročena krajši čas in je imela najmanj otrok v primerjavi z drugimi tipi. Bili so bolj izobraženi in imeli višji delovni status. Moški so imeli manjši dohodek, kot je bilo pričakovano za moške v tej raziskavi, ženske pa višjega. Te so bolj pogosto kot ženske v drugih skupinah delale polni delavni čas in bile redkeje nezaposlene. Tri četrtine parov ni razmišljalo o ločitvi, kar 94% jih je bilo na splošno zadovoljnih z zakonom, posledično se je ločilo manj kot 1% parov iz te skupine.
5. Vitalni zakon ('vitalized couples'): najvišja stopnja zadovoljstva v zakonu velja za ta tip zakona. Ta par je bil na sploh sprijaznjen z navadami in osebnostjo partnerja, zadovoljen je bil z njunim komuniciranjem v zakonu in sposoben konstruktivno razreševati konflikte. Pari v tej skupini so bili starejši, poročeni dlje časa, z višjo izobrazbo in delavnim statusom ter dohodkom. Može so redkeje imeli dve službi in so pogosteje delali polovični delavni čas. Noben od

partnerjev ni razmišljal o ločitvi, poročali so o vsesplošnem zadovoljstvu z zakonom, nihče od njih se ni ločil (Olson in Fowers 1993).

3.2.5 Zmotna prepričanja in zreli zakon

Danes so ločitve pogoste. Zanašanje na romantični mit, da bo ljubezen premagala vse težave, najverjetneje pomeni njen propad. Mnogi se zavedamo, da je potrebno na odnosu delati, vendar nam ni povsem jasno, kaj moramo narediti. Veliko parov ostaja v nesrečnih odnosih. Če zraven prištejemo še razpadle odnose, preden so ti sploh prišli do poroke, dobimo veliko neuspešnih odnosov. Ločitvena statistika je le en delček tega, ki je viden (Tysoe 1997).

Pet nerealnih pričakovanj, ki jih po Eidelsonu in Epsteinu ljudje lahko prinesejo v odnos:

1. Nesoglasje je destruktivno: čeprav nesoglasja prinašajo konflikte, to še ne pomeni, da konflikt predstavlja pomanjkanje ljubezni. Osebe s tem prepričanjem se navadno poskušajo konfliktom ali neposredni komunikaciji izogniti, kar pa lahko prinaša dodatne težave.
2. Branje misli: partnerja, tudi če se imata zares rada in drug drugega poznata, ne moreta pričakovati, da bo drugi slutil njegove potrebe in želje ob odsotnosti odkrite komunikacije. Oseba, ki to od partnerja pričakuje, je razočarana in nezadovoljna, ko se partner ne odzove tako, kot bi želela, s tem se stopnjujejo nesporazumi in konflikti.
3. Partner se ne more spremeniti: prepričanje, da partner ne more spremeniti sebe ne kvalitete odnosa je destruktivno zato, ker ne daje nobenega upanja, da je probleme moč rešiti. Oseba s tem prepričanjem bo verjetno manj vlagala v vezo in bo naredila manj aktivnih poskusov, da bi konstruktivno reševala konflikte.
4. Perfekcionizem v spolnosti: če vidimo spolnost kot nek projekt, ki ga je potrebno do konca izpeljati, lahko to ob 'neuspehu' povzroči negativna čustva, napetosti in odpor do spolnosti, kar zmanjša spolno odzivnost in užitek.
5. Spola se med seboj razlikujeta: Prepričanje, da se moški in ženske bistveno razlikujejo po osebnosti in potrebah v odnosu, je lahko disfunkcionalno za odnos, kar bo verjetno spodbudilo stereotipno gledanje na partnerja in zmanjšalo občutljivost za njegove posebne želje in značilnosti (Tysoe 1997).

Mnogi verjamejo, da bo zakon naredil čudež v njihovem življenju in da bodo po zakonu že sami po sebi preplavljeni s čustvi neizmerne sreče. Pretirana pričakovanja lahko vodijo v razočaranje. Pri sklepanju zakona je potrebno upoštevati partnerjeve in svoje lastnosti, zlasti tiste, ki so pomembne za sklepanje zakonske zveze, kajti z zakonom se partnerjeve lastnosti, ki so nam pred njim šle na živce, ne bodo spremenile (Čerin in dr. 1983). Za ljubezenski odnos verjetno ni tako pomembna natančna razčlenitev in ujemanje osebnostnih atributov dveh ljudi, ampak način, kako se dve osebnosti ujemata kot 'tim' ter kako njun odnos oba zadovoljuje (Tysoe 1997). Tako zrelost za zakon ni odvisna od lastnosti posameznega partnerja, njegove fizične podobe ali psihične zrelosti, ampak od sposobnosti obeh partnerjev za kvaliteten in obojestransko zadovoljujoč odnos (Brajša 1982).

Aspekti zrelega zakona:

1. Oba zakonca morata biti sposobna za tak odnos, odnos, v katerim se izmenjavajo vloge dajanja in sprejemanja, subjekta (ontološki odnos) in objekta (funkcionalni odnos), pobudnika in stabilizatorja itd. Le v takem odnosu sta partnerja zavoljo tega, ker želita biti v njem, ne pa zato, ker morata.
2. Potreba po uravnoteženju in izmenjavi ontološkega ter funkcionalnega odnosa.
3. Priznavanje pravice do individualnosti in ločenosti. Vsak partner se mora sam odločiti, ali želi ostati v odnosu in se zaradi sebe odločiti za ohranitev odnosa. Ne zrelo je, da partnerja z različnimi neodnosnimi sredstvi vežemo nase.
4. Prostor za to, kar se dogaja v sedanjosti, pa tudi za preteklost in prihodnost. V zakon prineseta zakonca tudi svojo preteklost, nihče ne živi popolnoma v sedanjosti, ampak vsi uporabljamo sedanjost za to, da bi rešili svojo preteklost. V naših sedanjih odnosih smo toliko bolj prisotni, kolikor bolj smo rešili svoje pretekle odnose. S tem mislimo tudi uspešno razrešitev odnosa s starši, ki vsak zakon močno obremenjujejo. Zakon pogosto ne služi ničemu drugemu kot dokončanju teh odnosov, kar pa ga zelo obremenjuje in ne daje prostora za novo odnosnost. Uporabljamo sedanje partnerje in odnose, da bi ublažili ali sprostili napetost, ki so jo povzročili nerešeni konflikti v preteklih odnosih. Zrelost za zakon je toliko večja, kolikor bolj rešimo naše pretekle odnose in se zavedamo, da sedanje odnose uporabljamo za razreševanje preteklih. Pomembno je, da

skupaj s partnerjem v zakonu prediskutiramo škodljive vplive preteklih odnosov na sedanje zakonsko življenje.

5. Sposobnost za prepir in konfrontacijo ter skupno reševanje medosebnih problemov na zadovoljiv način za obe strani.
6. Dopuščanje šibkosti, iskanje pomoči, dopuščanje vedenja 'majhnega otroka', kar ne pomeni, da partner ostaja v tem stanju. To je pravica obeh partnerjev, ne samo žensk, ampak tudi moških, ki prav tako potrebujejo tolažbo in podporo. To je tudi pogoj za uspešno spolno življenje v zakonu. Biti kdaj pa kdaj otrok je pogoj za to, da ostanemo odrasli.
7. Dovoliti drugemu, da ohrani doživljanje sebe in da mu ne vsiljujemo tega, kako ga doživljamo mi, kar omogoča tudi konstruktivno prepiranje. Različna mnenja ne ločujejo partnerjev, ločuje jih morebitno razvrednotenje, ki sledi različnemu mnenju.
8. Razvita identiteta obeh partnerjev.
9. Ohranjanje odnosa bi lahko označili tudi kot ohranjanje komunikacije, ki je tista, ki ohranja odnos živ, tako po eni strani zrelost za zakon pomeni tudi sposobnost za komuniciranje (Brajša 1982).

3.2.6 Konflikt v partnerskem odnosu

Navadno se v prijateljskih odnosih trudimo obvladovati svoja čustva in občutja, medtem ko večkrat ta nepremišljeno izražamo do zakonca ali družinskih članov. Kljub temu da je konflikt med partnerjema včasih ventil za sproščanje napetosti, je pomembno, da se naučimo obvladovati in bolj primerno izražati svoje občutke, če želimo blagodejno vplivati na odnos s partnerjem. Drobne navade, ki pri prijateljih ne povzročajo nesporazumov, lahko med zakoncema postanejo povod konfliktov (Čerin in dr. 1983).

Pari se različno soočajo s konfliktom (Levinger 1980), obstajajo tri strategije parov, soočanja s konfliktom, in sicer izogibanje konfliktu, napad partnerja, kompromis. Samo zadnji pozitivno korelira z zadovoljstvom v zakonu, medtem ko je korelacija preostalih dveh negativna (Forgas 1985).

Poznamo dve obliki partnerskega konflikta, ki se razvijeta zaradi strahu pred intimnostjo, in sicer:

1. Izogibanje konfliktu: partnerja prikrivata konfliktnost njunega odnosa, spretna sta pri tlačenju negativnih in neprijetnih čustev, kot so jeza, zavist, bes, razočaranje, čeprav navzven izgleda, da se partnerja dobro razumeta. Konfliktnost njunega odnosa največkrat projicirata na otroka, ki postane krivec za vse težave v družini in med njima. Ti otroci dostikrat razvijejo različne (psihične) motnje.
2. Zahteva - umik: v tem odnosu vsaj na videz med partnerjema vlada nesorazmerje v odnosu. Eden izmed partnerjev pritiska na drugega, hoče bližino in odziv, medtem ko se drugi tej bližini izmika. Ko se drugi kljub pritisku ne odzove, se prvi umakne, takrat se drugi zboji zase in se začne približevati prvemu partnerju, ki to razume kot žalitev, zato z napadom poskuša izsiliti povračilo za vso bolečino in se drugemu maščevati. Drugi partner odgovori s protinapadom, po konfliktu partnerja potlačita vsak svojo ranjenost in čustva ter ostaneta na varni razdalji. Otrok v tem primeru lahko stopi v vlogo tolažnika in poteši željo staršev po bližini ali pa stopi na stran enega izmed staršev in se skupaj z njim bori proti drugemu. Tako bo otrok zapostavil svoje potrebe in negoval čustveno nepotešene starše. Otrok bo učil svoje starše, kako naj postanejo njegovi starši (Kompan Erzar 2003).

Otroci v takih družinah dobijo moč, čeprav si je ne želijo. Moč se tako iz partnerskega odnosa prenese na otroški podsistem in blokira otrokovo rast ter posredno razvoj cele družine (Kompan Erzar 2003).

Tej pozornosti, ki ohromi ljudi, pravimo dinamika čustvene zlorabe: gre za zamenjavo vlog med otroci in starši, ki se kaže na vseh področjih otrokovega razvoja. Do zamenjave vlog med otroci in starši prihaja vedno preko dinamike zakonskega odnosa. Vsak konfliktni neintimni zakonski odnos ustvari svojski prostor, v katerem se vloge otrok in staršev oz. zakoncev zamenjajo (Kompan Erzar 2003, 43).

Zakonsko življenje gre skozi različna obdobja, ki povzročajo manjše ali večje težave, prva leta zakonskega življenja, prihod otroka, odhod otroka, umik iz aktivnega dela itd. V takšnih situacijah bosta zakonca morala iskati vedno nove načine usklajevanja, ne

glede na to, kako blizu sta si in kako ubrani so njihovi odnosi, vsak izmed njiju reagira na nove situacije različno. V različnih situacijah uveljavljeni vzorci usklajevanja med zakoncema ne morejo ostajati isti in vselej veljavni. Drži pa, da se višja stopnja usklajenosti med njima na različnih področjih pozitivno odraža pri soočanju z novimi zahtevami življenja (Čerin in dr. 1983).

3.2.7 Vzajemni vpliv odnosa med partnerjema na otroka in otroka na partnerski odnos

Prihod otroka v družino močno spremeni tudi odnos med partnerjema, seveda pa sama kvaliteta odnosa med partnerjema prav tako vpliva na otrokov razvoj. Kot smo že zgoraj videli, lahko prevladujoči konfliktni odnos med partnerjema močno škoduje otrokovemu nadaljnjemu razvoju ter pogledu na svet in nase.

Raziskave kažejo, da je sreča med zakoncema v povprečju manjša v obdobju, ko otroci živijo doma. Mnenja raziskovalcev se razlikujejo v tem, kaj se zgodi, ko otroci odidejo od doma. Nekateri menijo, da se sreča povrne na stopnjo pred prihodom otroka, drugi, da se ta nivo sreče ne doseže nikoli več. Neka britanska študija je merila zadovoljstvo zakoncev leto dni po rojstvu otroka. Izkazalo se je, da je zakonska sreča v povprečju pri obeh starših upadla. Toda upad ni bil pri vseh parih enak. Procent upada sreče bi verjetno bil še večji, če bi bilo v študijo zajetih več rizičnih skupin, kot so mladi pari, nižji razred, ki se sooča z revščino, stanovanjsko stisko itd. Obstajajo tudi raziskave, ki kažejo, da zakonska sreča z odraščanjem otrok upada. Potrebno pa je vzeti v obzir, da rojstvo otroka ne bo poslabšalo dobrih temeljev med zakoncema in obratno, otrok ne bo izboljšal zakona, ki temelji na slabših odnosih med partnerjema. Otroci imajo na zakon paradoksalen učinek, čeprav lahko vplivajo na zmanjšanje sreče med zakoncema, pa hkrati znižajo nevarnost za ločitev, saj učinkujejo kot močna ovira pred razpadom zakona oziroma odločitvijo staršev o odhodu iz odnosa. Raziskave so pokazale, da so v nesrečnih zakonih otroci njihov edini vir zadovoljstva, medtem ko imajo bolj srečni pari več virov zadovoljstva. S prihodom otroka se morata oba starša prilagoditi povečanim zahtevam v družini. Za moške, ki navadno še vedno hodijo v službo, pomeni otrok na začetku neprespane noči, spremembo v vsakodnevni rutini, manj družabnega življenja, spremembo ženine pozornosti ter seveda radost. Če opazujemo mlade starše doma, je opaziti, da se manj ukvarjajo drug z drugim ter si izkazujejo manj naklonjenosti. Za žensko pa so spremembe nekoliko drugačne, navadno se vsaj na

začetku odpove karieri. Če je v njej uživala, je izguba velika, če ne, pa to še vedno pomeni (delno) izgubo odrasle družbe, neodvisnosti, življenja izven doma itd. Raziskave kažejo, da se mnogi starši ne zavedajo velike spremembe, ki jo prinese otrok. Zlasti ženske s prihodom otroka začnejo opravljati več gospodinjskih opravil in prevzemajo nase večjo odgovornost za nego otroka (tudi če hodijo v službo), čeprav so bile prej vloge enakopravno razdeljene. Po rojstvu pride potem pogosto do premika k 'tradicionalni' delitvi dela doma (Tysoe 1997).

Podoba sveta se v otroka vtisne preko vzdušja, ki vlada med starši. Iskren, odprt, odgovoren dorasli zakonski odnos, pristna intimna povezanost v njem (tudi ko gre za ločene starše ali smrt enega izmed njih) je edini način, ki omogoča razvoj zdrave samopodobe ter dojetja sveta (Kompan Erzar 2003).

Disfunkcionalni vzorci odnosov se prenašajo na dva načina, in sicer:

1. Neposredno (npr. fizični stik): tesnobna mati, ki ima težave z navezovanjem stika, bo v otroku zbudila strah pred telesnim kontaktom. Tak dojenček se ne bo pustil objeti, odrival bo stik in bo v naročju skrbnikov nesproščen. S tem se bo branil pred tem, da bi ga mati uporabila za zadovoljitev svojih lastnih potreb po nežnosti. Takšna otroška obramba je v tistem času primerna, toda kasneje v življenju bo obramba človeku onemogočala vzpostaviti, vzdrževati, prepustiti in sprostiti se v intimnih odnosih.
2. Posredno: ta oblika poteka preko poniževanja in nepristnosti ali zavajanja, ko starši čustva prikrivajo ali v otroku iščejo krivca za svoje počutje. Otrok se lahko nauči, da med čustvi, mišljenjem in dejanji ni povezave in da je kriv za občutja staršev. Imel bo težave s prepoznavanjem čustev, v otroku se poruši osnovna struktura sveta in s tem onemogoča sprejemanje odgovornosti zase in za svoje čutenje, mišljenje in obnašanje. Otrok tako ne prepozna svojega čutenja in mišljenja, ampak čuti, misli, počne tisto, kar mu pripisejo drugi (Kompan Erzar 2003).

Nevarne oblike navezanosti v posamezniku ustvarjajo in ohranjajo različne oblike strahu pred intimnostjo in ohranjajo odnos znotraj dinamike merjenja moči, prilagajanja in drugih oblik, ki temeljijo na strahu. Preobrat v razvoju odnosa je trenutek, ko partnerja začutita vzajemnost svojih čustev, se pravi, ko čustva enega odsevajo v

drugem in obratno, ter da njun stik temelji na najglobljih čutenjih (glej Kompan Erzar 2003).

3.3 Odnos med sorojenci

Odnos s sorojencem ima svoje specifične značilnosti in ima pomembno, neodvisno vlogo v otrokovem razvoju. Po eni strani otrokove individualne značilnosti oblikujejo njegov odnos s sorojencem, po drugi strani pa ta odnos prispeva k razvoju njegovih individualnih značilnosti v določeni smeri. V zgodnjem otroštvu se čas, ki ga sorojenca preživita skupaj, daljša, medtem ko se čas s skrbniki krajša. Odnos med sorojenci se v primerjavi z odnosom med starši in otroci razlikuje. Zanj je značilna večja enakopravnost, rivalstvo, pogostejši konflikt in bolj odkrito izražanje agresivnosti, več humorja in intimnosti (vzajemno razkrivanje čustev) ter več besedne in vzajemne simbolne igre (Kavčič 2006).

Tri temeljne značilnosti odnosov med sorojencema:

1. doživljanje in neinhibirano izražanje intenzivnih čustev, tako pozitivnih kot negativnih (od obdobja dojenčka),
2. intimnost, ki je lahko izvor podpore ali pa konfliktov,
3. razpon individualnih razlik, tako v nekaterih odnosih prevladuje nenaklonjenost, v drugih pozitivna čustva, spet v tretjih ambivalenca (Dunn v Kavčič 2006).

Konflikt je v tem odnosu pogostejši kot v preostalih socialnih odnosih. Glede na razvojno obdobje je narava konflikta v začetku usmerjena na lastnino in pravice posameznika ter telesno in besedno agresivnost. Rivalstvo (tekmovalnost) je specifično za ta odnos in pomeni tekmovanje za skrbnikovo pozornost. V prvem letu starosti mlajši pogosteje neposredno izraža negativna čustva do starejšega glede predmetov, v zgodnjem otroštvu starejši začnejo več preprirov in v njih tudi zmagujejo pogosteje kot mlajši. V srednjem otroštvu pa oboji priznavajo, da sprožajo konflikte v njunem odnosu. Z razvojem odnos prične vse bolj temeljiti na sodelovanju, skupnem smehu in navdušenju. Po eni strani z leti sorojenca postajata vse bolj sodelovalna, po drugi strani pa se povečuje med njima število konfliktov. Tudi konflikt je priložnost za razvoj, npr. pogled z druge strani, upoštevanje čustev in prepričanj drugega, argumentiranje,

reševanje konfliktov itd. Dolgotrajni in intenzivni konflikti pa postanejo neugodni za otrokov nadaljnji razvoj (Kavčič 2006).

Pretekle raziskave so individualne razlike v kakovosti odnosov med sorojenci razlagale na podlagi vrstnega reda rojstev, spola in starostne razlike med njima. Danes raziskave vključujejo še osebnostne značilnosti otrok, kakovost drugih socialnih stikov v družini in dejavnike tveganja v njej. Razlike glede na spol niso izrazite vse do obdobja mladostništva, kjer so raziskovalci (Furman in Buhrmesall 1985) poročali o višji naklonjenosti v istospolnih kot v različnospolnih parih sorojencev. Slovenski starši (Kavčič 2004) pa so opazili približno enako izražanje naklonjenosti, konfliktnosti in rivalstva med istospolnimi in različnospolnimi sorojenci (Kavčič 2006).

4. STARŠEVSTVO

4.1 Odločanje za starševstvo

Rezultati javnomnenjskih raziskav po eni strani kažejo, da je družina pomembna vrednota, po drugi strani pa se odločanje za otroke prelaga na kasnejša leta. Kuhar na podlagi kvalitativne raziskave ločuje objektivne pogoje za starševstvo, kamor spada varna zaposlitev, finančna varnost, osnovne stanovanjske razmere in možnost uskladiti delo, kariero in družino. Subjektivni dejavniki za starševstvo pa so pripravljenost obeh partnerjev biti starš, kakovostno osebno življenje (občutek samouresničenosti), stabilen partnerski odnos ter občutek pravične razdelitve gospodinjskih opravil. Raziskava je pokazala, da mladi pretehtajo prednosti samskega ali družinskega življenja. Pri samskem življenju največjo vrednost predstavljata svoboda in avtonomija, medtem ko pri odločanju za družinsko življenje prevladujejo vrednote, kot so zaupanje, varnost, intimnost ter imeti nekoga ob sebi (Kuhar 2007).

Starševstvo postaja načrtovano in vse bolj odgovorno, starši želijo otrokom nuditi kakovostno življenje in ugodne ekonomske razmere. V vzgojo se vlaga več časa in energije, starševstvo pa prinaša vse večje finančne zahteve, kar mnogim mladim predstavlja veliko oviro za odločitev zanj (Kuhar 2007).

4.2 O starševstvu

Starševstvo ni nespremenljivo, tako kot se razvija sama družina in odnosi v njej, tako se spreminja tudi starševstvo. To je proces in ne le vloga, ki se jo je potrebno naučiti. Vzgoja primerna za malčka tako ni primerna za mladostnika. Potrebno je prilagajanje novim izzivom, mnogi starši so zelo dobri v določenih stopnjah, v drugih pa se znajdejo slabše (Kitzinger 1994).

Na način vzgoje vpliva veliko dejavnikov, če naštejemo le nekatere izmed njih: osebnost starša, čustva in pričakovanja, odnos s partnerjem in drugimi, življenjski slog in standard, vrednote in tradicija, družbene norme (Žmuc-Tomori 1988).

Otrokove prirojene lastnosti zagotovo vplivajo na vzgojiteljev odnos do njega, zato ni mogoče dveh otrok vzgajati isto, saj se med otrokom in vzgojiteljem razvije odnos

medsebojnega vpliva. Otrok prinese na svet določene prirojene nagnjenosti, zmožnosti, načine reagiranja, toda ni vnaprej določeno, v kakšni meri jih bo razvil, to je predvsem odvisno od vzgoje, ki jo bo deležen (Košiček 1992).

Uspešna vzgoja sprejema otroka z vsemi slabimi in dobrimi lastnosti, spoštuje otrokovo osebnost, upošteva njegovo drugačnost in individualnost ter dejstvo, da ima otrok svoj 'jaz'. Nesebična ljubezen se kaže v tem, ko starši ne vzgajajo otroka zase, ampak zanj, ne pričakujejo od otroka, da bo vezal svoje življenje na njihovo in se jim celo podredil, ampak ga spodbujajo k postopnemu osvobajanju odvisnosti od njih (Košiček 1992). "Zavesten starš ve, da je bistvo vloge pri skrbi za otroka pomoč pri zadovoljevanju njegovih potreb med odraščanjem. Starš mora otroku ponuditi čustveno in telesno oporo, podpirati ga mora pri razvoju, kazati mu mora pot in določiti meje za vsak korak na tej poti." (Hendrix in Hunt 2006, 31)

Starša nadomeščata otrokovo nerazvito zavest in usmerjata njegova dejanja. Starši usmerjajo njegove čustvene in družbene odnose z okolico, dopuščajo ali omejujejo otrokove želje, usmerjajo otroka v času in prostoru ter različnih družbenih okoliščinah. To pomembno vpliva na otrokov razvoj, kjer se oblikuje njegova zavest in se razvijajo moralna in družbena čustva, navade in zmožnosti (Čerin 1983).

Štiri temeljna pravila pri starševstvu:

1. doslednost staršev v odnosu do otroka,
2. otrok mora čutiti, da mu je starševska ljubezen zagotovljena,
3. starši morebitne medsebojne sovražnosti ne bi smeli razkazovati vpričo otroka,
4. od otroka se ne sme pričakovati, da bo čustvena opora staršem, ki bi jo odrasli moral dobiti od svojega partnerja ali si jo najti drugje (Košiček 1992).

Cilji starševstva:

1. Vzgoja in spodbujanje otrok, da bodo v prihodnosti zapustili primarno družino in si ustvarili lastne odnose. Ali bo kasneje otrok imel odnose s svojimi starši, je odvisno od kvalitete teh odnosov. Vsekakor pa se otrok ne vzgaja za starše, ampak zavoljo njih.
2. Privzgojiti otroku sposobnost za dogovarjanje, sporazumevanje, razumevanje in medsebojno spoštovanje v širšem družbenem sistemu.

3. Naučiti otroka kvalitetnih medsebojnih odnosov. Družina je prvi sistem odnosov, s katerimi se otrok sreča in so temelj za gradnjo nadaljnjih odnosov.
4. Naučiti otroka kvalitetne medsebojne komunikacije.
5. Naučiti medsebojnega prilagajanja v širši in ožji družbi. Prvi vzor prilagajanja pa je prav vedenje med staršema (Brajša 1987).

4.3 Pomen drugačne vzgoje

Danes je značilno zavzeto starševstvo, velika predanost potrebam otroka in prilagajanje le-teh otroku ter poudarjanje pomena čustvenega področja. Drugačna vzgoja dečkov in deklic lahko pomaga oblikovati razlike v materinstvu in očetovstvu. Dekleta imajo v okolju več spodbud, da se v odraščanju naučijo materinstva, fantje pa o očetovstvu prejmejo malo informacij. Še več, lahko bi rekli, da se fante v otroštvu skrbno odvrta od vsega, kar je povezano s skrbjo in nego otrok (Zavrl 1999).

Pri vzgoji dečkov je nevarno, da sprejmemo našo kulturno normo strahu pred feminizacijo sinov. Z odraščanjem dečkov se crkljanje in nežnosti pri njem zmanjšajo v večji meri kot pri hčerkah. V kulturi velja, da naj bi materina ljubezen sina pomehkužila, ga naredila šibkega in zapečkarskega (Elium in Elium 2000).

Oče in mati v skladu z naučenimi vzorci prevzameta vzgojno funkcijo, ki je pri očetu instrumentalna, pri materi pa ekspresivna. V instrumentalno funkcijo prištevamo spodbude in vzorce za dejavnost, aktiven, samostojen pristop k nalogam, odprtost navzven. To funkcijo lahko združimo z dejavnostjo in logičnim mišljenjem. Ekspresivna funkcija se kaže v čustvenem izrazju, pripravljenostjo na introjekcijo, spodbujanje občutka za druge in odzivanje nanje. Skupni imenovalec te funkcije je komunikacija in čustvovanje. Zanimivo je to, da se mamina funkcija ne spreminja glede na spol, kar pa ne velja za očeta, ki sina spodbuja k instrumentalnosti, pri hčerki pa spodbuja ekspresivnost (Žmuc-Tomori 1988).

4.4 Materinstvo

Materinstvo je temeljna naloga, ki jo je patriarhalna družba odredila ženski in se zdi kot 'prirojena' vloga sleherne ženske. Zato je razumljivo, da so se matere vedno več ukvarjale z otroki kot očetje in do njih kazale več čustvenosti. Tako se je izoblikoval

predsodek, da je starševska ljubezen bolj ženska kot moška lastnost. S tem postane razumljivo prepričanje, da je potrebno vzgojo prepustiti ženskam, ker imajo za to baje več občutka in razumevanja. Tega predsodka pa se ne držijo samo moški, ampak ga vzdržujejo tudi ženske (Košiček 1992).

Danes je biti mati veliko težje kot v preteklosti. Čeprav je bilo nekoč življenje (prav tako) težko, so bile ženske o vzgoji neosveščene in si niso zastavljale vprašanj v zvezi z materinstvom, ki je bilo nekaj neizogibnega. Danes se še vedno pogosto domneva, da si vsaka ženska želi postati mati in da je rojstvo otroka njena največja izpolnitev. Sodobna ženska se pogosto informira o vzgoji pred samim spočetjem otroka, prebira razne knjige in članke, različna strokovna mnenja o vzgoji itd, medtem ko se je znanje o vzgoji v preteklosti prenašalo iz mame na hčerko. Današnja družba je zelo prepričana v šolanje ter ljudem na vsakem koraku ponuja nasvete in napotke ter izučitev spretnosti, kako bodo vzgojili bolj kakovostne izdelke (Kitzinger 1994).

Pričakujoča mati v zahodnih družbah največkrat nikoli poprej še ni pestovala novorojenčka. Naš sistem vzgoje spodbuja individualnost in samostojnost. Matere so pogostokrat odločijo, da bodo stvari delale po svoje in tudi če imajo na voljo lastno mater, je morda ne želijo prositi za pomoč. Kadar pričakujejo prvega otroka, navadno ne poznajo nikogar z otrokom, čeprav jih srečujejo, si ne predstavljajo, kako je imeti otroka v hiši. Ženska pogosto ne uvidi, da je razumevanje drugačnih odnosov in osebnih sprememb, ki so neizogibno povezane z materinstvom, pomembnejše kot golo tehnično znanje (Kitzinger 1994).

Nemogoče je govoriti o prirojeni materini ljubezni, saj obstaja veliko število mater, ki do svojega otroka ničesar ne čutijo ali pa ga zanemarjajo, trpinčijo in ponižujejo. Starševska ljubezen prav tako ni prirojena moškim, pokazalo se je, da očetje niso nič manj spretni od mater v negi dojenčka in majhnih otrok, enako so se pripravljani naučiti vseh opravkov. Moški je tako enako sposoben biti dober oče, kot je ženska sposobna biti dobra mama, za kar pa je potrebna določena stopnja čustvene zrelosti (Košiček 1992).

Družbeni pritisk naj bo nekdo dober starš se v večji meri nanaša na mater kot na očeta, materinstvo se je profesionaliziralo in ga sestavlja standard sodb, ki ne zadevajo

očetovstvo. Čeprav obstajajo določeni standardi za dobro očetovstvo, se očetovskih napak ne sodi tako strogo, kot se to dogaja pri materah. Moški, ki se počutijo krive zaradi očetovske vloge, ki jo predstavljajo, so bolj izjema kot pravilo (Komter v Zavrl 1999, 140).

4.5 Očetovstvo

V preteklosti je do očeta vladalo strahospoštovanje, njegova vloga pa je bila bolj ali manj zreducirana na ekonomsko podporo družini. Danes se vedno več očetov vključuje v družinsko dinamiko in niso več na robu družinskega dogajanja. Aktivno starševstvo za sodobnega moškega vedno bolj predstavlja pozitiven življenjski cilj. Življenje moškega v samem središču družine in soudeležba v skupinskem premisleku bogatita njegovo življenje (Elium in Elium 2001).

V primerjavi sodobnih očetov z njihovimi očeti se je njihova starševska vpletenost povečala. Kljub temu pa ne smemo prezreti velikega števila očetov, ki po razvezi zanemarjajo svoje otroke. Rezultati raziskav so pokazali, da očetje pomembno vplivajo na razvoj otroka, prav tako lahko enakovredno izpolnjujejo svoje starševske dolžnosti (Zavrl 1999). Pomanjkanje očeta (odsotnega, premalo prisotnega, neodgovornega očeta ali očeta, ki nikoli ne odraste) lahko pri otrocih povzroči pomanjkanje zaupanja vase, negotovost in odsotnost orientacijskih točk. Nekateri avtorji menijo, da je odsotnost očeta zaradi istovetenja s staršem istega spola toliko bolj usodna za dečke kot deklice (Arenes 2003).

Očetje vsekakor niso, kar so bili v preteklosti, nimajo pa še izoblikovane nove identitete. Tradicionalen model očetovstva, torej ekonomska podpora družine, danes naleti na negativni odziv, kajti oče, ki je odsoten z doma, naj bi zanemarjal svoje otroke in velja za slabega. V različnih obdobjih lahko različni tipi očetovstva postanejo nepriznani, kar je odvisno od trenutnega ideala. Tako je včasih odsoten oče veljal za oskrbovalca družine, medtem ko slednje danes ni več odobravajoče. Kljub večji vpletenosti očeta v skrb in vzgojo otroka, pa so še vedno matere tiste, ki prevzamejo večino odgovornosti. Očetje na kvaliteto družinskih odnosov vplivajo s pomočjo pri gospodinjskih delih in s tem razbremenijo mater ter z vzorom vplivajo na otroke (Zavrl 1999). Na očetu je dvojna naloga, biti čim bolj ljubeč do otroka in nuditi partnerici

podporo ter razumevanje ob njenih novih dolžnostih in čim boljše deliti z njo starševske obveznosti (Čerin 1983). Očetova vloga se kaže drugače kot mamina, otroku ne ponuja toliko zaščite in nege, ampak bolj pozorno spodbudo, priznanje in čustveno spremljanje vseh samostojnih prizadevanj med odraščanjem (Žmuc-Tomori 1988).

Vloga očetov, s poudarjanjem nezamenljivosti materinstva na biološkem področji, ki se kasneje razširi še na preostala področja, je potisnjena na obrobje dogajanja ali pa mu dodelimo posredno vlogo, da zagotavlja materialne pogoje in pri tem mater še psihološko podpira, saj ima tako pomembno in naporno nalogo. Tako se prične ločevati plod od obeh stvariteljev na nekaj, kar postopoma biološko in psihološko prehaja v izključno materinsko last. Tako se ženska vse bolj osredotoča na svojo nosečnost in otroka. Očeta vse bolj odrivajo od ploda, ki ga lahko občuti, doživi in se z njim pogovarja samo mati, z njenim dovoljenjem pa lahko počne to tudi oče (Brajša 1987).

Z znanstvenimi raziskavami so ovrgli hipotezo, da so očetje zaradi manjše biološke občutljivosti manj učinkoviti pri negi in skrbi za otroka. Izkazalo se je, da gre bolj za vedenjski vpliv, dostikrat pa mame očetu ne prepuščajo njihove vloge, ker naj bi bile one bolj učinkovite. Tako moški kot ženske pri skrbi za otroka potrebujejo partnerjevo podporo in spodbudo. S tem tudi partner posredno gradi boljši odnos med otrokom in drugim partnerjem (Žmuc-Tomori 1988).

5 IZVEDBA RAZISKAVE

5.1 Opredelitev problema

Z raziskavo želim podrobneje spoznati in raziskati vpliv odnosov med družinskimi člani na prihodnje odnose posameznika. Zanima me predvsem pomen odnosa med staršema na posameznikove nadaljnje odnose. Prav tako raziskujem odnos med materjo in otrokom ter očetom in otrokom in vpliv tega odnosa na partnerske odnose otroka.

5.2 Raziskovalni vprašanji

Pred izvedbo raziskave sem si postavila sledeči raziskovalni vprašanji:

1. Kako je respondent doživljal odnos staršev do njega in kdaj, če sploh, je začel respondent doživljati svoja starša kot intimna partnerja?
2. Ali je doživljanje intimnega odnosa med staršema vplivalo na njegova nadaljnja intimna razmerja in če ja, kako?

5.3 Metodologija

V kvalitativni raziskavi je sodelovalo sedem respondentov. Podatke sem od respondentov pridobila s pisanjem dveh prostih spisov ter polstrukturiranim poglobljenim intervjujem, sestavljenim na podlagi rezultatov, pridobljenih s spisi za vsakega respondenta posebej. Podatke sem zbirala od 18. 2. 2009 do 10. 3. 2009.

5.4 Vzorec

V raziskavi je sodelovalo sedem respondentov, od tega štirje moški in tri ženske. Večina respondentov, kar šest, je v partnerskem odnosu, nihče izmed njih ni poročen. Dva respondenta živita skupaj s partnerjem. Starost respondentov se je gibala med 23 in 32 let. Eden izmed sedmih respondentov ima otroka. Pri dveh respondentih sta se starša zgodaj ločila oziroma razšla. (glej tabelo 5.3)

Tabela 5.1: Vzorec

Respondent	Spol	Starost	stan	Živi partnerjem	otrok	Stan staršev
Respondent 1	M	25	samski	ne	ne	Poročena
Respondent 2	Ž	23	partner	ne	ne	Poročena
Respondent 3	M	27	partner	ne	ne	Razšla
Respondent 4	M	31	partner	ne	ne	Poročena
Respondent 5	Ž	23	partner	ja	ne	Poročena
Respondent 6	M	32	partner	ja	ja	Ločena
Respondent 7	Ž	25	partner	ne	ne	Poročena

5.5 Analiza in interpretacija podatkov

5.5.1 Zaznava staršev kot partnerja

Respondenti so začeli starša kot partnerja zaznavati v različnih življenjskih obdobjih. Dve respondentki sta starša videli kot partnerja takrat, ko sta sami stopili v partnerski odnos, medtem ko so pri drugih respondentih na zaznavo vplivali drugi dejavniki, kot so ločitev, drugi partner, odraščanje. Poglejmo si nekatere izjave respondentov, kdaj so začeli starša videti kot partnerja:

"Drgač pa, k sm jst bla partnerka oziroma pol k sm jst začela sebe vidit kot potencialno partnerko v odnosu. Drgač se mi zdi, da kr sprejemaš, ne razmišlaš. Pol takrat ko tebe začnejo zanimat, da bi bil v neki zvezi, takrat začneš razmišlat, kako imamo doma te stvari."

"Kot medsebojna partnerja sem ju začel gledati že v ranem otoštvu (3-4 leta), saj sem to ugotovil pred rojstvom brata. Tko bom reku, vedu sem, da pač on ni moj oči. Potem pa k je mami zanosila, pa mela brata, takrat sem že pogruntu, da pač, ona dva sta tut tko partnerja, ne pa samo oči pa mami za mene."

"Verjetno sem jih kot partnerja in ne le starša začel dojemati nekje proti koncu osnovne šole, točen čas res težko definiram. Ne vem, kot otrok se razvijaš, začneš razumet stvari

take kot so, pa ti je jasno da, pač, emm, če sta tvoja starša, pa da nista glih ločena, pa vrjetno da sta par, ane. Pa pol jih tut vidiš kdaj, da se za roke držita, pa objemata. Kaj pa vrjetn k si bolj majhen še ne opaziš."

"Partnerja sta bila takrat, ko smo dobili obiske, ko smo bili sami, pa sta bila starša."

5.5.2 Identifikacija z vzgojitelji

Enačenje s svojimi vzgojitelji je naravno dogajanje v otrokovem duševnem razvoju. Zgled je zelo močno vzgojno sredstvo. Ker so starši prvi in navadno glavni otrokovi vzgojitelji, se otrok dokaj enači z njimi (Košiček 2000). Po Meadu se dojenček in malček preko posnemanja ljudi v njegovi okolici uči socializacije. Posnemanje se med drugim kaže tudi preko igre. Otroci v igri pogosto posnemajo dejanja odraslih. Otroška igra vključuje preprosto posnemanje (kopanje z žlico, ko so videli odraslega okopavati vrt) ali bolj kompleksnejšega posnemanja vlog pri štirih, petih letih. Mead to imenuje prevzemanje vlog drugih - učiti se, kako je biti v koži drugega. Otrok razvije svoj jaz preko tega, kako drugi vidijo njega (Mead v Giddens 1997).

V raziskavi se je pokazala podobnost med otroci in vzgojitelji v nekaterih lastnostih. Opaziti je bolj jasno vzporednico med hčerkinim prevzemanjem mamine vloge kot pa sinovim prevzemanje vloge očeta. Vendar vzporednica ni tako jasna, da bi enostavno predpostavili, da hčerke prevzamejo vedenje in vlogo mame, sinovi pa vlogo očeta. V moji raziskavi so se sicer respondentke same opredelile, da so bolj podobne mami, medtem ko niso izključile vlogo očeta oziroma je niso omenile ali pa so izpostavile kakšno lastnost, ki so jo prevzele tudi po očetu. Elium in Elium (2001) trdita, da tudi, če si mnogi zanikajo, večina hčera v svojem vedenju posnema mater.

Vse tri respondentke so potegnile vzporednico med njihovim obnašanjem in obnašanjem mame, medtem ko je pri respondentih slika malo drugačna. Vzporednic sami niso zaznali. Na podlagi intervjujev z respondenti bi lahko pri dveh predvidevala podobnost med obnašanjem respondenta in očeta. In sicer, pri četrtem respondentu podobno obnašanje pri izražanju jeze, ko si jo respondent dovoli izraziti, ter pri šestem pomen uspeha v življenju. Pri ostalih dveh respondentih vzporednice ni moč zapaziti, je pa res, da se en respondent čuti bolj podoben mami kot očetu. Na slednje je lahko

vplivalo to, da to ni respondentov pravi oče. Poglejmo si nekaj odstavkov, kjer je podobnost med staršem in otrokom jasno izražena ali pa jo je moč opaziti:

"Mama ima velikokrat svoj prav in od tega nikoli ne odstopa. Če priznam imam tudi jaz nekaj tega po njej. Mi je pa zanimivo, da se pri meni to ne izraža toliko pri prijateljih, kot pa partnerju. Tut moja mami hit skritizira. Pol, mami zlo vse mot, ma določene trenutke, ko je vse mot pr človeku, kakrol boš naredu je narobe in tut jst mam take dneve. Premal sm popustljiva, sj ne rečem da moreš vse popustit, sam takrat, ko se pa že preveč vtaknem v neko stvar, pa vem da delam isto kot moja mama. Jaz se do njega (partnerja) obnašam kot oče do mene, kadar se zaprem, drugače pa ne, sem bolj po mami pobrala."

"Mislim, da je želela družino obvarovati pred vsem slabim in je vse breme prelagala nase, zaradi česar pa je bila preutrujena. To je blo samoumevno. Mami je iz razbite družine, se mi zdi da glih zarad tega je mela ta občutek, da more ona držat to družino skupaj, da se more bolj žrtvovat za vse, doskrat je bla res preutrujena. Zdaj pa je ugotovila, da to ne pelje nikamor."

"Jst sm na začetku ful prevzemala to vlogo od mame. Da so moški nesposobni, pa da more ženska vse uredit, pa da moški tku ne vejo, da moreš vse nardit, drugače tko ne bo nič. Jst nardim vse kar lahko, kjer vidim kj, sm zravn. Pol včasih sem jezna, ker sem preutrujena in veš zakaj sem jezna. Zarad tega, ker očitno ne delam tega za sebe, ampak zarad tega, da bi zboljšala odnose, da bi dobila neki nazaj, na ta način, da bi me meli radi, na ta način. Ne sam zarad tega, ker uživam nekomu pomagat, mislim uživam nekomu pomagat, k vem da mi je hvaležen za to, da ti vrne neki, da gradiš na odnosu s tem človekom, na ta način."

5.5.3 Prenašanje zgleда na lasten partnerski odnos

Starši so otroku glavni vzor, s katerimi se enači. Hkrati so mu najpomembnejši vir izkušenj o odraslih ljudeh in njegovih medsebojnih odnosih, ki jih otrok v precejšni meri posploši (Košiček 1992).

Gostečnik pravi, da otroci ponotranjijo vsaj del starševskih miselnih, čustvenih in vedenjskih vzorcev in se v skladu s tem tudi vedli. Gre namreč za izredno močno

zvestobo starševskemu načinu vedenja, čutenja in delovanja. Lastne otroke bodo vzgajali na načine, ki je večkrat zelo podoben načinu njegovih staršev ali pa se popolnoma odvrnejo od načina njihovih staršev in s tem prikrito bojujejo proti načinu v katerem so bili vzgojeni. Preko projekcijske identifikacije se otrok uči prvih vzorcev obnašanja, odzivanja in prilagajanja, ki se bodo pozneje ponavljali v partnerskem odnosu. Saj je ravno to prvo izkustvo, ki v jedru določa ves nadaljnji razvoj človekove osebnosti in bo bistveno določal in opredeljeval kasnejši partnerski odnos (Gostečnik 1998).

Pri dveh respondentih je raziskava nakazala jasne vzporednice med obnašanjem staršev med seboj ter prenašanje podobnega vedenja v partnerski odnos, in sicer pri enem izmed respondentov je podobnost zaznati v izkazovanju čustev, pri neki drugi respondentki pa pri omejevanju svobode, ki je sicer nasprotno obnašanje od mame respondentke, ampak je v raziskavi razvidno, da je njeno obnašanje posledica obnašanje njene mame do očeta. Pri ostalih respondentih to ni tako jasno, vendar se kaže prepletenost med obnašanjem med staršema, obnašanjem staršev do njih in posledice na njihov partnerski odnos.

Poglejmo si primere respondentov:

"Z očetom sva imela, ko sem bil otrok lep odnos in vem, da se je rad ukvarjal z mano, kadarkoli je imel čas. Ko sem postal starejši se je odnos ohladil in oče je pričel s špartansko vojaško vzgojo. Tudi mama se je kasneje čustveno malce distancirala, vendar menim da to ni v kasnejših letih nič slabega. Od srednje šole naprej si s starši nismo več pretirano izkazovali čustev. Tudi sedaj je naš odnos bolj na racionalni osnovi, vendar vem, da se na starše lahko vedno zanesem."

In izkušnja respondenta v triletnem partnerskem odnosu (drugi respondentovi odnosi niso trajali več kot 6 mesecev).

"Odnos se je prekinil na željo moje partnerice, verjetno zaradi več razlogov. Kolikor se spomnim je bil eden glavnih moje ne izkazovanje ljubezni, se pravi pretirana hladnost. Očitala mi je, da sem hladen v javnosti, da ne kažem nekih čustev. Pa mislim, ja jst mislm, da sm bl tak človk, da v javnosti res uno naklonjenost in ljubezen ne pokažem.

Mogoče je to kj povezan z doma. Pač, tut pr nas v familije je isto, v javnosti ni nekega izkazovanja čustev."

Pri tretjem respondentu se zdi, da se je pogovor kot način reševanja konfliktov med staršema prenesel tudi v njegov partnerski odnos. Zdi se, da sta starša v preteklosti iskala različne načine reševanja konfliktov, kot pravi respondent, jih je bilo 'celoten spekter', vendar je sedaj osnovni način reševanja konfliktov med staršema in na sploh v družini pogovor, kar je respondent prenesel tudi v partnerski odnos.

"Masta (starša) kr lepo pogovore. Tko bom reku normaln pogovor, pač oče pove kaj njega mot, potem mami pove kaj njo mot in kaj bi lahko on spremenu, pol on pove al bo to spremenu al ne bi spremenu, kaj bi on naredu. Tko z normalnimi pogovori se kregata."

"Ne vem, probam met (s partnerico) konkreten odkrit odnos, em, da se pač s pogovorom vse zmen, ne pa da se pač nabirajo zadeve, po pa poč. "

"Sam odnos ne, midva probava met konkreten, čist odnos, pa se čim bolj pogovarjat. Medtem k doma, zdj ne vem, no, mata tut zlo podoben odnos, da se probata čim več pogovarjat, ne vem no ona dva sta že natrenirana, zvezirana, o vsem že vesta točno, mata svoja pravila, medtem ko jih midva šele iščeva."

Tudi podobno izkazovanje naklonjenosti med staršema se je preneslo na respondentovo izkazovanje naklonjenosti v njegovem partnerskem odnosu.

Starša sta si izkazovala naklonjenost "z objemanjem, pa tko, s poljubi, normalno". Tega je bilo veliko "zdaj, zadnje čase vedno več, sam je pač mami bl tko kao, dj zdj mir, pa take varjante".

S partnerko si izkazujeva pozornost "na vse načine, od objemanja, poljubljanja, posebnih pogledov, masiranja, vse no. Pr nama je kr velik no, glede na ostale k gledam, razn par mojih prjatlov, tega skor ni."

Sedma respondentka je pretirano dopuščanje in toleriranje svobode njene mame očetu obrnila v drugo skrajnost. Sprejela je nezavedno odločitev, da ne bo nikoli ravnala tako,

kot je njena mama. Ta odločitev je narekovala njeno vedenje v partnerskih odnosih, ne da bi se tega zavedala. Iz spisov ter intervjujev je razvidno, da ta nezavedna odločitev prihaja v zavest respondentke.

"Sam ene besede se spomnim enkrat k je mama rekla, vidiš, to se pa lahko zato zgodi, če partnerju preveč dopuščaš, kao preveč svobode. Češ, jaz sem fotru ful preveč svobode dopuščala, pa poglej kam je zdaj to prišlo. In to se je men ful tak vsedlo, očitno v možgane, ker jaz sploh nisem vedla da to mam. Jaz temu ne bi rekla, da sem bla posesivna, sam sm, pri partnerju ane, ful gledala, kam greš, kdaj greš, s kom greš, kaj boš delav. Pa ful me je jezilo, ja jst grem na pijačo za eno uro, pa je blo za uro in pol. In potem jst tko, kaj je zdaj to, kaj ste pa delali une pol ure. Na koncu, sem ugotovila, da to izhaja od odnosa staršev, mama je vse dopustila očetu, jaz pa ne bom, sploh če mi da povod za nezupanje, na koncu naju (z bivšim partnerjem) je to pogubilo."

V naslednjem primeru druga respondentka opisuje očetov način izogibanja konfliktom, kar je po njeni oceni doživljala tudi s strani partnerjev v štirih partnerskih odnosih. Res pa je tudi, da je bil umik vase tudi njen način reševanja problemov, kot izvemo v nadaljevanju.

"On (oče) počaka, da gredo konflikti mim in da živimo naprej. On ne razreš konflikta on se bo umaknu in potem, trajal je tut že en mesec, da se ni nič pogovarju, sam to je blo že res tko velik. Drgač traja, lahko ne vem, teden, par dni in potem, ko se nekaj problemi poležejo, se obnaša kot da nič ni blo."

5.5.4 Vedenje staršev do otroka in prenašanje občutkov, ki jih otrok doživlja na nadaljnje partnerske odnose

Starši niso le močnejši, ampak njihovi odnosi in vedenje oblikujejo otrokovo osebnost in značaj. To da smo čustveno neodvisni od staršev je hkrati sredstvo, da začnemo preoblikovati samopripoved in utrjevati svoje pravice ter sprejemati odgovornost. Posameznikovo vedenje ni več organizirano kot prisilno uprizarjanje doživetji, ki so se ponavljala v njihovem otroštvu. Posameznik, ki je rasel ob toksičnih starših, ima navadno pomanjkanje samospoštovanja, ki ponavadi dobi obliko nezavednega sramu. Še pomembnejša posledica pa je, da se posameznik ni zmožen približati drugim

odraslim kot čustveno enakovreden (Giddens 1992). V interakciji z zakonskim partnerjem iščemo tudi sami sebe. Iščemo svojo osebno zgodovino, želimo se spraviti z razočaranji in ranami, ki smo jih utrpeli, ter skupaj ustvarjamo nova upanja in nove življenjske cikle. Zakonska zveza je postala institucija specializirana na razvoj in stabilizacijo osebnosti (Beck – Gernsheim 1990).

Kriterij za izbiro partnerja je lahko tudi njegova večja ali manjša podobnost z osebo iz preteklosti. S takim partnerjem so povezana pričakovanja, ki smo jih (želeli) uresničiti z osebo iz preteklosti. Partnerja želimo samo v taki vlogi, druge dele pa zavračamo (dokler se le da). V svoji nameri pa le redko uspemo, zato pogosto odidemo iz odnosa z upanjem, da bomo to dobili pri drugem partnerju, tako se pojavi nevrotični motiv nenehnega ponavljanja pri naši izbiri partnerja. Za vsem tem se skriva naša nedokončana preteklost, negotovost in napetost, ki jo želimo sprostiti s pomočjo drugega, tega od katerega pričakujemo, da bo zadovoljil naše odnosne potrebe (Brajša 1982). Oseba, s katero je bil eden izmed partnerjev v prejšnjem razmerju, lahko živi naprej v njegovih mislih in tudi v mislih njegovega partnerja. Celó če so se čustvene vezi dokončno pretrgale, je verjetno, da bo novo razmerje prežeto z njihovimi ostanki. Vse druge medosebne zveze vedno znova priključijo v posameznikov spomin vidike otroških doživetij (Giddens 1992).

Vzporednice med obnašanjem starša ali obeh staršev do otroka in počutje ter podobno doživljanje v partnerskih odnosih nakazuje tudi moja raziskava. Poglejmo si primere respondentov:

Pri prvem respondentu se je kritičnost njegovega očeta do njega pojavljala tudi v partnerskem odnosu. Respondent je imel eno dolgoletno resno zvezo. Sam pravi, da je imel dve resnejši zvezi in v obeh sta bili partnerici relativno kritični.

Kritičnost očeta:

"Ja. Tko no, vsako stvar k nardim, ponavad, če ni čist u nulo popolno, skritizira takoj, pač, to je narobe, uno si slabo naredu, zakaj si zmeri površn, napol nardiš. Ne vem, mogoče je kdaj res upravičeno, sam nism jst isti človk kt on. On je res pikolovski, v vsak detail se spusti. Jst pa včasih, če stvar ni tok zabavna za narest, raj nardim, če bi reku v primeru ocene na faxu, z 8 kot z 10. Če se mi ne da s tem ukvarjat, pol raj manj.

Zdj, mi je že vseeno, sm se že navadu njegovga načina. Znam sam nekak ocent svojo delo. Prej, neki časa se itq mal sekiraš, saj je klasično vrjetn, če te en kritizira se na začetku ne počutiš dobr, pa pol nekak spoznaš, takšen je, pa da nikol ni dobr za njega."

Partnerski odnos in vedenje partnerke:

"Ja saj sem reku, oče je kritičen dost, pol pa ne vem, ena partnerica je bla tut dost kritična, to je očitno ena vzporednica."

"Emmm, včasih sem ignoriru (njeno kritiko), drugič sem spet, ok mogoče je kritična zato, da mi pomaga mal."

Druga respondentka je pomanjkanje podpore doživljala tudi v preteklih štirih partnerskih odnosih, vse do sedanjega.

"Kadar se odločim za kaj »tveganega«, ker se njim zdi neizvedljivo, ali pretežko, me (starši) ne podprejo. Vendar zaradi vztrajnosti stvari navadno izpeljem do konca. Šele ko vidijo, da mi je nekaj uspelo me začnejo bolj podpirati. Mi pa vseeno manjka podpore v ključnem trenutku- na začetku, ko je nekako tudi najtežje."

Podobno je respondentka doživljala v partnerskih odnosih.

"S problemi sem se vedno morala soočati sama, ko je bilo najtežje pa ni nihče znal ali želel ostati. V prejšnjih vezah sem se vedno počutila samo. Pol še te prejšnen partnerske zveze k nekak nisem dobila pomoči, kadar sem jo rabla, sm še bolj vidla, takrat se morem zapret vase in sama razčistit. Pa nikol nisem v nobenmu partnerju najdla zaupnika oziroma, da lahko grem do njega, da bo mi pomagu."

Prav tako pa doživljanje nezadostne podpore s strani staršev vpliva na njeno izkazovanje podpore sedanjemu partnerju.

"Kadar A1 dobi neko novo idejo, tok približn nore, kokr so moje ideje, pa sm jih zmeri uresničila, jst pa njemu rečem, ne, veš to pa ne bo šlo. Ane, lahko bi rekla da sm kritična

do njega, al pa mal skeptična, v smislu, ne sj to ti pa ne more it. Namest, da bi rekla, ej probej. Glih jst bi mogla najbolj vedet, kok človk rab podporo v norih idejah."

Pri tej respondentki se kaže ponavljanje v doživljanju premajhne podpore s strani staršev in s strani bivših partnerjem. Prav tako pa se je prenesel občutek prevelikega obremenjevanja staršev, še posebej očeta, na doživljanje, da partnerja preobremenjuje, če ga za kaj prosi. Če ji partner kaj podari ali kupi, se mu počuti dolžna vrniti v enaki meri, prav tako pa ji to lahko povzroči tesnobo. Respondentka je razvila delovni model sebe kot nekoga, ki izkorišča in obremenjuje druge, če jih prosi za pomoč ali podporo. Cugmas pravi, da je od zgodnjih zvez z materjo odvisno tudi to, kako bo posameznik sprejemal in pričakoval od sebe. To Bowlby imenuje delovni model sebe (glej Cugmas 1998, 126). Odnos med otrokom in skrbnikom ima dolgoročen vpliv na razvoj otrokovega samospoštovanja. To pomeni, da imajo odnosi z bližnjimi osebami iz zgodnjega obdobja pomembno vlogo tudi v situacijah, ko bližnjih oseb ni več zraven (glej Cugmas 1998, 141). Občutek obremenitve, ki ga je respondentka prejela s strani staršev v otroštvu, se je prenesel tudi na situacije, ko staršev ni bilo več zraven, torej v partnerske in prijateljske odnose. Otrok ponotranji izkušnje, pridobljene v odnosu s skrbniki, v model sebe in model bližnjih in ta model vnaša v nove situacije in odnose z ljudmi (glej Cugmas 1998, 141).

"Ojoj, kr panika me zgrab. Zdj mu pa morem jst to vrnt. Zdj mu pa jst tut morm neki kupt nazaj, drugače sploh ne bo fer, pa ga sam izkoriščam. Men je recimo že preveč to, če mi prevečkrat plača pijačo. Če me pelje na pijačo, jo morm naslednič jaz plačat, drgač me panika zgrab. Počutim se tak človk, k da sam izkorišča in da sam vleče stvari iz njega. Počutim se krivo in mi je čist gorzn."

Četrtega respondenta je močno zaznamovalo pogosto fizično nasilje v primarni družini. Podobni občutki se mu zbuja v sedanjem partnerskem odnosu. Iz spisov in intervjuja lahko razberem, da pred tem partnerskim odnosom ni nobene partnerice spustil blizu oziroma kot pravi sam, se nobeni izmed žensk pred sedanjo partnerico v njegovem življenju ni uspelo prebiti skozi njegove obrambne mehanizme.

"Postal sem psihično nezlomljiv nikoli nisem izgubil živcev. Vedno sem imel vse pod nadzorom ampak poleg tega sem postal neobčutljiv. Čim je bla kakšna pizdarija, sm se

jst umaknu v svoje zidove in do mene nič ne pride, še zdj ne. Sam problem, k tut druge stvari niso pršle, k tut lepe stvari niso pršle."

Posledično je bil v partnerskih odnosih prav tako nedostopen:

"Dejansko pred to (sedanjo) resno vezo nisem imel, razen ene še napol najstniške ampak zelo lepe romance, imel resne veze. Precej čudno za enaintridesetletnika. Imel sem kar nekaj žensk vendar nič globljega. Bežno sem bil zaljubljen samo enkrat v desetih letih. Bil sem popolnoma samozadosten in pogrešal nisem ničesar. Moj način življenja je bil da sem vsem ljudem okoli sebe dopuščal čim več svobode, sočasno pa tudi čim več podpore. Nikakor pa se nisem bil pripravljen spustiti v kakršen koli globlji odnos."

Respondent je v družini pazil, kaj govori in počne ter se naučil stvari skrivati, da to ne bi sprožilo fizične agresije s strani njegovega očeta. Prav tako se je to preneslo v partnerski odnos, kjer je hotel preprečiti kakršno koli sporno situacijo.

"Spominjam se, da sem od nekdanj, ko sem prihajal iz vrtca ali šole že na začetku ulice poslušal če se v naši hiši sliši kakšno vpitje. Čim je prišlo do česa tazga, k bi eventuelno lahko blo sporno, sem jaz pač lepo zadevo prkril al pa prkazu tko."

"Res da sem hotel čas zase brez obrazložitvev in hotel vzdrževati stike z vsemi znankami in prijateljicami, kar pa je bilo zanjo (partnerico) nesprejemljivo. Da bi se izognil temu, ji raznih kav s prijateljicami sploh nisem omenjal in sploh sem se obnašal tako, da sem določene stvari staktiziral samo, da bi bil mir v hiši. Seveda mi nikoli ni rekla da česa ne smem, vendar so naknadno vedno prišli izbruhi ali kuhanje mule, ki sem jih jaz težko prenašal. Z vsemi temi problemi sem se jaz soočal na enak način kot v svoji primarni družini."

Šesti respondent se je zaradi nesprejemanja njegovih želja v primarni družini ter neslišnosti s strani staršev zaprl vase. Kar je botrovalo temu, da je zatrl svoje želje in čustva, deloval na racionalni ravni ter imel težave z zaznavanjem občutkov ter želja drugih.

"Moja prejšnja partnerska odnosa sta v primerjavi s sedanjim komaj vredna omembe, saj sem v njej funkcioniral kot robot, skrit za debelim kovinskim oklepom - seveda posledica mojih predstav in vzorcev. Z nobeno partnerko nisem navezal globljega odnosa, saj tega nisem znal. O mojih čustvih nisem govoril, pa tudi partnerkinih nisem zaznaval."

"Če sem me kakšne želje (v družini) in če je bilo več kot povprečje, je bilo 'ja pa veš, pa...' in sem se navadil to v sebi držati, nisem razlagal, ker sem vedel kakšna reakcija bo. Zdaj se šele učim, kako sprejemati to, če nekdo drug izrazi svojo željo. Na kakšen način jo naj on izrazi, da bom jaz to dojel kot neobvezno željo. Pri nas doma je bilo tko, če je babica izrazila neko je to pomenilo že mus. Ščitil sem se pred tem da bi, mislil zato, da bi lahko svoje želje vsaj me v glavi. Mislim nisem jih dajal ven, zaradi tega ker bi bile ranljive in jih nisem znan bral ker sem bil navajen, da se jih je pometl in ignoriral in tko. Mislim, to se tko ful grozno sliši, sam ubistvu je res no. Isto pol partnerkine želje nisem niti slišal, nisem niti zaznal, nisem vedel kaj je bila želja. In pač, nisem mogel se odpret, nekako tko bom rekel, z debelim plaščem, v palerini okoli hodiš."

Sedma respondentka je občutke ob očetovih neizpoljenih obljubah prav tako doživljala v partnerskem odnosu, čeprav so se njeni občutki velikokrat sprožili že ob manjšem dogodku, ki bi utegnil samo spominjati na očetove neizpoljene obljube. Očeta je idealizirala (Ojdipov kompleks). Očetovo prevaro mame je doživela, kot da bi oče prevaral njo – ona je bila ljubosumna. V današnjih odnosih še vedno idealizira moške, hkrati pa se ob podobnih dogodkih, kot jih je respondentka doživela v otroštvu, sprožijo občutki in strah, da bo ponovno prevarana, zapuščena.

Iz spisov je razvidna idealizacija očeta:

"Spominjam se, da mi je oče bral pravljice in sem se počutila kot v nekem sanjskem svetu, to obdobje s pravljicami je trajalo veliko časa, še na začetku osnovne šole. Vse kar je povedal se mi je zdelo tako resnično, vrjela sem mu vse kar je obljubil."

"Spominjam se, ko mi je oče pomagal pri spisu iz slovenščine, takrat sem ta spis prebrala pred celim razredom in dobila petico, bila sem zelo ponosna nase in na očeta, mislim, da je z branjem pravljic, na mene prenesel veliko domišljije."

"Oče je bil skozi vsa leta zaščitniški do mene, razumevajoč, zaradi tega sem mu bolj zaupala, sploh tiste slabše stvari, no meni se niso zdele tako slabe ali grozne, samo videla sem, da jih mama dojema kot grozne in slabe."

Vpliv očetove prevare na respondentko:

"Ampak, ostanimo pri plavanju, na začetku je bilo vse uredi, starša sta me skupaj pripeljala ali pa počakala, dokler ni prislo, do spoznanja očeta in druge zenske, zacutila sem da nekaj ni uredi in nisem marala več hoditi na plavanje, saj sem se pocutila krivo, da je oče spoznal to zensko, s tem ko jo je spoznal sem ugotovila njegove prazne obljube, starša nista bila več partnerja, poslušala sem njune obtožbe kdo je zakaj kriv in res zasovrazila plavnaje. Od takrat naprej je slo vse skupaj samo se navzdol."

"Potem so prisla leta, ko je očeta zaneslo, odaljil se je, seveda sem bila žalostna, nekako zavržena od očeta, da ima sedaj nekoga drugega raje od mene, sestre in mame."

Ob očetovih neizpoljenih obljubah je doživljala, da je ne mara, da "kar nekaj obljublja, kar nekaj govori. Sem bla žalostna, ker samo nekaj govori, pa jezna, češ raje bodi tiho, če potem tega ne nardiš."

V partnerskem odnosu se je počutila podobno.

"Ubistvu sem bila jezna, užaljena sem bla, zelo sem bla jezna na neizpolnene (partnerjeve) obljube. Pa žalostna sem bla, češ da me nemara, da je to reku samo zato, da bi jaz dala mir in ubistvu sem potem še bol norela in težila partnerju, lahka je šlo tut za neko malenkost, na primer da bo čokolado prinsu, pa jo ni, pa je blo že vse nekaj narobe."

Idealizacija sedanje partnerske zveze, ki jo je respondentka začela pred kratkim:

'Brez tveganja ni nicesar, zakaj bi se zaradi teh stvari odpovedal upanju, da je nekdo ki te caka, da je nekdo ki ti je usojen, romantična ljubezen s princem na belem konju?, ne, gre za upanje, gre za čustva, tako kot pri vsakem s katerim si in s katerim si zelis bit. Ko si

končno z nekom neglede na to, se počutis kot da se je čas ustavil, kot da zacenjas znova, spet nekaj znova, spet lahko deluješ, ne da bi se delal kaj si, si to kar si, ni se mi treba delat, vem da mogoče vpliva na to moje pisanje zaljubljenost, ko se ne spoznaš čisto vsega, ampak čas in prostor sta prava, cutis, da sem dovolj zrela, da sem sposobna imeti nekoga rada, brez maske, stojis gol pred njim in si enakopraven. ne vem... v nekakem lebdecem stanju si, stanje ko si realen in si dosegel tisto kar si želiš. Ko se ne prepričaš, lahko poveš svoje mnenje, pa ga človek poslušaj, ko človek izpolni svoje obljube, ko ti ne da povoda za ljubosumje, ko si preprosto miren, ko cutis umirjenje."

5.5.5 Podobnosti med partnerji respondenta in njegovimi starši

V zakonu gre za vzbujanje starih vzorcev, pa čeprav so bili ti travmatični. Vsi najpomembnejši odnosi v otroštvu so v nas pustili globoka znamenja in oblikujejo podobo, ki jo partnerja preko mehanizma projekcijske identifikacije zasledujeta pri iskanju partnerja, kajti ta oseba obljublja, da bo lahko naredila partnerja ponovno celovitega. Pri partnerskem odnosu gre za iskanje ravnotežja med ločenostjo in ponovno vrnitvijo v simbiozo, samo iskanje ravnotežja med tema dvema skrajnostma, pa je pogosti povod sporov v partnerskem odnosu (Gostečnik 1998).

Po Bowlbyju (1973) ljudi velikokrat privlači partner, ki ustreza njihovem delovnemu modelu drugega, kar utrjuje njihov stil navezanosti. To igra pomembno vlogo v izkušnjah v partnerskem odnosu in jim otežuje preoblikovanje modela (Ule 2004).

V raziskavi se je, tudi v skladu s teorijo, pokazala podobnost med obnašanjem respondentovih staršev ter obnašanjem njegovega/njenega partnerja. Tako tretji respondent doživlja svojo partnerico kot nepopustljivo, v nadaljevanju pa prav tako lahko razberem, da ima podobno vedenje tudi njegova mama.

"Ponavadi tko, da se (partnerica) odloči za neki in tko pač je, ni popuščanj, pa tega. Včasih se mal težji postav v vlogo družga, tko da včasih mav živce zaradi tega zgubim."

"Ona (mama) je velik bl trmasta pa odločna, ampak pa prizna, da nima prov oziroma k vid da je kakšna druga rešitev. Nč tko pač, k ma prov, ma prov, takrat ni pogojev, da jo bo kdorkoli premaknu. Takrat k ma pa narobe, bo pa priznala, da se je zmotla. Ampak

se da z njo zment ščasoma, ampak včasih, če so njena čustva močna, traja več dni. Traja, da sprejme, da neki ni mela prov."

Četrty respondent ob ljubosumju partnerice doživlja podobne občutke, kot jih je v primarni družini.

"Emm, ja, za fotra bi lahk reku, da mata (partnerica in oče) na trenutke oziroma ne da mata enak pristop, ampak da jst čutm podobne pritiske. Tist občutek prej, pred samim dejanjem, k ga nekak pričakuješ, je dost podoben. Pol včasih je tut dejanje mal podobno."

Iz spisov in intervjujev pete respondentke opažam možno vzporednico med nevklučenostjo njenega očeta ter ignoriranjem njenega prvega partnerja.

"Oči, jaz tud vem, tku ku mami, da me ma ful rad, da bi naredu vse za mene, da me podpira. Ni pa tulk, ne pogovorjava se tok o stvareh, bolj površinsko govoriva, bolj o dogodkih, ne kako si se počutu, kaj si doživljal. Mislim sj bi lahko povedala, sj če sta oba mi ni problema, sam za očija se mi zdi, ne vem, da ga ne bi zanimalo."

"Ma jst sm doskrat jezna na nanga, ker ne razume mami, čeprov je tut ona kriva. Sam dokst mu pove, sam tut če mu pove, je njemu tudi, oh, od kje pa je zdj to padlo. Zarad tega ker ne vem, jst sm tudi doskrat dojemljiva za to, kako se ljudje obnašajo, vidim da je neka sprememba v glasu, začutim da neki ne štima, hitro vidim to, on tega ne vidi. Ti greš lahko mimo njega zabuhu, k si joku, pa tega ne bo opazu."

"Ja, počutim, zdj ne, samo sem se počutla zapostavljeno, no mislim... zapostavljeno, to je mal taka beseda. Sm bla jezna ker ne vidi, jst sm tut včasih htela tako pozornost, ne da direkt poveš, ker včasih ne moreš, pa hočeš, da te nekdo vpraša."

V partnerskem odnosu:

"Potem je bla ignoranca na ta način, s kolegico sva sedele na pijači, on (bivši partner) se nama je pridrižu in sploh, ne vem, se je usedu zrav nje, k da mene ni, kr neki okoli nje, se je dotiku, ji daju pozornost, jst pa tm sedela, ko en bogi moj. Na ta način."

Počutila se je "grozno, manjvredno, odmaknjeno. Jezna po eni strani in pol sm mela kr tiste take kot napade. Nisem se ga mogla dotaknt, na ta način, prov en tak. Sam nisem si pa znala, da bi znorela, pa povedala takrat kaj me matra."

Pri tej respondentki je prav tako opazno, da jo starša (predvsem mama) podpirata in se zavzemata zanjo in njene potrebe. Prav tako lahko opazim podobnosti v njenem sedanjem partnerskem odnosu, ki temelji na spoštovanju, sprejemanju, učenju, pogovoru.

"S stresom smo (v družini) se soočali različno, glede na situacijo. Ponavadi smo se pogovorili, včasih pa sta straša tudi vzdignila glas. Če pa je šlo zame sem imela vadno njuno polno podporo. Odločitve pa sta sprejemala skupaj in ko sta se za kaj odločila, četudi se je zdelo težko, sta to tudi izpeljala."

"S svojim partnerskim odnosom sem zelo zadovoljna. Počutim se ljubljeno, sproščeno, predvsem pa, da me partner razume in spoštuje. Četudi včasih kaj takega rečem, naredim, se o tem pogovoriva in naletim na razumevanje. Glede na to, da je najina zveza večletna, začneš cenit drugačne stvari."

Šestega respondenta partnerica malo spominja na očeta.

"Na očeta mogoče tko kakšne lastnosti, pa nek drive uspešnosti al pa tko mal energično, mal bl muddy."

5.5.6 Spremembe starih vzorcev

Zanimivo je, da večina respondentov, ki v partnerskem odnosu doživlja sedanji odnos s partnerjem kot nekoliko drugačen od ostalih, bolj pozitiven in pomemben v prepoznavanju njihovih vzorcev.

Sprašujem se, zakaj večina doživlja sedanji odnos kot nekoliko drugačen od njihovih preteklih partnerskih odnosov. Menim, da temu lahko botruje več dejavnikov. Eden izmed njih je mogoče težje distanciranje v odnosu, v katerega si vpleten. Drugi vzrok bi

lahko iskala v obrambnih mehanizmih in želji po tem, da tokrat spet ne bi bilo kaj narobe ter hotenju tokratnega dobrega objekta in uresničitvi pretrganja svoje otroške travme. Gre za podzavestno prizadevanje, da bi se tokrat stara drama odvila drugače, na pozitiven način (Gostečnik 1998). Pri sedmi respondentki bi občutek tokratnega drugačnega odnosa v primerjavi z drugimi njenimi odnosi povezala z njeno začetno zaljubljenostjo. Kot že rečeno v teoretičnem delu, se zmanjša razsodnost za prepoznavanje razlik med partnerjema. Občutek imaš, da si s partnerjem eno, drugačnost in napake pa odrivaš stran, dokler se le da. Tretji vzrok lahko pripišem morebitni resnični spremembi kvalitete odnosa. Odnos se lahko spremeni zaradi večjih življenjskih dogodkov. Značilnosti navezanosti se sicer z razvojem spreminjajo, toda temelji ostajajo enaki, z izjemo večjih življenjskih dogodkov družine oziroma v partnerskem in/ali terapevtskem odnosu (Žvelc in Žvelc 2006).

Primeri respondentov:

Prvemu respondentu je partnerka očitala pasivnost. Svoj pogled na življenje je spremenil ob novi službi, kjer veliko potuje. Vstop v službo ali menjavo delavnega mesta bi označila kot pomemben dogodek v življenju.

"Ne vem, mogoče ta služba k sm jo dubu, da si mogu zlo okol hodit. Pa dva mesca sem preživel v X sam, pa sm vidu da je to kr fajn zadeva. Pa sm pol v privatnem življenju bolj ta načela vzev. "

Druga respondentka:

"Eden iz takih pozitivnih dogodkov je to, ravn to, da mam partnerja, da mi čez ful stvari pomaga. Jaz sem si zmeri želela met partnerja, k bo men tut najboljši prijatelj, ki bo mi stav zmeri ob strani, pa mi znal pomagat, pa znal, skupi z mano it naprej. Se mi zdi, da sem od A1 to dosti dobila. In to mi je ful pomagal, ker sem zlo zrastla v tej zvezi. Velik stvari, ki jih prej sama nisem znala rešit, sem jih zdj znala, sama pri sebi."

Peta respondentka:

"Mogoče je pri nama razlika z ostalimi pari, ker se truduva drug za drugega. Ne sprejemava preprosto najine zveze kot nekaj samoumevnega. Seveda si zaupava in

poveva stvari, ki jih drugim ne, hkrati pa se zavedava potreb drugega in se po najinih zmožnostih trudi, da jih vsaj včasih uresniči. Seveda pa se tudi včasih skregava, čeprav še nikoli nisva imela tihega dneva, ker se pogovoriva, ko premeljeva situacijo."

Pri šestem respondentu menim, da gre za zavestno delo na odnosu:

"Moj trenutni odnos zame pomeni ogromen preskok v kvaliteti življenja, nivoju zavedanja in bivanja. Postal sem sposoben brskati po sebi in se soočati s svojimi čustvi, željami in strahovi. Poleg tega sem se veliko naučil tudi o tem, kako se soočati z željami in čustvi drugih ljudi - čeprav me čaka še veliko dela."

"Ja, se intenzivno spreminjava in učiva in postavljava nove vzorce, na nov način probava stvari reševati, si povedati. Sicer se spotikava, na trenutke je vse tko, k da ne gre nikamor, ampak, ne vem, ampak po greva pa km skup na obisk, pa poslušava kakšne druge ljudi, pa vidim kok sva deleč pršla v tem učenju, kok sva se midva spremenila."

"Zadnje čase sem tudi jasno začutil, da se na nekaterih področjih zelo zelo dobro ujemava, da se ob njih povezujeva. To so recimo starševstvo, življenjska pro-aktivnost, poslovno razmišljanje. Poleg tega sva pred kratkim v določenih situacijah "prebila led", spremenila vzorec vedenja. Lažje izrečeva najine občutke in čustva ter slišiva drug drugega."

6 ZAKLJUČEK

Odnosi v družinah, družinsko ozračje in dinamika pomembno vplivajo na posameznikove predstave o sebi in ostalih ljudeh. Družina je tista, v kateri se najprej nauči odnosa do sebe in zunanjega sveta. Predstave, ki prevladuje v posameznikovem življenju, so v veliki meri odvisne od sporočil in občutkov, ki jih je prijemal iz svojega okolja od otroških let naprej. "Po teoriji navezanosti od takrat, ko dojenček med drugo polovico prvega leta življenja nezavedno razvije notranje reprezentacije odnosov navezanosti, so le-te relativno stabilne v času in vodijo malčkovo obnašanje v novih situacijah." (Belsky, Campbell, Cohn in Moore v Cugmas 2003, 87)

Pri raziskavi sem imela težave s pridobitvijo respondentov. Mnogi niso želeli govoriti o svojih družinah in partnerskih odnosih. Vendar so se respondenti, ki so sodelovali v raziskavi, zadostno samorazkrili, da sem lahko pridobila podatke, ki nakazujejo na vpliv partnerskega odnosa med staršema ter vpliv odnosa staršev do otroka na otrokove nadaljnje odnose. Omejitev raziskave vidim v tem, da verjetno zaradi osebne narave raziskave nisem prišla do vseh podatkov. Po drugi strani sem v intervjujih z nekaterimi vprašanji zašla s teme raziskave.

Raziskava je potrdila vpliv izkušenj in vzgledov v družini na respondentovo vedenje in občutke v lastnih partnerskih odnosih. Respondenti so se začeli zavedati starša kot partnerja v različnih življenjskih obdobjih. Največkrat so razumeli partnerski odnos med staršema, ko so sami začeli vstopati v tovrstne odnose, drugi vzroki so bili odraščanje, ločitev ter novi partnerji staršev. Pokazalo se je, da so se predvsem respondentke identificirale z vlogo mame. Tudi spisi in intervjuji so pokazali večjo podobnost med hčerko in mamo, medtem ko se respondenti sami niso identificirali z očetom. V njihovih spisih in intervjujih so vidne nekatere podobnosti z očetom kot so pomen uspeha in tekmovalnost v življenju ter podobno vedenje v primeru, ko respondent izgubi kontrolo nad jezo. Ena možnih razlag je, da je slabše identifikacije z vlogo očeta posledica bolj pasivne in manj vključene vloge očeta v družinah respondentov. S prebiranjem podatkov sem namreč dobila vtis, da je oče manj vključen v družinsko dinamiko. V družino se udeležuje bolj preko pogovorov o vsakdanjih vprašanjih in ne toliko emocionalno." V razvitem svetu si mnogi očetje želijo enako

razdelitev skrbi za otroke, kljub temu pa statistiki še naprej vztrajno ugotavljajo, da očetje preživijo z otroki precej manj časa kot matere. Čas, ki ga preživijo z otroki, porabijo v drugačne namene kot matere." (Zavrl 1999, 25)

Če ne nastopi nobena krizna situacija, ki bi jih lahko prisilila k razvijanju aktivne starševske vloge, se številni očetje raje odločijo za vztrajanje pri tradicionalnem vzorcu, kljub dejstvu, da je takšna drža v nasprotju s sodobno družbeno realnostjo, kot se kaže v primeru zaposlenih mater in večjega odobravanja očetove vpletenosti pri skrbi za otroke (Zavrl 1999, 223).

Raziskava je pokazala podobnost med odnosom med staršema ter vedenjem in doživljanjem respondentov v njihovem partnerskem odnosu. Od staršev otrok pridobi prve informacije, kako naj se obnaša v interakciji z drugimi ljudmi. Za otroka je ljubezen med skrbnikoma pomembna, saj se preko nje nauči, kaj je (spolna) ljubezen in kako ravna človek z osebo drugega spola in jo ima resnično rad. Zdravo razmerje med staršema daje otroku zaupanje v odnose med spoloma ter optimistično stališče do tega oziroma prepričanje o možnosti, da bo takšno ljubezen uresničil otrok tudi v svojem življenju (Košiček 2000).

Navezanost ni značilna samo za zgodnje odnose med starši in otroki. Čeprav je navezanost najbolj vidna v otroštvu, je prisotna skozi celotno življenjsko obdobje in se kaže preko misli in obnašanja v času, ko iščemo bližino z nam pomembnimi osebami v času grožnje in potrebe (Bowlby 1988 v Ule 2004). Raziskava je nakazala podobno doživljanje v respondentovi družini in njegovih nadaljnjih partnerskih odnosih. Ugotovila sem, da so bili pri vseh sedmih respondentih nekateri občutki, ki so jih doživljali v svoji partnerskih odnosih, podobni tistim, ki so jih doživljali v otroštvu. Tako se je pri prvem respondentu v partnerskih odnosih prav tako pojavljala kritičnost, pri drugi respondentki pomanjkanje podpore in občutek obremenitve partnerja, ko izraža svoje želje. Tretji respondent je v partnerski odnos prenesel pozitivne vzorce komuniciranja in reševanja konfliktov. Četrty respondent je ob partneričinem ljubosumju občutil podobno, kot se je počutil doma ob fizičnem nasilju očeta. Šesti respondent v partnerskih odnosih ni izražal svojih želja, saj v njegovi družini njegove želje največkrat niso upoštevali. Sedma respondentka je v partnerskem odnosu prevzela ljubosumno in nadzorovalno obnašanje.

Raziskava je pokazala na pomembnost vpliva družine in družinskih odnosov na posameznikovo nadaljnje vstopanje v lastne partnerske odnose. V nadaljnjem raziskovanju bi bilo zanimivo raziskati vzroke manjše identificiranje respondentov z očetom ter vzroke za bolj pozitivno doživljanje sedanjega partnerskega odnosa v primerjavi s preteklimi partnerskimi odnosi respondentov.

7 LITERATURA

- Arenes, Jacques. 2003. *Ali je oče še del družbe?*. Ljubljana: Oka, otroška knjiga.
- Avery Butler, Catherine, Susan J. Frank in Mark S. Laman. 1988. Young Adults' perceptions of Their Relationships With Their Partners. Individual Differences in Connectedness, Competence, and Emotional Autonomy. *Developmental Psychology* 24 (5): 729–737.
- Beck, Ulrich in Elisabeth Beck – Gernsheim. 1990. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bergant, Milica. 1981. *Družina-zakon-ljubezen na razpotjih*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Brajša, Pavao. 1982. *Človek, spolnost, zakon: psihodinamika odnosov, seksualnosti in zakona*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- 1987. *Očetje, kje ste? Mit in resnica o materinstvu*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Collins, Nancy L. in Stephen J. Read. 1990. Adult Attachment, Working Models, and Relationship Quality in Dating Couples. *Journal of Personalit and Social Psychology* 58 (4): 644–661.
- Cugmas, Zlatka. 1998. *Bodi z menoj mami: razvoj otrokove navezanosti*. Ljubljana: Produktivnost d.o.o., Center za psihodiagnostična sredstva.
- 2001. Nova spoznanja o vlogi staršev pri razvoju otrokove navezanosti. *Psihološka obzorja* 10 (2): 51–66. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/results.asp>. (15. december 2008).
- 2003. Navezanost je dinamičen sistem. *Psihološka obzorja* 12 (1): 85–102. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/results.asp>. (15. december 2008).
- Čerin, Ančka, ur. 1983. *Vajino skupno življenje*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.

Elium, Don in Jeanne Elium. 2000. *Vzgoja sinov: Starševstvo in vzgoja zdravega moža*. Ljubljana: Orbis.

--- 2001. *Vzgoja hčera: Vloga staršev v razvoju zdrave ženske*. Ljubljana: Orbis.

Forgas, Joseph. 1985. *Interpersonal behaviour: The Psychology of Social Interaction*. Sydney: Pergamon Press.

Giddens, Anthony. 1997. *Sociology*. UK: Polity Press

--- 2000. *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba /*cf.

Hazan, Cindy in Phillip Shaver. 1987. Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology* 52 (3): 511–524.

Hendrix, Harville in Helen Hunt. 2006. *Zdrav otrok in ljubezen staršev*. Ljubljana: Orbis.

Kavčič, Tina in Maja Zupančič. 2006. *Osebnost otrok in njihovi medsebojni odnosi v družini*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske Fakultete.

Kitzinger, Sheila. 1994. *Me, matere*. Ljubljana: Ganeš.

Kobak, Rogers R. in Cindy Hazan. 1991. Attachment in Marriage: Effects of Security and Accuracy Of Working Models. *Journal of Personality and Social Psychology* 60 (6): 861–869.

Kobal, Leonida. 2001. Zlimam se z ljudmi: ugotavljanje terapevtskih učinkov pri prostovoljcih z vidika teorije navezanosti. *Socialno delo* 40 (6): 335–353.

Kobal Možina, Leonida. 2007. Stili navezanosti pomagajočih prostovolcev in soočanje s stresom pri nudenju psihosocialne pomoči. *Psihološka obzorja* 16 (4): 75–95.

Kompan Erzar, Lia Katarina. 2003. *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek: Frančiškanski družinski inštitut.

Košiček, Marjan. 1992. *Otrok, moja skrb*. Maribor: Obzorja.

--- 2000. *Ne boj se ljubiti*. Radovljica: Didaktika.

Kuhar, Metka. 2007. Odnos mladih odraslih do ustvarjanja družine in rojevanja. *IB revija* 41 (2): 50–61. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/results.asp>. (16. november 2008).

Mikulincer, Mairo in R. Phillip Shaver. 2007. *Attachment in Adulthood: Structure, Dynamics, and Change*. New York: The Guilfor Press.

Mikulincer, Mario in Victor Florian. 1999. The Association between Parental Reports of Attachment Stylr and Fmily Dynamics, and Offspring's Reports of Adult Attachment Style. *Fam Proc* 38: 243–257.

--- 1999a. The Association between Spouses' Self-Reports of Attachment Styles and Representations of Family Dynamics. *Fam Proc* 38: 69–83.

Musek, Janez. 1995. *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.

Olson, David in Blaine Fowers. 1993. Five Types of Marriage: An Empirical Typology Based on ENRICH. *The Family Journal* 1 (3): 1–19.

Praper, Peter. 1996. *Razvojna analitična psihoterapija*. Ljubljana: Inštitut za klinično psihologijo.

Rener, Tanja, Vika Potočnik in Vera Kozmik, ur. 1995. *DRUŽINE: različne – enakopravne*. Ljubljana: VITRUM d.o.o.

Rener, Tanja. 2007. Globalizacija, individualizacija in socialna izključenost mladih. *IB revija* 41 (2): 40–49. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/results.asp>. (16. november 2008).

Sieder, Reinhard. 1998. *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: Studia humanitatis: ZRC.

Statistični urad Republike Slovenije. 2007a. *Sklenitve in razveze zakonskih zvez*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=1784 (11. november 2008).

--- 2007b. *Živorojeni otroci*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1718 (11. november 2008).

Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Sodobna družba.

Tomori, Martina. 1994. *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.

Tysoe, Maryon. 1997. *Ljubezen ni dovolj*. Ljubljana: Vodnikova založba.

Ule, Mirjana. 1993. *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 2002. Spremembe odraščanja v sodobnih družbah tveganj. *Socialna pedagogika* 6 (3): 221–238. Dostopno prek: http://www.zzsp.org/revija/sp2002_3.htm#1. (16. november 2008).

--- 2004. *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2007. Mladi in družbene spremembe. *IB revij* 41 (2): 62–69. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/results.asp>. (16. november 2008).

Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Zavrl, Nataša. 1999. *Očetovanje in otroštvo*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Žmuc-Tomori, Martina. 1988. *Klic po očetu*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Žvelc, Maša in Gregor Žvelc. 2006. Stili navezanosti v odraslosti. *Psihološka obzorja* 15 (3): 51–64.

PRILOGE

PRILOGA A: Navodila za pisanje spisov

Sem Eva Žnidar, študentka Fakultete za družbene vede. V sklopu diplomske naloge raziskujem vpliv partnerskega odnosa staršev na lasten partnerski odnos. Rezultati, pridobljeni z raziskavo, se bodo uporabili izključno v raziskovalne namene in bodo predstavljeni anonimno. Pred vami sta dve tematiki, za kateri vas prosim, da napišete poljubno dolg spis. Kasneje bom na podlagi vašega spisa z vami naredila še osebni intervju. Zahvaljujem se vam za vašo pripravljenost sodelovati v moji raziskavi.

Prvi spis:

Z mislimi se vrnite v svojo izvorno družino in opišite vaš odnos s starši: kako ste se razumeli z očetom in mamo. Kakšen odnos je imela do vas mama in kakšnega oče? Kakšno je bilo družinsko vzdušje? Kako sta se starša vedla v stresnih situacijah? Kako se je odnos s starši z leti spreminjal in kakšen je sedaj?

Če pomislite nazaj, kako vidite in doživljate odnos, ki sta ga imela starša - kako se je mama vedla do očeta in kako oče do mame. Kakšna čustva sta si izkazovala oz. katera čustva so prevladovala v njunem odnosu? Kdaj ste začeli dojemati starša kot (medsebojna) partnerja in ne zgolj kot vaša starša?

Drugi spis: Predstavite vaš sedanji partnerski odnos; kako se v njem počutite, kako doživljate partnerjevo obnašanje do vas ter kako vi doživljate vašo udeležbo v odnosu. Ste zadovoljni z odnosom? Kaj bi želeli v odnosu spremeniti?

Opišite vaše dosedanje partnerske odnose; koliko resnih ali/in bežnih odnosov ste imeli; kako intenzivni so bili; kakšno je bilo v njih vaše počutje; kako in zakaj se je odnos prekinil?

*opomba: če ste v partnerskem odnosu, odgovorite na vsa vprašanja, če trenutno nimate partnerja, pa na vprašanja v drugem odstavku.

PRILOGA B: Osnovni intervju

Skupna vprašanja:

1. Trajanje sedanjega partnerskega odnosa?
2. Koliko resnih zvez ste imeli v preteklosti?

3. Živite s partnerjem?
4. Imate otroke?
5. Bi izpostavili kakšen pozitiven ali negativen dogodek ali pomembno izkušnjo v vašem življenju?
6. Razmislite o morebitnih vzporednicah med partnerskim odnosom vaših staršev ter vašim sedanjim partnerskim odnosom.
7. Razmislite še o vzporednicah med obnašanjem vaše mame in očeta do vas ter obnašanjem vašega partnerja do vas. Kakšno pa je vaše obnašanje do partnerja?

PRILOGA C: Primera spisa in intervjuja

Primer 1

Prvi spis

Kot čisto mala se ne spominjam kako je bilo v naši družini. Mislim, da sem odnose začela dojemati nekje tam okoli 5 leta, ko sem z očetom potovala z avionom na otok Vis. Spominjam se, da sem bila brez mame, ker je bila takrat moja sestra se čisto mala. Vendar sem se zabavala, oče je veliko govoril in se ukvarjal z mano, pazil na mene in mi dopuščal veliko svobode, saj sem skakala okoli, lizala sol iz kamnov in počela kar se mi je zahotelo.

Spominjam se, da mi je oče bral pravljice in sem se počutila kot v nekem sanjskem svetu, to obdobje s pravljicami je trajalo veliko časa, še na začetku osnovne šole. Vse kar je povedal se mi je zdelo tako resnično, vrjela sem mu vse kar je obljubil, natančneje se spominjam obljube na bomo z celo družino odšli na Nort Cap, ko bova s sestro dovolj velike. Bila sem vesela, vau, ati nas bo vse peljal v odaljene kraje, počutila sem se prijetno, navdušena in komaj sem čakala, da ta dan pride.

V tem osnovnošolskem obdobju, se spominjam, da se ne spomnim, da mi je mama prebrala kakšno pravljico, da je bila bolj živčna in da ni izkazovala neke topline do naju s sestro. Res je veliko delala in ko je prisla iz službe je skrbela se za gospodinjstvo. Vendar pa lahko rečem, da sta mi oba starša pomagala pri učenju, mama pri biologiji, ata pa pri slovenščini, matematiki in fiziki. Spominjam se, ko mi je oče pomagal pri spisu iz slovenščine, takrat sem ta spis prebrala pred celim razredom in dobila petico, bila sem zelo ponosna nase in na očeta, mislim, da je z branjem pravljic, na mene prenesel veliko domišljije. Oče se ni nikoli jezil gde uspeha v OŠ, medtem ko je

mama bila bolj tečna in ni našla dobre stvari, četudi sem dobila 2, vedno sem se ji bala povedat za moje ocene, ker sem vedla, da nikoli ne bo dovolj dobro in da bo rekla, a Maša pa je lahko dobila 4 ali 5. To me je prizadelo, saj je bil vedno nekdo boljši od mene neglede koliko sem se trudila, vsaj pri plavanju sem bila dobra! Moram povedati, da sem bila zaradi maminih besed kar nekajkrat ljubosumna na Mašo, ker je dobivala boljše ocene, včasih se mi zdi, da sem bila prav tekmovalna, da bi bila boljša od nje in da bi me mama pohvala.

Spominjam se veselih dnevor, ko so k nam hodili Ivanovičevi na tarok, takrat sem doživljala straša kot partnerja, saj sta držala skupaj, vendar pa, če je mama kaj narobe naredila jo je oče velikokrat preglasil, to tako, nekako očitajoče.

Rada sem imela Ivanovičeve, saj smo pripravljali igrice za starše in takrat sem bila pohvaljena, kako dobro smo to naredili, kako smo super, pocutila sem se pomembno in vidno.

Partnerja sta bila takrat, ko smo dobili obiske, ko smo bili sami, pa sta bila starša, pa še to sta imela vsak svoje mnenje glede vzgoje. Ata je bil tisti bolj razumevajoč in popustljiv, zato sem ga imela tudi raje.

Prav veselo je bilo ko smo hodili na izlete, bilo je lepo, mirno, nihče se ni kregal, takrat sta se celo strinjala o tem, če je kdo nekaj rekel, da je šel drugi v drugo smer, ampak sta se strinjala o odločitvah

Oče je bil skozi vsa leta zaščitniški do mene, razumevajoč, zaradi tega sem mu bolj zaupala, sploh tiste slabše stvari, no meni se niso zdele tako slabe ali grozne, samo videla sem, da jih mama dojema kot grozne in slabe. Se posebej mi je sedaj prisel na misel dogodek, ko sem padla 2. letnik srednje sole, ko nisem smela tega povedat babici, da se me ne bi sramovali? Tega nisem razumela, saj sem vedela, da me imajo babice in dedki radi, zakaj bi lagala? Bila sem zmedena, jezna, uzaljena, ali sem slab clovek? Zakaj mi ne more iti tako dobro kot sestri? Zakaj nisem taka? Potem pa se babica rece mami in očetu, da bi morala sedet na rdeci plazini, da bi si vec zapomnila! To me je skrajono razžalostilo, pocutila sem se kot da sem prizadeta, pa da ne boste mislili enkrat so mi to rdeco blazino res podaknitli pod rit!

Ampak takrat sem se doma se vedno pocutila varno, uredi, mogoce malo omejjajoče, saj nisem smela dolgo ostati zunaj, tke razne najstniske stvari, ko ne smes pripeljat domov fanta, ko ne smes bit dolgo zunaj, ta najstnska leta so bila za mene leta prepovedovanja, kar je bilo seveda takrat za mene grozno, kaznovalno, nisem razumela zakaj nekih stvari ne semem, se mi zdi da se bila po eni strani odgovorna, kar se doma

tice, pri drugi, kar se sole tice pa mi ni slo in ni slo, zato sem se pocutila ,tako koda da nisem popolna, in sem zato manj cenjena, povsot ne samo doma.

Ampak, ostanimo pri plavanju, na začetku je bilo vse uredi, starša sta me skupaj pripeljala ali pa počakala, dokler ni prislo, do spoznanja oceta in druge zenske, zacutila sem da nekaj ni uredi in nisem marala vec hoditi na plavanje, saj sem se pocutila krivo, da je oce spoznal to zensko, s tem ko jo je spoznal sem ugotovila njegove prazne obljube, starša nista bila vec partenrja, poslusala sem njune obtozbe kdo je zakaj kriv in res zasovrazila plavnaje. Od takrat naprej je slo vse skupaj samo se navzdol.

Lahko recem, da smo skupaj preziveli veliko lepega, vendar so slabe stavri nekako pretehtale.

Danes, hm.... moram povedati, da se je celotna slika obrnila, ce sem prej imela raje oceta, lahko recem, da sem od plavanja naprej imela raje mamo. Vrno sem se pocutila ob njej, ce je nekaj rekla je to tudi storila, vendar pa je tu bila tudi zanka, saj sem poslusala kaksen je oce, ceprav sem ga imela rada, se mi je zaradi tega zameril. Starsa nista medsebojno razciscevala stvari, ampak sta se blatila preko mene. Bila sem nekako sredi ognja, mislec, da lahko resim to krizo, sem se vedno bolj utapljala, vse do predkratkim. Tega se nisem zavedala, dokler nisem dozivela napadov panike, seveda jih ne morem cisto predpisati samo njima, vendar vem da sta kriva za 1/3 njih.

No, pa vendar sem spoznala, da bost zivela drug z drugim in ne z mano, da bosta morala drug drugega prenasat, pa tisto kar sta skuhala naj tudi pojedsta. Kakšno sliko sta ti dala starša o partnerstvu?

Moram povedati, da obema ne zaupam ravno cisto vse, saj je tudi mama v nekem umesnem obdobju dajala prazne obljube in me zavajala, da je nekaj nardila, ceprav ni, ubistvu sem se v nekem dolocenem obdobju pocutila kot policaj! Kot, da sem stars jaz, da moram jaz skrbeti, da je vse res kar se rece, da moram jaz preganjat starsa, da naredita tisto kar receta, da moram jaz gladit spore in jaz resevat probleme, ki jih imata ona dva in ne jaz, za moje proble sploh ni bilo casa.

Doma sem se pocutila dobro, ko sem bila majhna, pa tam do nekje 6 razreda, takrat sem cutila nekako druzino, cetudi sta starsa imela probleme, smo bili celota, potem so prisla leta, ko je oceta zaneslo, odaljil se je, seveda sem bila zalosta, nekako zavrzena od oceta, da ima sedaj nekoga drugega raje od mene, sestre in mame. Doma ni bilo lepo, kreganje, preprekanje in spikanje oceta in mame, pocutis se kot med dvema ognjema, ne mores ne levo ne desno, ce se premaknes v levo ti zameri desna polovica, ce se premaknes v desno ti zameri leva stran, enostavno stojis na sredini in cakas konec

vojne,ki je ni in ni konec,traja celo vecnosti,ti si pa unicen,pa se trudit se moras da si popolen,na vseh podrocjih,drugace pada se po tebi.

Sedaj,hmmmm...tezko je opisat kako se sedaj doma pocutim,takole.....starsa ne vidim vec kot partnerja,vidim ju kot cloveka,kot Slavka in Tatjano,z vsakim posebej se lahko nekako razumem,se vedno mi ne gre komunikacija ce sta ob skupaj,saj se clovek lahko trudi,samo na neki tocki obupas zaradi sebe,mislím,da ju ne bom vidla nikoli vec kot partnerja,ampak kot dve osebi,ki zivita v skupnosti,nic me ne zalosti,sprejela sem stvari take ko to so,nisem mama in nisem oce ampak sem jaz.

Ce,pogledam sedaj,se je vsa situacija umirila,koncno se lahko osredotocim na sebe in se ne ukvarjam s starsema in njunim odnosom,ki sta ga imela in ki ga imata.

Drugi spis

Bom začela z prvim za mene resnim fantom, E1....bolj malo se spomnim,saj niti ne vem koliko casa sva bila skupaj.srednja šola,ravno se ti zacne dogajat glede fantov,bil je popularen,pa sva nekako pristala skupaj.Bilo je zabavno,hodili smo v Murgle po soli,no in tudi med poukom na kavice,pokadili kak cigaret,ubistvu,ce pogledam nisva imela res kakega intimnega stika,malo poljubljanja in to je vse.Ja cisto lahkotno,preprosto in neobremenjajoce.Vse skupaj se je koncalo,ko sem ugotovila,da ga malo prevec pije,vsí smo pili,vsaj med poukom,brezalkoholne pijace,on pa pivo.Na zacetku se mi to se ni zdelo ne vem kaj,potem pa me je zacelo motiti,ces kakega pijanca imam,zato se je najina zgodba tudi zakljucila.

Lahko bi rekla,da je bilo njastnisko,brezobvezno,skratka nekako hipijevsko po eni strani.

Potem je prisel E2.Nekako se mi je zdel super,tudi popularen, vsi okli njega in nekako sa se zapletla.V razmerju ni bilo nekih problemov,razen to,da ni bil iz Ljubljane in da je bil tel.racun zato prevelik.Do mene je bil cisto prijazen,korekten,ljubec,nekodo s katerim sem se imela fajn.Nekako je bila to globja vez kot z E1.Takrat sem v soli tudi malo popustila,pravijo,da od zaljubljenosti,no meni se ni zdelo,ampak res pa je,da sem cutila metuljke in da sem vec sanjarila o njem kot pa da bi bila za knjigami.Ta odnos je nekako zbledel,bilo je obojestransko,tako,da sva sla na razen,neko med odmorom se je zgodilo in spomnim se,da mi ni bilo tako hudo,bolj so me motila vprasanja,kot napr.A res,nista ve skupi,in potem moras razlagat in razlagat,vem da si je hitro naseł novo punco,ampak nekako me mi nagnilo.Hmmmm.....mogoce je blo kaj narobe,da nisem bolj zalovala ali pa pac nisem cutila zares tisto kar se smatra pod zaljubljenostjo.

Uf,....pa pridemo do dolgotrajne veze,z vzponi in padci. E3....prva ljubezen....Ze na zacetku sem zacutila,da s tem clovekom hocem nekaj imati in res postala sva par.

Bil je 2 leti starejsi,bolj zrel od preteklih fantov,s starejso in takrat za mene bolj odgovorno druzbo.Skupaj smo ga pili,zurali,uglavnem cudovito.Zaljubljenost,metuljcki,sreca,uglavnem super.Zelo mi je pomagal pri moji osebni rasti,sploh takrat ko sva skupaj zivela.Na zacetku je bilo vse ok,ceprav sem se malo bedno pocutla zaradi njegovih starsov,ces,da zdaj morajo pa se enega vzdrzevat,vendar nikoli mi nihce ni nicesar ocital,se pomagali so mi,tako da nekako sem ta strah pred starsi izgubila,bilo je obdobje ko nisem imela problemov,nekih cudnih ali slabih občutkov,cisto nov svet.

Jah,ne vem kaj je slo narobe,ampak mogoce navelicanost,enolicnost,zbledelost,da je prisel nekdo drug med naju,z njim sem dobila tisto kar nisem dobila pri prvem in pri prvem sem dobila tisto kar ne pri drugem. Takrat sem se prvic uprasala ali imam lahko tako dva cloveka rada?Obcutki so bili pri obeh mocni,kot da si kraljica,ti vodis vso igro,kar se rece to se zgodi,ni praznih obljub,je samo popolnost in izpoljevanje sveh mojih potreb,zelja.Ne morem reci,da sem se pocutila krivo,kar sem storila,nekako si prisiljen v to, ves,da drugemu delas krivico,si krvav in kriv v mojem primeru samo ti.Nekako sem probala resit odnos,sem se trudila,da bi kaj cutila,probala sem use,da mi ne bi bilo kasneje zal za izgubljeno priloznostjo.

Naredila sem maturo z njegovo pomocjo,za kar sem mu neskoncno havlezna,ampak to je bil tudi cas ko je slo vse navzdol,upis na fax,domov...ja domov....spomnila sem se tudi med tem casom na dom,sedaj smo se preselili,sedaj bodo reseni vsi nasi problemi,nasploh problemi oceta in mame,sedaj zacenjamo na novo in rada bi bila doma,se imela lepo,na faxu sem,sedaj so ponosni na mene,lepo bo,zacenjaj tudi jaz na novo,imela bom same dobre ocene,ponosni bodo name,vti,vsem sem dokazala,da zmorem,da nisem neki debilcek z rdeco blazinico po ritjo,da sem pametna,da zmorem in da lahko osvojim cel svet,bozanski občutek!Ampak...nekaj novega je prislo,nekaj je odslo.Ko zacutis občutek kot da ti je nekdo brat in ne partner,ko ves da ga imas rad,ampak na drugacen nacin,ko ves,da se ti njegovo telo ze nekaj casa gnusi,ampak drugace je pa clovek s katerim bi lahko zivel,bi lahko imel druzino,bi.....in potem pride v odnos se cetrti oseba,takrat ta zmedenost zgine,ves,da neglede koliko imas cloveka rad in koliko ga bos prizadel,da nimas zdrave veze in da ga očitno ne ljubis (sva si to besedo sploh kdaj izrekla?),koncas use kar imas in gres k cloveku pri katerem cutis vznemirjenost.....

No se preden grem na tega cloveka,moram povedati,da nekih takih beznih vez ni bilo ne vem koliko,bolj kake romance na morju,kjer je vse popolno in kjer si pac zalosten ko odhajas in potem se kak teden ali dva sanjaris o tej osebi,ampak gres hitro naprej.Mogoce me je sram samo dveh malo daljsih beznih vez,pri katerih sem v obeh primerih naredila napako in grdo pustila cloveka,obcutki,sram....sram za to kar sem storila,enemu sem se opravicila in se pocutim ok,drugemu se danes ne bi mogla pogledat v oci.

No,od Mareta sem se veliko naucila,osebnostno sem zrasla,vrjetno tudi zato,ker sva zacela se mlada,jaz pa sem odrascala ob cloveku,ki je doti vec vedel od mene,ki me je ucil in naucil,se rzvijala in razvijala,dokler ga nisem prerasla.

E4.....veza,ki te nese v pogubo,si odvisen od nje,ti daje vse in ti vse jemlje.Zmedenost,zaljubljenost,pomembnost,spreminjanje,kreganje,ljubljenje,enkrat si v nebesih,drugic,bi najraje krical in razbijal,prizadetost,rana,ubijanje samega sebe,zaslepljenost,ljubosumje,skratka obdobje,veza,kjer dozivis vse.To so moji obcutki,tezko je opisat kaj sem cutila,ker je bilo tako zapleteno in globoko,ko si ucitelj nekomu ko se ni bil u vezi,ko ti pokaze svojo mehko stran,ko se ti zdi,da je popolno,vendar ko pride na plano stran,ki jo preziras in ne maras, se ti enostavno zagabi,ampak ne mores ven,ne gre,kot da si odvisen,kot od drog,ko bi ga najraje priklenil ob sebe,da ne bi moglo prito,do slabe srani.Tkrat sem se prvic vprasala,zakaj priklenjam na sebe cloveka,pa cetudi bi ga s tem ubila,zakaj ne zaupam,ja mi je dal povod,da mu ne morem zaupat,ampak od kot to,odkot prepovedi,ljubosumje,ce tega v prejsnih vezah nisem imela,od kot ta razvajenost,od kot?Na koncu,sem ugotovila,od odnosa starsev od tam izhaja,mama je vse dopustila ocetujaz pa ne bom,sploh ce mi da povod za nezupanje,na koncu naju je to pogubilo. Trpela sva oba,tako jaz kot on,ampak jaz sem hotla,da on se bol trpi,trpi tako kot sem jaz trpela za vse,za vse kar mi je po mojnih obcutih on naredil...tako je ce si prizadet,vendar ce sedaj pogledam nazaj,vidim,da bi on pogubil mene in jaz njega,ce se ta veza ne bi koncla,veliko se naucis iz teg,spoznas svoje meje,spoznas do kam te clovek lahko pripelje,spoznas,da odnosi v druzini vplivajo na odnose tebe in partnerja,spoznas,da tega ne smes dovolit,da moras iti svojo pot,da moras sam odrast in da veliko povede partnerjeva druzba,druzba je na zalost tudi tista,ki je vplivala na odnos med nama,predvsem druzba No pa smo v sedanjosti, E5.....nekako ko clovek pusti,da zivljenje tece,da ga uzivas,da prebolis in oprostis vse stvari,ko zajemas zivljenje s polno zlico,pride nepricakovano in te udari kot strela.

Ampak,že na zacetku se je v tem odnosu pokazalao,kaksno vlogo igra druzba;saj nista za skupaj,on je tak,pozrlga ga bos,ne igraj se z njim,uzalosti te,da prijatelji,tisti pravi,ne dopuscajo moznosti,da si mogoce res zaljubljen,da ti je clovek res usec,raje jim potem stvari skrivasi in ne govoris,ampak zakaj!Zato,da me ne bi postrani gledali. Potem pride spet strah pred vezo zaradi prejsnih izkusenj vendar sem se v nekem trenutku odlocila,druzba naj si misli kar si hoce,pretekle izkusnje so me naucile tudi dobrih stvari,brez tveganja ni nicesar,zakaj bi se zaradi teh stvari odpovedal upanju,da je nekdo ki te caka,da je nekdo ki ti je usojen,romanticna ljubezen s princem na belem konju?,ne,gre za upanje,gre za custva,tako kot pri vsakem s akterim si in s katerim si zelis bit. Ko si koncno z nekom neglede na to,se pocutis kot da se je cas ustavil,kot da zacenjas znova,spet nekaj znova,spet lahko delujes,ne da bi se delal kaj si,si to kar si,ni se mi treba delat,vem da mogoce vpliva na to moje pisanje zaljubljenost,ko se ne spoznas cisto vsega,ampak cas in prostor sta prava,cutis,da sem dovolj zrela,da sem sposobna imeti nekoga rada,brez maske,stojis gol pred njim in si enakopraven.Ne veste koliko mi je pomenilo,ko mi je sestra dejala,da je to moj prvi tip,ki ji je vsec,ji je ok,mogoce sem sama pri sebi vedla da pri drugih to ni to,ko pa rece dobro stvar se sestra si preprosto srecen....ne vem...v nekakem lebdecem stanju si,stanje ko si realen in si dosegel tisto kar si zelis.Ko se ne prepiras,lahko povses svoje mnenje,pa ga clovek poslusa,ko clovek izpolni svoje obljube,ko ti ne da povoda za ljubosumje,ko si preprosto miren,ko cutis umirjenje.Seveda se pojavi strah,ali zeli resnico biti z mano,sem res dobra,sem res to kar isce,zeli imeti otroke,se zeli porociti,naucila sem se tudi to,da povej cloveku obcutke,povej kaj cutis,ne drzi v sebi,kajti domisljija te lahko spelje v grob ali pa v nerealna tla,vprasaj,vprasaj kaj on hoce,povej kaj si zelis...ampak hkrati pa ne zelis cloveka prestrasiti,ne zelis mu odvzeti slobode,upam,da bo tako v naprej,upam,da bova nesporazumem pogumno resevala,upam,da jih bova imela,saj takrat lahko vidis kaj si se naucil,kaj je nagonsko ,kaj je komunikacija v kratkih stikih in ali si se pripravljen vezat,ne ves ce za celo zivljenje,nihce ne vem,ampak prvic sem se odlocila,da bom pustila zivljenju prosto pot,da bom dajala prednost sebi,ljubila drugega kot je,brez maske in lazi,varjanja,bom to kar sem,vedno je to na zacetku,kar bo pa cas prinesel pa ne vem.....sesti cut me se dosedaj ni izdal,dokoncno.

Intervju

1. Trajanje sedanjega partnerskega odnosa?

Čakaj, ja pa bo ... veš, da bo pol leta. Ne verjetno, kok hitr čas mine.

2. Koliko resnih zvez ste imeli v preteklosti?

Kaj smatraš pod resno zvezo? Časovno, resna zveza, več kot pol leta, več kot eno leto?

3. Kaj ti smatraš pod resno zvezo?

Aja, jst smatram pod resno zvezo, več kot eno leto, ne. Tko da lahko rečem, da sem imela dve resni zvezi. Eno pet let pa pol, nekaj takega, druga po dve leti pa pol.

4. Živite s partnerjem?

Na žalost še ne.

5. Imate otroke?

Ne.

6. Bi izpostavili kakšen pozitiven ali negativen dogodek ali pomembno izkušnjo v vašem življenju?

Morem mal razmislit, veš. Skos se neki dogaja, ni samo tak, da bi lahko rekla samo eno, da je negativno. Dogodek, je to kar se fotra tiče, pač teh laži, ki sta jih imela z mam. Prekrivanja resnice, zavajanja mene, sestre in mame. To je zlo taka negativna izkušnja, ki sem jaz potem, tut nekak ugotovila, v partnerskem odnosu, da ..

..sam ene besede se spomnim enkrat k je mama rekla, vidiš, to se pa lahko zato zgodi, če partnerju preveč dopuščaš, kao preveč svobode. Češ, jaz sem fotru ful preveč svobode dopuščala, pa poglej kam je zdaj to prišlo. In to se je men ful tak vsedlo, očitno v možgane, ker jaz sploh nisem vedla da to mam. Jaz temu ne bi rekla, da sem bla posesivna, sam sm, pri partnerju ane, ful gledala, kam greš, kdaj greš, s kom greš, kaj boš delav. Pa ful me je jezilo, ja jst grem na pijačo za eno uro, pa je blo za uro in pol. In potem jst tko, kaj je zdaj to, kaj ste pa delali une pol ure. In to sem šele tko pred kratkim ugotovila, ko sem ta spis pisala, sem se šele zavedala, očitno je to meni ful tak ostalo, čes če je to mama dopustila, pa jo je fotr varav, zdaj jaz pa ne bom to dopustila in zdaj pa do tega ne bo prišlo. In je blo pač to narobe. Ker ti si včasih partnerju, ki ti ne da nobenga povoda, nekaj sumiš, ker misliš da mu preveč svobode dopuščaš. Ampak še huje je če ti dejansko da neki povod, ker ti lahko na podlagi kakšne zveze, to sumiš. Hvala bogu sem zdaj to spoznala in zdaj delam na tem, da ne vzrojim, da dopuščam

svobodo partnerju, kokr jo on men dopušča. Da če neko obljubo izpolni, ker to je tut neka negativna izkušnja, to neizpolnenje obljub pri očetu. Da če reče, da bo izpolnu, da mu zaupam in da ni nič hudega, če ne izpolni, ker mi pove prej. In ni potem nekega suma, zdaj me pa hoče zavest, zdaj pa nekj ziher je.

7. Kot vidim si prišla do tega spoznanja, kaj pa če greš malo nazaj, ko še ni bilo tega spoznanja in partner ni izpolnil obljube, kaj si takrat doživljala?

Ubistvu sem bila jezna, užaljena sem bla, zelo sem bla jezna na neizpolnene obljube. Pa žalostna sem bla, češ da me nemara, da je to reku samo zato, da bi jaz dala mir in ubistvu sem potem še bol norela in težila partnerju, lahka je šlo tut za neko malenkost, na primer da bo čokolado prinsu, pa jo ni, pa je blo že vse nekaj narobe.

8. Kaj si doživljala takrat, ko oče ni izpolnu obljube?

Isto, saj to se je pomoje meni projeciralo naprej. Isto, ne mara me, ker nekaj obljublja, kar nekaj govori. Sem bla žalostna, ker samo nekaj govori, pa jezna, češ raje bodi tiho, če potem tega ne nardiš. Sem zdaj vidla, češ, da ne morem vseh moških v isti koš metat.

9. Koliko časa je to vplivalo nate?

Veš kak ti povem, pri prvemu E3 sem, ne vem, al se nism hotla zavedat, al enostavno ni blo nobenega povoda za to, al sem bla se premlada, da bo to prišlo ven, ni blo teh problemov, kar se tega tiče. Te problemi so bili večinoma z E4. Pomoje, je to prišlo za mano, ker ko enkrat šok doživiš, sploh ne veš, pa pride za tabo. Pomoje sem malo odrasla in sem začela stvari dojemati. Recimo E3 mi nikoli ni dal nekega povoda, za ljubosumje, E4 pa. Recimo, ane meni ni bilo všeč, mehka droga, sem videla, da mi je lagal zaradi tega. To je mene isto prizadelo, kot da bi me prevaral, ker mi je lagal, ker mi ni zaupal. Ker je skrival nekaj in to je blo zame dost velik povod, da sem jaz to člutla in je blo velik tega. In tuki sem se začela zavedat, da neki ni ok, če prej nisem bla taka, zdaj pa sem. Pri skrivanju je nekaj splošnega, vsi si želimo, da partner nekaj ne bi skrival, da pove po resnici, še večji sum pa je po moje zarad odnosa doma, ko smo bli mali, ko se je potem razkrilo vse skupaj, da se je nekaj skrivalo, tako postaneš potem še bolj pozoren v vezah na to, kar je blo takrat pri očetu in pri mami.

10. Kaj točno se je skrivalo?

Po mojem osebnem mnenju, jaz ne vem, ker mi noben povedav, pač tisto kar sem slišala. Da je biv ata z drugo žensko, prvi mobitel. Sploh mami ni povedal, da ima mobitel, pa je mama enkrat to odkrila, pa ga je vprašala kaj pa je to in ga je postavlja pred dejstvo. Potem se je skrivalo, firma, sploh nismo vedli da ma firmo. To so take ogromne stvari za mene, to ni nekaj da ti skrije, ne vem, da je biv v striptis baru. Za mobitel je blo takrat to velka stvar, ker je biv mobitel povezan s firmo in s to firmo ta ženska, s katero je, mislim da, bil fotr z njo. Potem, pač ta potovanja v tujino, ko ga je mam že nazaj vzela, pa je reku, da ne bo več lagal, pa je potem vseeno lagal. Potem pride to nezaupanje, da tudi če ti kdo resnico pove, da mu enostavno ne moreš zaupat, potem more človk ful dokazovat, da po resnici govori.

11. Kako se je to kazalo v partnerskem odnosu?

Da je nekdo nekaj reku, pa ni naredu. Na primer, da je reku, da ni kadiv trave, pa sem vidla da je kadiv. Pa sem bla potem tečna pa jezna, pa sem se kregala, prekomerno tko je bilo potrebno. Glih to sem potencirala pomoje. Glih ko je mama rekla, glej preveč svobode dopuščam, jst sm šla pa v drugo skrajnost.

12. Koliko si bila stara, ko ti je mama to rekla?

Uhhh, pomoje, približno 16-17. Vem, da je bilo v srednji šoli, ko so se stvari dogajale.

13. Kdaj si pa dobila prvega fanta?

Točno takrat, ko se je to dogajalo. Za 17. rojstni dan.

14. Bi rekla, da je bil kdo od tvoji staršev, oče ali mama, ljubosumen?

Ne, ne da bi jaz opazla, ne da bi kdo komu kaj očital, niti nič. Ne nisem ljubosumja doma opazla.

15. Kaj si predstavljaš pod ljubosumjem?

Ja, po eni strani, da partnerju omejuješ svobodo, ne samo zaradi drugega človeka, da si na njega ljubosumen. Ljubosumen si lahko tudi na nek šport, ki ga on opravlja. Joj, zdaj pa raje igra fuzbal kot pa da je z mano. Ljubosumen si lahko tudi na neke predmete. Nekaj kar se počutiš, da ti neka druga stvar al dejavnost pač jemlje partnerja, da ga nimaš tisti trenutek ti.

16. Ko se je razkrilo, da je oče z drugo žensko, si mamó doživljala kot ljubosumno ali ne ?

Da ni ljubosumna.

17. Iz spisa sem opazila, da si se velikokrat počutila neumno?

Ne, ne ne, nisem se jaz počutila neumno, dejasnko sem reagirala tako kot so od mene pričakovali, ah, saj ti pa boš itak padla. Če pogledam, zdaj, ko mi gre, se ne počutim več neumno.

18. Si se doma počutila videno doma?

Kar se šole tiče sploh nisoem bila videna, zato sem doma dosti več stvari naredila, da so me pohvalila. Na primer, joj, glej, je pa posodo zložila. Ali pa na plavanju, ko sem bla na kakšnem tekmovanju, joj kok si preplavala. Ker pri ocena tega nisem dobila.

19. Si se vedno mogla dokazat, da si dobila neko pohvalo?

Ovisno od koga, če govorim o mami, ja, če govorim o očetu, pa ne. Me je tut pohvalu, če sem 2 al pa 3 dobila, pač važno da nimaš cvek. Pri mami se mi je zdelo, da si mogel bit res pač dober, boljši od soseda, pri fotru pa ne. Recimo, da si doma naredil neke stvari, na primer zložu posodo, to je bila potem razbremenitev za njo, pa je potem rekla, joj, kak si ti pridna, zato ker si jo razbremenil. Pohvale mene kot osebe pa se ne spomnim.

20. Kako je z videnostjo v partnerskem odnosu?

Ne, kle pa ne. Nikoli ni bilo tko, da bi mogla nekaj nardit, nekaj dosešt, da bi me partner vidu. Ne, tega nikoli nisem občutila ali tko doživela.

21. Kako sta se starša obnašala en do drugega, ko nikogar ni bilo?

Ubistvu vsak je svoje delo delav, al kaj za službo, al je nekdej tam kuhal, al pospravlal, al se ukvarjal z nama s sestro. Pač čisto razdeljene vloge, edin kosilo, ko smo bli mali se spomnim, da smo skupaj jedli, potem pa še to ne več. Nisem ju vidla, da bi skupaj pucala kopalnico, al pa da bi nama skupaj pravljico prebrala, tega se ne spomnim.

22. Kako sta si kazala naklonjenost.

Mogoče edino to, v smislu strinjanja. Ko smo šli na izlet, sta se strinjala kam gremo, kdaj gremo jest itd. Kar se tiče šole se nista strinjala, kaj se tiče vzgoje se nista strinjala. Mogoče sta se strinjala pri organizaciji rojstnih dnevih, itd.

23. Kaj pa fizična naklonjenost?

Se ne spomnim, ko sta bila sama. Ko nista bila sama, ko so bili pri nas obiski, sta se dotaknila drug drugega. Enkrat se spomnim, da sta si lubčka dala. Al pa je ata dal roko mami na ramena, pa jo je držu. Al pa pomanjševalnice. Takrat sem ju dojemala kot partnerja.

24. Kaj je to pomenil zate?

Da sta bila pač ločena osebk. Če sem mela kakšne probleme sem šla do enega, nikoli ni blo tko, daj, ata pa mama, gremo se zdaj mi tu vsest."

25. Če bi gledala samo partnerstvo od staršev, kaj bi bilo zate partnerski odnos?

To je tak težko, ker mi takoj pride, kaj je partnerski odnos, točno veš definicijo. Zame je partnerski odnos to, da z nekom želiš biti: to pomeni, da z nekom želiš živeti v nekem sožitju, si deliš dela, ki se opravljajo doma. Ne da rečeš, daj ti to naredi, ampak vsak naredi, tisto kar mu ustreza. Da pomagata drug drugemu pri delu. Želiš si ljubiti drugega človeka oziroma biti ljubljen od drugega človeka, da si dajata dovolj pozornosti, da vlagata v vezo po svojih najboljših močeh, da sta razumevajoča, da si dopuščata osebno svobodo, da mata svojo družbo, dejavnosti, da podpirata drug drugega. Da si lahko povesta mnenje, brez da bi prišlo brez zamer. Da pomembne življenjske odločitve, pretehtata skupaj, ne da jih samo en jemlje.

Med staršema po eni strani ja, po drugi strani se mi pa zdi, da ne znata drug brez drugega kot da sta zgubljena. Po tretji strani, bi mogoče rekla, da, mata rada neke lastnosti drug drugega, mogoče se jima ne da drugega partnerja iskat. Partnerski odnos je nekako zbledel, kar je razumljivo. Tak kot je v mojih prejšnjih zvezah zbledel, tak je tudi tu zbledel.

26. Predpostavljaš, da vsak partnerski odnos zbledi?

Iz lastnih izkušenj, jaz ne vem za naprej, trenutno predpostavljam, da lahko partnerski odnosi zbledijo.

27. Torej si starša doživljala kot partnerja, samo da je kasneje njun odnos zbledel? Ne, jaz se ne spomnim, jaz sem predpostavljala, nekje ko sta prišla skupaj, je verjetno bil partnerski odnos drugačen kot je bil zdaj.

28. Verjameš, da partnerski odnos lahko ne zbledi?

Ja, pa ne zato ker bi bila idealistična, samo se spomnim, da sem videla dva para. Ko sta bila dedek pa babica, in sta se smejala in sta se za roke držala, videt je blo pristno. En dedek je pomagav babici it mimo avta, čeprav je bilo dovol prostora, pa sta se naprej za roke držala. Tako da mi to daje neko upanje, da ja, da je možno to. Ne vem kdaj so oni dobili partnerja, mogoče ko so bili stari 50, 60 let, lahko 24. Predvidevam, da malo zbledi, samo zdaj je odvisno od človeka, kaj bo naredu naprej.

29. Kaj je po tvojem mnenju potrebno narest naprej, da ne zbledi partnerski odnos do konca?

Zaupanje, komunikacija, kakšno novo doživetje doživet skupaj, brez otrok. Seveda, ko imaš male otroke, ne moreš, takrat se ponavadi začne partnerski odnos krhat. Ampak jaz mislim, takoj ko imaš možnost, da otrok pustiš pri varuškah ali babici, si moreta vzeti čas drug za drugega. Ampak ne prisiljeno, zdaj si pa ti vzami čas zame, ampak, da si res oba želita.

30. Kako je bilo s tem pri tvojih partnerskih odnosih?

Pri prvem (E3), je bilo najprej vse v redu. Potem pa je v bistvu zbledel, ker je ta človek nonstop delal, ni mevl časa, da bi šla kam skupaj, razen če sva šla na pijačo, pa je šla družba zraven, to pomeni, da midva nisva nič komunicirala o naju. Pač bla sva, bla sva skupaj. Bla sva E3 in jst. Jaz se spomnim, nekak probaš komunicirat s človekom, potem pa kr enkrat ugotoviš, da že tok časa nisi, da sploh ne veš, kje naj mu začneš govorit. Zdaj je to tak, če je drugi pripravljen se pogovarjat, verjetno bi šlo naprej. Pač v tem primeru se on ni bil pripravljen pogovarjat o tem, pomoje si je zakrival oči. Jaz se počutim, kot da sem šla na neko stransko pot, ful mi je blo hudo, še vedno trdim, da je to fenomenaln človek, ampak, pač nisva bla več partnerja.

31. Torej je šlo za pomanjkanje komunikacije?

Ja, ljubezni je bilo dovolj. Jaz vem, da je me v on mene rad, pa jaz sem ga tudi na en svoj način še vedno mela. Ni blo več komunikacije, na koncu z moje stavri tut ljubezni ni blo več, na koncu, kakšno leto, čeprav sm probala pa se matrala.

32. Kako sta starša reševala konflikte?

Da sta se skregala, pa se je fotr obrnu pa je šov. Nekaj malega se spomnim, da sta se pogovorila kaj je blo treba narest, kaj se šole tiče, pač take malenkosti. Potem se spomnim, da je fotr navadno šov, al pa je mama kao že zaključkla s konfliktom, ampak potem je pa še kr silila. To je blo, kreganje.

33. Sta se izogibala problemom in nista med seboj komunicirala?

Mama se je htela pogovort, sam potem je fotr neko obrambo vzpostavu in se ni hotu pogovarjal, čez da bo on sam. To pomeni, da en partner je bil pripravljen, drugi pač ni bil.

34. Kako sta si kazala z E3 naklonjenost?

Na začetku, se potrudiš, pa prideš nekam, pa si najdeš čas, pa se maš fino, pa se dotikaš drug družga, se lubčkaš, preneseš kakšno darilce. Pa tak ne. Ko se kregaš, partner za tebe potegne, čeprav ve, da maš narobe. Na sredin je bila ta naklonjenost, bolj službena naklonjenost. Da te podpira, ko nekaj delaš, da si nekaj dobrega naredu. Sva šla na morje, pa sva skupaj tičala, pa se je potegnu za mene, pa tak. Milim to naklonjenost, on je do konca držu to naklonjenost. Jst je pač nisem, ker pač nisem več tega čutla. Na koncu se mi ni dalo potrudit. Odveč mi je bilo it na kavo, odveč si mi je ga bilo dotikat, raj sem proti njemu stopla kot pa z njim, pač ker sem tak čutla.

35. Si proti njemu stopla zaradi vsebine ali samo zato, da si nasprotna?

Oboje. Nekaj je bilo zarad vsebine, nekaj pa zato, češ kak si ti slab, kak si ti neumen. Ni blo samo tak zanalašč.

36. Kaj si želela doseči?

Ne vem, tečen mi je bil, pa sem pač proti njemu stopla. Ni blo kakšnega posebnega namena v smislu provociranja. Tečen mi je bil, pa sem pač to naredla.

37. Kako je blo z kazanjem naklonjenosti preko dotikov?

Ko sva bila sama je bilo tega ogromno. Ko smo bila v družbi pa tega ni bilo, že na začetku. Pa sem mu rekla, da mi je hudo, ker mi ne daš ljubčka v družbi, k da nisem tvoja punca. Pa se spomnim, da je reku, da je me v že prej probleme izkazovanjem čustev v družbi. Doma ne, v družbi pa ja. Ampak morem reči, da se je pridu, pa tu v družbi začel delat. Z manjšo prisilo, sem tudi jaz ne vem kaj, mu ljubčka dala al ga pa objela, ampak je začel delat. Potem na koncu pa mi je bilo čisto vseeno ali on sedi čisto na drugem koncu. Ni bilo nekaj posebne potrebe ali želje, kot je bila na začetku.

Pri E4 je bilo pa in doma in v javnosti. Pred družino, nekak ful velik ne, ker te ja sram, al ne vem, nerodno ti je, ja. Pač tak je.

38. Kako je s tem pri starših?

Tak kot sem ti že povedala, pr obiskih, drugače pa se ne spomnim.

39. Kako vidiš sebe? Kažeš telesno naklonjenost?

Ja. Jst mam ful rada, da partnerja objamem, ga za rok držim, tu če mam roko sam na koleno. V avtu, morm reči, da mam roko na kolenu al pa ma on roko na mojem, pa mam jaz roko gor. Pač taki manjši dotiki, tu jaz jih dajem, menim da se, no vsaj noben se še ni pritožu, da bi ga to motlo, partner dobro počut, če dobi kakšno takšno malenkost. Tu jaz se dobro počutim, če me nekdo objame, roko položi na koleno. Rada mam to, da partner meni to nardi, pa rada tu jaz izkažem naklonjenost partnerju.

40. Kaj nisi imela rada pri E4 oz. vajnem odnosu?

Da, se je delav pametnega pred prijatelji, da je izpadu agresiven, češ da je on boljši od drugih, tu pr njegovih kolegih je bilo tko. Tak način, jaz sem nekaj več. Potem nisem imela rada kajenja trave. Potem, da se je z mano nekaj zmenu, pa je kar pozabu, pa se je z drugim nekaj zmenu. Potem sem pač norela. Potem, obljub, da bo nehal kaditi, ker ni nehal. Zato so se mi zdele brez predmetne.

41. Kaj si mislila s tem, da bi se medsebojno pogubila v vajni vezi?

Nedopuščanje svobode, ker ni obljub izpolnjeval. Sem bila zoperna, tečna, sem ga k se držala. Če je reku 1 uro je moglo bit točno eno uro. Pol je bilo tak al tak meni slabo. On je pač obljubu, da nav več kadil in on bi s tem mene prizadel, ker bi to tak al tak delav in ne bi bilo ok. Men je bilo ful hudo k sva šla narazen,. Ker je bilo ful dobrega. Sam šele zdaj sem določene stvari začela dojemati, ker so bile zame odvisniške. V nekem krogu

se vrtiš, dobr slabo, ah saj zdaj je slabo, bo prišlo dobro. To je bila zame poguba, to se potem zgodi da človeka zasovražiš. Oba dva bi šla v pogubo in on kot svoja identiteta in izražanje čustev, jaz pa isto. Nisem bla to kar sem bla, kot neka posledica vzrok.

42. Bi lahko to povezala z obnašanjem staršev med sabo?

Ravno to kar sem rekla, pač te obljube, ki jih ni izpolnjeval. Ta stavek, ko mi ga je mama rekla. Jaz sem šla pa čist v kontra smer.

43. Imaš občutek, da pri odnosu med staršema, gre tudi za izgubo identitete, vezanje nase?

Veš kak je, na začetku se mi ni zdelo, da je šlo za to. Potem je prišlo obdobje, kjer mislim, da je fotr tak al tak zgubu identiteto. Mama ga je hotla priklenit nase. Če pa zdaj pogledam, pa v bistvu, ne vem, ni se mi za ubadat s tem. Naj delata kokr delata.

44. Zakaj meniš, da si vztrajala v E4 odnosu, kaj si želela doseči?

To je blo tak. Ni biv dolgo časa odvisniški, to je blo zadnje 3 mesece, ko je res najhujše prišlo ven. Vstrajala sem zato, ker sem ga želela spremenit, ampak samo eno stvar, da ne bi kadiv. Na koncu pač na nek lep način, potem se pa tak zapletaš, pa še sam ne veš. Po pa kr naenkrat vidiš kje si, pa še sam ne veš kak si sam prišu do tega.

45. Kaj je oče zahteval od mame in mama od očeta?

Oče, denar. Mama, pozornost, ljubezen, odobravanje. Se mi zdi da, priznaj da sem močnejša. Oče je dubu denar, da se je začel lepo do nje obnašat, ji začel pravljice govort, skratka prazne obljube, da je potem popustila in mu dala denar. Mama pa je prišla do njega, v smislu, pa, na tu maš dvajset evrov. Pa skos ga je silila, da gre z njo na obiske, čeprav mu ni blo. Pa je mogu it z njo. Silila ga je da je z njo.

46. Povej kaj več o strahu pred vezo, kako ga čutiš?

To je bilo po E4, prej pa ne. Bla sem ful prizadeta, potem mi je bilo končno boljše . Potem sem spoznala E5. Strah me je bilo, da če se zdaj njemu predam, da bom spet trpela, da bo potem isto kot pri E4, bo isto taki odnos, ki ga nisem želela več met. Bala sem se, da se bo isto ponovilo. Bala sem se, da se bo spet nekaj zgodilo, da bom bla žalostna. Ampak na koncu sem si nekak rekla, da bom z vsakomer ko bom šla v novo

vezo, bo me strah tega. In potem sem premagala to, čeprav sem se ful uporala. Prej se nisem upirala temu.

47. Razmislite še o vzporednicah med obnašanjem vaše mame in očeta do vas ter obnašanjem vašega partnerja do vas. Kakšno pa je vaše obnašanje do partnerja?

Kak se partner obnaša do mene, nimam nobenih vzporednic, kak se mama pa ata obnašata med sabo. Potem, pri E3 ni blo nobene vzporednice, prej obratno, da je izpolnjeval tisto kar starša nista. Jaz na začetku tudi nisem, potem pa se mi zdi, da sem včasih postala kot mama. Sem vrtala in vrtala, pa čeprav nič ni blo, sem jaz še vedno vrtala. Pri E4, pa je nekaj reku,

sam za to da sem bila zadovoljna, pa potem ni naredu. Tak kot ata. Jaz ko sem to ugotovila, sem vrtala, tak ko je mama delal očetu. In sem se spomnila stavri in sem kar naprej to govorila.

Primer 2

Prvi spis

Torej,

Izhajam iz na zunaj skoraj idealne in predvsem uspešne družine, pri uspešnosti je mišljeno predvsem finančni in materialni uspeh. V resnici je pravi polom, in tudi bližnjim sosedom je kmalu postalo jasno kakšna je zadeva in kaj pomeni pogosto zijanje in mikastenje pri nas doma. Bilo je ogromno nasilja katerega je povzročal moj oče. V bistvu se ne spomnim da bi mi bilo v njegovi družbi kdaj prijetno oziroma da bi se kadarkoli počutil varnega v njegovi bližini. Zanimivo se mi zdi, da se do pred kratkim mnogo teh nasilnih dogodkov iz mojega življenja sploh nisem spominjal oziroma so bile tako uspešno potisnjene v pozabo da se jih sploh nisem zavedal. Šele pred kratkim, ko sem iz popolnoma drugih razlogov in povodov začel vrtati po sebi so zadeve začele prihajati na plano. Začel sem se spominjati kako je oče izgubljal razsodnost in me že kot nekajletnega froca pretepal do krvi in, da sem mnogokrat po takšni obdelavi končal v svoji lastni luži. Vse to je bilo pod krinko vzgoje, ampak sedaj mi je jasno, da vzgoja nima nič pri tem, šlo je enostavno za sproščanje besa neuravnovešene in zakompleksane osebnosti. Moram poudariti da alkohola ali česa podobnega v moji družini ni bilo. Kolikor je meni znano alkohola ni bilo niti v primarnih družinah mojih staršev, za še dlje nazaj mi podatki niso znani oziroma so bolj sklepanja. Torej moj oče se je tako obnašal do moje mame že preden sem jaz prišel na

svet. Teta mi je povedala, da je mamin oče mojo mamo pred poroko vprašal, če se ona upa poročiti s takim moškim in odgovor je bil da naj se ne vtikuje ker je ona pač zaljubljena. Dejansko se je mama očetu vedno podrejala in verjamem da ga ima rada in da je na njega navezana.

Vprašanje pa je koliko je ta ljubezen res prava zdrava ljubezen, koliko pa je to samo navezanost oziroma odvisnost od odnosa. Zapleti med mojima staršema s hujšimi posledicami so se zgodili že takoj po poroki. Namreč moja mama je po enem takšnih crashev z fotrom prezgodaj rodila mojega starejšega bratca, ki kljub inkubaciji ni preživel. To vem zgolj iz tretje roke, ker mama nikoli ne govori o tem. Tudi po tem se očitno v očetu ni nič spremenilo saj je to svoje nasilje veselo sproščal naprej na vseh, ki so bili šibkejši od njega. Seveda so to najprej najožji družinski člani, katerim bi moral biti v bistvu branitelj. Spominjam se da sem od nekdej, ko sem prihajal iz vrtca ali šole že na začetku ulice poslušal če se v naši hiši sliši kakšno vpitje. In velikokrat se je. Spominjam se tudi da sem več kot enkrat videl kako mama čisti kri iz tal ali od kod drugod. Enako obnašanje je nato zadelo še mene, kajti takoj ko je oče začutil da mi klofute in pretepanja ne škodujejo več toliko se je »vzgoja« začela. Skratka kadarkoli se je karkoli zgodilo, samo da se ni povedalo doma, ker sem točno vedel, da bo očetu padla tema na oči in jaz bom obležal v kakšnem kotu. Pri vsem tem je bilo veliko poniževanja v stilu: »hitro pridi sem!«, ko sem prišel pa me je poslal nazaj in sem moral še enkrat priteči do njega, ker prvič ni bilo zadosti hitro. Spomnim se tudi, da sem se v petem razredu osnovne šole sprl z razredničarko in ker ni imela prav sem šel do ravnatelja in mu povedal kakšne traparije počne. Ravnatelj jo je nato poklical sebi in ji dal vedeti, da naj ne dela takšnih traparij, da hodijo učenci k njemu, ona pa je poklicala v šolo moje starše in jim rekla da sem psihično nasilen do nje. Posledica je bil pretep in hišni pripor od začetka letnih počitnic do 15 avgusta, čeprav sem bil po uspehu odličen. Mamine vloge se v vsem tem času skoraj ne spominjam. Nikoli je ni bilo zraven, ko sem jo potreboval, da bi me zaščitila. Verjetno imam ravno zaradi tega čisto hladna čustva do nje, vem sicer, da me ima zelo rada in to zelo spoštujem, kaj več pa bi že težko rekel, skratka precej bolj hladno, kot bi bilo pričakovati. Takšno stanje se je vleklo v naši družini skozi leta. In približno pri devetih letih sem se očetu prvič fizično uprl. Sicer ta zadeva ni imela kakšnega učinka vendar pa sem od tistega trenutka naprej dobil občutek da se lahko zanesem samo nase. Z leti se je ta občutek stopnjeval in kmalu sem postal oziroma vedno večkrat bil zaščitnik sestre in mame proti nasilnim izpadom očeta. Nasilje nad šibkejšimi, pa je ostalo enako oziroma se je stopnjevalo in

kmalu je bila v centru pozornosti sestra, ki je bila v začetku precej bolj očetova ljubica. Ker je sestra precej bolj psihično nestabilna, je imel še toliko večji užitek se spravljal nanjo in to je povzročilo njen začasni odhod od doma pri njenih 19 letih. Stresne situacije so se v naši družini pojavljale dan za dnem. V bistvu so bile te situacije zgenerirane, to je bil način življenja. Oče je svoj manjko ega nadomeščal še z deloholizmom, v kar je vključeval še vse družinske člane kar je na trenutke privedlo do skoraj suženjskega razmerja, z izgovorom, da se moramo potruditi, da bomo kaj dosegli. V resnici pa je bilo to samo njegovo dokazovanje pred okolico in samemu sebi. Spominjam se, da je bilo to tako stresno, in v kombinaciji s prej opisanimi tegobami tako neobvladljivo, da sva s sestro mamó večkrat prosila da se loči. Seveda nikoli ni bilo nič iz tega, pa tudi stanje se ni izboljšalo.

V vseh teh letih se je moj odnos do staršev spreminjal v korelaciji s sposobnostjo kako močne obrambne mehanizme sem razvijal. In razvil sem dejansko zelo močno obrambo, ki mi je omogočila da sem preživel in se dejansko za temi obrambnimi zidovi in mehanizmi kolikor toliko uspešno sestavil skupaj. Ta obramba je postala tako učinkovita, da sem uspel očetu s pogledom pokazati kakšen kreten je tudi takrat ko je imel najhujši izpad, meni pa je bilo v tistem trenutku popolnoma vseeno kaj počne. Ko sem to dosegel sem očeta psihično nadvladal in od tedaj naprej se je prenehal izživljati nad menoj za lastno veselje. Problem pa je, da so ti mehanizmi tako močni, da so začeli delovati tudi proti meni samemu. Postal sem psihično nezlomljiv nikoli nisem izgubil živcev. Vedno sem imel vse pod nadzorom ampak poleg tega sem postal neobčutljiv. Vsekakor se mi zdi, da imam trenutno najboljši možen odnos, ki je možen, z mojim očetom. V trenutku, ko sem ga psihično nadvladal ga nisem več sovražil. Tudi sedaj ne čutim nobene potrebe po tem. Spominjam pa se točno, kaj mi je delal celo življenje in vsak dan vidim kako se obnaša do okolice okoli sebe zato se mi kakršnokoli poglobljanje odnosov zdi nepotrebno in nesmiselno. Pač funkcionirava z najmanj možnimi zapleti eden mimo drugega.

Moj odnos do mame, pa je kakor sem že napisal zgolj na meji malo globljega spoštovanja, čeprav vem da me ima zelo rada in rad bi se potrudil ji to ljubezen malo bolj vračati. Kot sem napisal, so mi te zadeva malo bolj jasne šele sedaj, ko sem se malo poglobil vase in menim da bom počasi tudi sposoben razviti malo globlji odnos do nje. V bistvu je dobra ženska in v redu mati, problem je bil samo v tem, da je kot oseba prešibka, da bi stopila svojim otrokom v bran takrat ko so jo najbolj potrebovali. Verjamem, da je to povzročilo veliko bolečine njej sami, morda je najbolj trpela ravno

ona. Po drugi strani pa je ona edina, ki je imela na voljo možnost izbire. Midva kot njena otroka je nisva imela nikoli. Vsekakor pa moja mama lahko računa name, kot na svojega sina v vseh pogledih.

Kar se tiče medsebojnega odnosa mojih staršev ga nikoli nisem opazil drugače, kot po teh strašnih pretresih. Vedno so bili sami prepiri, očetovi izpadi, ali pa vsaj njihovo tiho pričakovanje. Tudi kadar se je oče zvalil mami v naročje pred televizijo sem se skoraj z nelagodjem obrnil stran, ker sem se spomnil kaj se je dogajalo kakšen dan ali celo manj nazaj ali pomislil, kaj se bo zagotovo zgodilo pri naslednjem izbruhu. Skratka, kar se da negativen primer partnerstva. V bistvu nikjer v njunem odnosu nisem začutil nesebičnega predajanja ali sprejemanja ali kakršnega koli sožitja vedno je bilo samo pričakovanje pizdarije. Kasneje smo se iz tega delali norca in pričakovali polne lune, očetove menstruacije, mamine menstruacije. Ampak zadeva je vseeno puščala grenak priokus in je ogledalo dogajanja.

Karkoli se je dogajalo, nikomur ne privoščim takšne družine. Zanimivo pa je, da sem mnogo najhujših stvari preprosto porinil v podzavest in dejansko nisem vedel zanje. Ko sem začel malo analizirati svoje življenje, zaradi življenja, ki me je na drugem področju udarilo po glavi, so se začele zelo polagoma pojavljati v obliki zbledelih spominov za katere sploh nisem zagotovo vedel ali so resnični ali le plod moje domišljije. Te moje spomine mi je potrdila sestra, ko mi je kar naprej ponavljala, »Ali se res ne spomniš...«. In začel sem se spominjati vedno bolj jasno. Če se to nebi zgodilo, bi v tem sestavku verjetno napisal zgolj: »Odraščal sem v povprečni družini, ne nesrečni, pa tudi posebej srečni ne.«

Drugi spis

Odnos;

Trenutno sem v ponovnem sestavljanju propadle veze, ki mi je sicer zelo veliko pomenila, vendar iz meni takrat neznanega razloga ugasnila oziroma propadla. Zanimivo se mi zdi, da sem jaz v vezi cel čas videl samo sončke in rožice. Edina stvar, ki me je motila, so bili ljubosumni izpadi moje partnerice, ki pa sem jih enako kot vse neprijetnosti v primarni družini zanemaril in odrinil. Sklepam, da so za to krivi tisti obrambni mehanizmi, ki sem jih razvil v primarni družini v stalnem spopadanju z mojim nasilnim očetom.

Dejansko pred to resno vezo nisem, razen ene še napol najstniške ampak zelo lepe romance, imel resne veze. Precej čudno za enaintridesetletnika. Imel sem kar nekaj

žensk vendar nič globljega. Bežno sem bil zaljubljen samo enkrat v desetih letih. Bil sem popolnoma samozadosten in pogrešal nisem ničesar. Pri teh vezah sem se tudi zelo dobro počutil, igral na odprte karte in s temi puncami v zelo veliki večini tudi ohranil prijateljske stike, tudi po končanju teh tako imenovanih bežnih odnosov. Nikomur oziroma nobeni pa se ni uspelo prebiti za moje oklepe, jaz pa tudi nisem čutil nobene potrebe po izpostavljanju. Moj način življenja je bil da sem vsem ljudem okoli sebe dopuščal čim več svobode, sočasno pa tudi čim več podpore. Nikakor pa se nisem bil pripravljen spustiti v kakršen koli globlji odnos.

B1 je bila prva, ki se ji je uspelo prebiti čez moje okope. Ne vem kako se je v bistvu to zgodilo očitno pa včasih uspe tudi poškodovanim dušam.

Najina romanca se je začela zelo nezdravo, ona je bila v vezi jaz sem bil njen ljubimec s katerim je enkrat tedensko varala svojega partnerja in si polnila ženski ego, tudi jaz nisem na začetku načrtoval nič resnega. Še celo definirala sva da najini življenji tečeta eno ob drugem vendar se ne prepletata. Kljub vsemu temu je zadeva začela preraščati v ljubezen, ki sem ji jo po kakšnem letu tudi priznal. Prvo je bila osupla in odgovorila je da se tega ne sme, ampak je bilo precej očitno, da je zadeva z njene strani enaka. Po nekajkratnih poizkusih prekinitve med nama se je njena veza končala in začela sva midva. Z mene je bil to totalen šok saj je usekalo kot strela iz neba. V resnici sem bil jaz takrat prepričan, da je konec med nama in ne med njima, saj sta odšla skupaj na potovanje in dobil sem samo dva kratka maila. Nato pa njen prihod nazaj in sporočilo, da si išče stanovanje. Jaz sem takrat živel svoje samsko življenje in pripravljen sem bil na to da bom izgubil svojo ljubezen. Ko sem izvedel da jo imam sem bil nekaj časa kar v šoku šele kasneje sem doumel, kaj se je pravzaprav zgodilo pravilno ravnati z ženskami v vezi pa itak nisem znal. Problem je bil v tem, da je punca zelo ljubosumna, jaz pa se sploh nisem bil pripravljen pogovarjati o tem, češ: »Jaz imam čisto vest z ostalimi problemi pa se sama ukvarjaj«. Dejansko, cel čas najine veze nisem imel drugih žensk in si nisem delal nobenih backupov, je pa res da sem hotel čas zase brez obrazložitvev in hotel vzdrževati stike z vsemi znankami in prijateljicami, kar pa je bilo zanj nesprijemljivo. Da bi se izognil temu zadeve ji raznih kav s prijateljicami sploh nisem omenjal in sploh sem se obnašal tako da sem določene stvari staktiziral samo, da bi bil mir v hiši. Seveda mi nikoli ni rekla da česa ne smem vendar so naknadno vedno prišli izbruhi ali kuhanje mule ki sem jih jaz težko prenašal. Z vsemi temi problemi sem se jaz soočal na enak način kot v svoji primarni družini. Ko je bila nevihta samo ščite gor, ko pa je minilo pa sem jih spustil in zame so bili spet sončki in rožice. Pri njej pa

se je nalagalo. Imela je tudi ostale probleme, o katerih mi ni govorila in vse to skupaj je povzročilo, vedno več kuhanja mule in izbruhov, kar pa je naprej povzročilo, da sem se počutil vedno bolj nesrečnega in da je zadeva končno počila.

Šele po prekinitvi sem se začel zavedati, da sem se spremenil, in da mi je odnos dejansko veliko pomenil. Kljub težkim trenutkom mi je B1 dala stvari, ki jih v primarni družini nisem niti poznal. In zato sem se odločil da poizkusim zadevo popraviti. Popraviti vsaj moj del napak in poizkusiti znova, tako da bom vsaj kar se tiče mojega dela veze lahko zatrdil da sem naredil vse da bi stvar funkcionirala.

V tem času sva se odločila poskusiti znova. Že prej sem priznal svoje napake in jih poizkušam popraviti. Žal trenutno ne dobivam povratka kakršnega bi želel z druge strani, je pa res da so opazni premiki na bolje. V odnosu si želim predvsem konstruktivnosti in ne delovanja na temeljih nekakšnih občutkov in slutenj kar me tudi zelo moti pri moji partnerici. Te slutnje so tako upogljiva reč da se dajo krasno navleči na kakršnokoli kopito in so lahko tako zmanipulirane, da najdemo tisoč potrdil zanje v čemer koli. Še posebej mi gre na živce ko se napletejo celi scenariji o tem kaj jaz počnem, s kom počnem.... Ko pride do tega se moram zelo potruditi, da zopet ne dvignem svojih obrambnih zidov in da se mi zadeva ne začne dol viseti, ker se počutim natančno tako kot takrat ko se je nad menoj znašal oče. Sam pri sebi sem vedel, da nisem storil ničesar narobe kljub vsemu pa jih dobivam po glavi. Verjetno pa je tudi ta občutek del mehanizma, ki sem ga pridobil v primarni družini. Upam, da se bom sposoben znebiti takšnih in podobnih negativnih dediščin moje zgodovine, če ne drugega zaradi ljudi okoli sebe.

Intervju

1. Trajanje sedanjega partnerskega odnosa?

V bistvu cela zgodba se je začela ene tri leta nazaj, potem pa partnerski odnos ni biv kakšno leto pa pol, potem je trajalo dobro leto, pa šlo v marolo, pa potem ene štiri mesce ni blo ničesar oz. je blo razpucavanje z zgodovino, vrtanje po sebi, prevzevanje odgovornosti in tko. In zdj spet traja, dobrih oziroma slabih deset dni.

2. Starost?

31.

3. Koliko resnih zvez ste imeli v preteklosti?

Tako, da sem bil resno čustveno vpleten, so ble dve. Emm, enkrat sem bil še zaljubljen, tko mal zacopan. Ostalo pa neb mogu rečt, da so ble veze, bolj simpatije.

4. Živite s partnerjem?

Emmm, uradno ne, se prav nimava skupnega naslova. Pa teh deset dni ne bi mogu rečt v nikakršni obliki. Drgač pa, takrat, pred temi štirimi mesci, bi pa lahk reku da ja, zarad tega, ker sva bla ponoč skupi. Nisva mela pa skupnega gospodinjstva.

5. Imate otroke?

Ne oziroma ne vem.

6. Bi izpostavil kakšen pozitiven ali negativen dogodek ali pomembno izkušnjo v življenju?

Ja, pozitivno je ubistvu moje celo življenje, sem pozitiven. Vsaj sam pri sebi, se ne bojim prihodnosti, kar men na ta način, življenje samo po sebi mi je pozitivno. Ful velik lepih trenutkov, nikol nisem bil depresiven al pa kj tazga. Sam s sabo tut načeloma nikol nisem mev problemov.

Tko, da negativno pa ja, te pizdarije k sm jih mev v otroštvu, to je blo najbolj negativno, emm, tko v primarni družini. Drugač pa niti ne, da bi mev tko prov poseben dogodek, da bi mi pustu posledice, tko enkrat en dogodek.

7. Kaj zate pomeni podrejenje?

Podrejanje, emmm, podrejanje. Negativen prizvok, definitivno. Odnos, emm, neenakovreden odnos. Čeprov, lahko da je sprejet iz dveh strani al pa iz večik. Konc koncu med večimi ljudmi. Emm, ubistvo na škodo podrejanega al pa podrejenih. Vsekakor pa egocentrizem al pa vsaj egoizem.

8. Si se kdaj mogel v odnosih podrejati?

Ja, je blo. V primarni familiji, cela vzgoja bazirala na podrejanju. To je blo obvezno oziroma tko predvidevana stvar. Pol pa, ja v določenih primerih. Oziroma bi reku tut tko, podrejanje je nekak tut v vsakem odnosu. Ubistvo kompromisno, k se pač parcialno podrediš neki želji, pri čemer nima negativnega prizvoka. In na trenutke je blo to tut v moji zvezi zahtevano. Sam ne tko dejansko izražena zahteva, ampak drugi, recimo z vihanju nosu, tihi pritisk.

9. Kako si se takrat počutil?

Ja, otesnjenega, ujedga.

10. Kako si takrat reagiral?

Ubistvu, napačno, ker po vsej verjetnosti sem to prevzel iz svoje primarne familije. Ker pri nas doma je bilo tko, da vse karkoli sem oziroma karkoli se je vedlo o men ali pa kar sm doseg - če sm biv ful vesev, je bila tista varjanta, itak ti je predobro, če mi ni šlo dobro, je bilo itak si nesposoben pa len, pa take bedne. Tko da ja, čim je prišlo do česa tazga, k bi eventuelno lahko bilo sporno, sem jaz pač lepo zadevo prkril ali pa prkazu tko. Sicer dejansko ni bilo nič spornega, ampak enostavno, če sem šel s kolegom na kavo, sem pomislil, aha kako naj zdaj to izvedem, da bo čim manj pizdarij. Pač pomislil sem na to, da bo ona začela nos vihat, zakaj pa nisi mene povabil rajš in pol sm tko pač tut reagiral na kakšne stvari. Pač ene stvari sm povedu po ovinkih.

11. Kako je bilo s tem v prvi partnerski zvezi?

Ja to pa, takrat je bila itak to igra preživetja, manj k so vedli o meni boljše je bilo, tko da nisem nič kaj, še zdaj nič ne ve. Tko, da pač je bilo čisto tko, bilančno prikažem vse zadeve, ane. Pač zdaj furam domačo firko, kar se na koncu vid pod črto, to je rezultat. Dejansko je to formula preživetja, najboljša. Dejansko. Tut zdaj tko funkcioniram. Tko je najboljši možni odnos, dejansko ki ga lahko imam, pač z očetom. Fotr je lastnik firme, drugač pa vodim jo jst, ampak on dejansko se ne more vpletati več, ker nima pojma o ničemer in je to tut čisto zadostna komunikacija.

12. Kako je s to bilančno komunikacijo v partnerskih odnosih?

Ja očitno ne funkcionira. (smeh)

13. Si se kdaj v primarni družini počutil otesnjen?

Ja, ubistvu vedno.

14. Kako se počutiš ob takem odnosu z mamo?

V odnos z mamo se jaz ubistvu nisem poglobljal do zdaj. Ampak, sem, emm, je pa dost tko no, zdaj k sm ga mječken bolj analiziral, je pa dost čuden. Zaradi tega ker, pač je evidentno, da mama me ma ful rada, pač kot sina. Jaz sem pa do nje ful hladen. Sicer jo

mam rad, jo spoštujem. Vem da je čist uredu mama, uredu ženska, pa to, ampak to je približno to, ne. Stvar pa izhaja iz tega, ker takrat k je mev oče izbruhe nasilja nad celo familijo, v začetni fazi pa največ nad mano, ne, se je ona enostavno ni upala nikol nič posredovat in dejansko takrat, ko bi jo jst najbolj rabu, nje ni blo. Tega samga, kot osebi ji jst ne morm tok zlo zamert. Ona se dejansko nikol ni zarad tega opravičevala al pa, da bi si dajala prov. Ampak enostavn, da bi se takrat eni taki dominanci, k jo je fotr vzganju, uprla, je ... emm enostavno ni upala, me zaščitit. Fotru k je padu firnk na oči, takrat je bil sposoben koga ubit, tko da je to ubistvu z njene strani, najbolj možno takrat, da je bla lepo kje ob strani, ker drgač si dav sam še olje na ogenj in je blo še hujš, tko da, emm, tega pač ni nardila. Ampak mislim, da je mev v podzavesti, enostavn naredil to, da kakšnega bolj pristnega čustva, kljub temu, da si to ona kot oseba pa kot mama zaslužla od mene, jaz do nje ne čustim prov zlo.

15. Kako si se počutil, ko mame ni bilo tam, ko si jo potreboval?

Takrat nisem gledu na to tko, sploh. Zarad tega ker je blo to itak zavito v en oklep vzgoje. Jaz sem mel takrat tak feeling, da sem neki zajebu in da fotr pač nori, zato ker sem jaz neki pač zajebu al karkol in da je to pač normalno in da mama s tem itak nima kj za počet, ker sem itak sam kriv za fotrovo jezo in to. Zavestno jaz takrat mame nisem kriviv al pa karkolu, saj ne spomnim se takrat, da bi jo jst dejansko, ne vem al kaj prosu al kaj tko. Ne vem, da bi biv dejansko kakršnikoli tak dogodek, da bi jst mami šov po pomoč. Takrat ne. Načelno nisem imela tega občutka, da me mama izdaja al pa karkoli na ta način.

16. Ga imaš zdaj?

Ne, ne. Zarad tega kar mama do mene samga ma tak materinski odnos, kokr pač naj bi ga mama mela. Edina napaka je pač, da se fotru ne more upret. Še zdj ne, ker enostavno psihično mu ni dorastla.

17. Bi rekel, da spoštuješ ženske.

Ja.

18. Mi opišeš svoj delavnik (časovno)?

Običajno delam tko, da sem v službi 10 ur na dan, pa pol se kakšne dve ure tko vsaj mal ukvarjam, tko no, pač s službo.

19. Torej 12 ur na dan?

Ja, ampak te dve uri so zlo tko, hobi varianta, mal preišljevanja, ne da bi tko kj aktivno mogu, al pa da bi si plane naredu, ne.

20. Kaj pa čez vikend?

Ja tu tja. Mislím nasploh je moje življenje kr precej prepleteno z delom. Niti ne bi mogu rečt, da hodim v službo, zarad tega ker sem se ful poistovetu s tem in s tem svojem poklicu uživam. Ma, neb mogu rečt, da uživam, ampak nekak mi je cilj, nekak je ena želja da to furam čim boljš, kokr se je izkazal, da dost uspešno. Mogoče je to tut eno tako mal življenjsko gonilo.

21. Bi rekel, da si deloholik?

Ne.

22. Kakšne obrambne mehanizme si razvil?

Ti mehanizmi so mi omogočali preživeti v tem nezdravem okolju. Tko da v svojem bistvu, so to zlo pozitivne stvari. Samo hudič je, ker ne funkcionirajo vedno in povsod, oziroma napačno funkcionirajo. Stvar je pa taka, da zgleda, da je blo pr men tist, kar te ne ubije te ojača. Dejansko, k je od nekđaj fotr norev, pa pretepu, pa take pizdarije, pa psihični pritiski k so bli, je mene počas nardil za ful odpornega, pa tut samozavestnga, pa blazno neobčutljivega. Zlo, sem bil sposoben čustva tko racionalno vodt, al pa nadzirat. Zdj sm sposobn v najbolj kritičnih trenutkih se čist ustavt, pa se nekak znajdt kako bi reagiru, takrat k bi biv čist neobremenjen in pol dejansko tko nardim. Fora je bla pa to, da sem enostavno mogu jst to razvit, ker enostavno je blo prehudo. Tko da sm jst to zadevo dokaj uspešno razviv in s tem postav kokr en branitelj cele familije pred fotrom. K je un kj živce zgubu, sem jaz edini bil psihično dovolj trden, da sem mu lahko že s pogledom pač pokazu, da je totaln idiot in da nima prov, gor dol in vsaj na trenutke, ga je mal umiril. Ni se spravljju, rečmo na sestro, k je čustveno pa psihično dost bl nestabilna. Ne in take stvari so mi pa še posebi sladke. Tko, da na ta način sem jst pač obranu sebe in svojo okolico. Je bla pa ta zadeva ful učinkovita. Čim je bla kakšna pizdarija, sm se jst umaknu v svoje zidove in do mene nič ne pride, še zdj ne. Sam problem, k tut druge stvari niso pršle, k tut lepe stvari niso pršle. To je blo tko, da jst nisem mel resne zveze do enega 30 letega, no to na začetku, k

je bil tko, mal najstniška, ampak to je blo zlo lepo. Ampak ni bla to neka taka resna zveza z obetom prihodnosti. Ker enostavno mi to ni blo potrebno. Ubistvu sem bil samozadosten, sicer mislim da nisem bil egoističen. Vsaj trudu sem se svoji okolici ne povzročat kakšnih pizdarih, ne izkoriščat kakšnih žensk, al pa kakrkoli, s kakšnimi obeti al pa obljubami al pa s prikazovanjem dejstev. Pač jst sm tko živel, kokr sm. Ful sm bil samozadosten in to mi je blo zlo krasno. Nisem niti čutu kakšne potrebe po kakšni bližini al pa čemurkoli. Jst sm bil sposoben funkcionirat sam, krasno mi je blo samu, da mi ni noben teživ, pa da noben ni od mene nč prčakoval, to mi je blo najbolj. Zdj, problem je to, ker se je potem eni, nekak po enem čudnem naključju uspel nekak pregrist čez te zidove in pol je šlo enostavno zarad teh obrambnih mehanizmov vse skup v maloro. Po sm tut jst pogruntu, da mogoče kakšno stvar, kaj pa vem, ni čist tko kot je blo včasih ne. Zdj ne vem produkt česa je to, ne vem zakaj se je to zgodil, ampak dejansko se je. Tut nisem čist prepričan, če je to realno stanje. Če ni to tist pol, ne vem, končno sem neki sred črnine vidu neki zelenga in pol tisto pohopšaš. A je to zdj to al ne, ubistvu ne vem. Je pa to nekak posledica obrambnih mehanizmov.

23. Kaj bi zate pomenilo, če bi v kakšni situaciji reagiral šibko ali pa bi čustvom pustil prosto pot?

Definitivno poraz.

24. Torej v stresnih situacijah, je zate edina možnost, učinkovito reagiranje?

Ja.

25. Kaj pa če ne moreš, kaj se dogaja s tabo?

Ja, če reagiram tko, da si lahko rečem, ok uložu sem stoprocentno energije, sem sam pred sabo čist in grem lahko naprej. Če pa sam pred sabo nisem čist oziroma sem mnenja, da bi se za zadevo lahko bolj potrudil, potem se pa fightam naprej.

26. Kaj če to, za kar se fightaš, ni več dosegljivo? Mi opišeš čustva, ki jih doživljaš ob tem?

Pol se ubistvu fightam za to, da bi to čim prej izbrisu. Čeprov v teh zadev je blo zlo mal, mislm to ti ne morem odgovort.

Ok.

27. Kako si se počutil ob ljubosumnih izpadih sedanje partnerice?

Grozn. Mislim grozn. Počutu sm se tko, da sm dvignu svoje obrambne zidove in sm ji reku 'kura jedna'. Pol k je pa nehal, pa sm jih spustu, pa je blo zame vse vrede.

28. Si se kdaj prej počutil tako?

Ne, ta direkt občutek ne, sem pa, emm, je pa bla fora, da sem mel strah, da bi blo podobn, kokr takrat, ko sem recimo prhaju domov iz šole, pa sm poslušu na ulci, če se kj derejo doma.

29. Misliš, da idealiziraš partnerski odnos?

Ne. Mislim, idealizacija je bla v okviru tega, ker sem jst prvič tako stvar doživlju, to apriori, za mojo teorijo naj bi blo neki lepga, neki naj bi bli rožice in sončki in sem se trudu to ohranjat. Naj stane kar hoče. Pa to mi je tut krasno šlo, vsaj prseb. Če bi bla dva taka kot jaz, bi taka veza lahko trajala neskončno dolgo časa. Bi blo krasno ane, ker enostavno sem izoliru vse tiste prepire, pa zame so dejasnko bli sončki pa rožce, dokler ne se nisem začel spraševat, pa pizdarija ženska mi tri al pa štir dni na teden viha nos, pa kr naprej teži, to očitno nima smisla in pol sm ubistvu zaključu. Samo, dejansko se pa nisem pogloubu sploh v to zakaj točno, pa na kakšen način točno, to.

30. Kaj zate pomeni jeza ?

Jeza, mi pomeni negativno čustvo. Ok vsaj negativno izražanje čustev, na splošno precej negativna zadeva. Ni pa mi tko kot opažem, da večini, da je jeza nekaj kar moreš sprost, kar more it vn, kar moreš met nek ventil, da to spustiš vn iz sebe. Tega jst ful ne čutm. Jst čutm jezo, tko k ne vem, en vrt pa gor raste solatka, umes je pa plevev, tista jeza na primer. In če ta plevel dost hitr vn populiš, pol je ni. Pr men recimo, predvsem me ma, da bi bil kr jezn pa to, sam če tisto jezo dost hitr zadušim, shlapi oziroma se razkadi se nikjer ne nalaga al pa da bi to mogl nekje vn it.

31. Zakaj čutiš potrebo po dušenju jeze?

Ja, tko kot sm reku, men jeza predstavlja negativno zadevo, ful, ubistvu, če morem jst neki noret pa neki tm z jezo operirat, mi blazno ene energije pobere, pa pol sm k cota od svoje lastne jeze.

32. Bi rekel da se jo bojiš?

Ne. Lahko je čist tko, če mi prov pride, jo lahko izražam, brez problema. Sam je pa razlika to da, da to kar sm msilu, kao oziroma dokler mi ni blo rečeno, probi biti kdaj tut jezn, vsaj zarad tega, da te bodo kakšni ljudje bl razumel, to je blo predvsem v partnerskem odnosu. Pol k sm enkrat ene parkrat mal s tem eksperimentiru, pa sm ene parkrat ugotovu, da sm jst ena zverina, če tega mal ne kontroliram. Totalno nekonstruktivno, jeza kot jeza, ne vem, sem sposoben tm neki razbijat al pa s kakšnim fizično obračunat. Sam je bilšit, nekunstruktivno.

33. Mi poveš še kaj več o sedanjem partnerskem odnosu?

Ubistvu, skrival sem pred njo stvari, ubistvu ne skrival, ampak pač tko k sm že prej reku, blo je povabilo od kogarkoli za kavo in moja prva reakcija je bla, kako čm zdj, da bo čim manj možnosti za pizdarijo in pol recimo nisem povedu, da sem šov na kavo.

34. Kako si kažeta naklonjenost ?

Ubistvu, z ... skor največ s spolnostjo... če je vse v redu. Drgač pa s pozornostmi, z raznimi neumnosti, ki jih počneva en za drugga. Čeprov so te pozornosti ubistvu bol z moje strani, no tut iz njene, sam iz moje velik več, zarad tega ker s tem tut jst lažji živim. Oziroma ne lažji živim, jst uživam, če počnem kakšne neumnosti zanjo. Sj to je tut moja stvar. Čeprov to dejansko, se morem bol sklicevat, da je blo to prej, zdj je to še preveč v fazi tega čustvenega rodea, da bi lahko res reku, kaj je tuki pozornost, ne vem kakšno je stanje.

35. Kako sta si starša med sabo kazala naklonjenost?

Z batinami (smeh). Ne, tko mislim, kakršna koli vzajemna naklonjenost ... edin zametek tega, je to, da se recimo še zdj fotr zvali matki v naročje, pa ga ona neki čoha, pa gledata skup televizijo. Drgač pa da bi bla to neka taka naklonjenost, da bi čutu res tko mal bol sinhron odnos, to pa nisem opazu.

36. Si ju kdaj videl kot partnerja?

Ja, kot partnerja po službeni dolžnosti. Se prav, tko da sem si ubistvu želel, da tega partnerstva ne bi blo. Ni tko mišlen res partnerja po službeni dolžnosti, k sta pač mela firmo skupi, sam tko naj bi zgledu zakon in zdj tko bo. Sam drgač, da bi blo pa res karkoli vzajemnega pa ne. A veš tko no, da lepo zgleda na zuni.

37. Kako sta se starša kazala na zunaj?

Ubistvu sta bla ful tko, neka zaprta celica. Do recimo, pred 10 let nazaj, mal več, sploh nista mela nobene družbe al pa prjatlov, nč ne, ubistvu sta funkcionirala kokr pač sta. Ubistvu kazanje pred javnostjo so bli bl sorodniki al pa sosedje, kj tazga ne. Ja ne, tko pač, čim lepš sta se kazala. Čeprv ni blo nikol nobenih čustev izkazanih, ni pa blo izkazanega tut nikoli kakršnjega koli trenja, negativnega, ne.

38. Kako sta s partnerko reševala konflikte?

Ubistu. Fora je bla to, da jst sm bil mnenja, da konfliktov sploh ni blo in jst sm tega mnenja še zmeri, da jih nisva mela, ker dejasnko, nobenih pretresov zunanjih al pa česarkoli sploh blo ni. Razen tiste zadeve, ki so nastale v njeni glavi. Se pravi, da si je naslikala, da sm jst nezvest, nezanesljiv, take zadeve, ki pa zame niso obstajale. Sm si mislu, jst sm sam pred sabo čist in zarad tega so to tvoji problemi in se sama z njimi ukvarju. Jst sm dvignu svoje obrambne zidove in kakšnega reševanja konfliktov, pa čeprov tistih namišljenih, oziroma tistih v njeni glavi, ki so se pol izkazali za zlo zlo zlo realne, ker so potem kr naenkrat postali tut moji problemi, še celo povzročl razpat veze, ubistvu sploh nisva reševala tega. Ubistvu jst se nisem čutu ne dolžnega posredovat kj, da bi to se rešl, ne sposobnga, ne znov nisem pristopit k temu, nič, tko da enostavno ni blo kakšnega bistvenega reševanja v to smer.

39. Razmisli o morebitnih vzporednicah med partnerskim odnosom staršev ter sedanjim partnerskim odnosom.

Emmm, ne, kakšnih vzporednic tuki ne bi mogu potegnt, lahko pa potegnem kakšno vzročno poslednično zvezo. Ja, to kar že cev čas govorim iz moje stvari te obrambni mehanizmi. Je pa res, da ta moja partnerka izhaja iz dost razbite familije, mama alkoholičarka. In tut prejšna njena zveza je blat ko mal čudna, z enim tipom je bla 16 let in je to nekak živelo oziroma ni živelo, niso čist zadeve jasne, ampak marskaj se ne ujema z merili zdrave zveze. Njen osebnostni razvoj je precej čudn, bi se temu rekl. Ker ona je to svojo ženskost razvila šele po tridesetem letu in je precej, tko spelal. Tut jst sm biv vrjetn vzrok za en del tega procesa, al pa sm ga vsaj pojaču. Spoznala sva se ubistvu tko, da sem zanjo bil samo en dober kos moškega mesa. Sva mela še celo dogovor, da se najni življenje ne prepletata, pol se je to s čustvi zlo zlo zlo spremenil. Ampak čist tko na splošno ta vzročno posledična zveza, ona je zlo, pač zarad svojga

karakterja, k je tko mal koleričen, je zlo vzkipljiva na trenutke pa zlo nezaupljiva in pač reagira impulzivno, jst pa z mojimi obrambnimi mehanizmi zadeva ... ni šla skos. Vzročno posledične zadeve lahko najdem tko, da so bli pač enaki v odnosu z mojimi starši, pa pol z njo.

40. Razmisli še o vzporednicah med obnašanjem mame in očeta do vas ter obnašanjem vašega partnerja do vas. Kakšno pa je obnašanje do partnerja?

Emm, ja, za fotra bi lahk reku, da mata na trenutke oziroma ne da mata enak pristop, ampak da jst čutm podobne pritiske. Tist občutek prej, pred samim dejanjem, k ga nekak pričakuješ, je dost podoben. Pol včasih je tut dejanje mal podobno.

Jst, ne.

41. Kako sta starša reševala konflikte?

Emmm z nasiljem.

42. Bi reku, da sta jih reševala oziroma rešila?

Ne.

43. Bi reku, da se izogibata konfliktom?

Ne, ne. Te občutki so ubistvu spontencirani al pa še celo ustvarjeni. Sploh ne, da bi se vsaj delno izognila konfliktom.